

Tradicionalne viteške igre Trka na prstenac i Sinjska alka - usporedba i zanimljivosti

Ljubić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:226017>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

ANDREA LJUBIĆ

**TRADICIONALNE VITEŠKE IGRE TRKA NA PRSTENAC I SINJSKA ALKA –
USPOREDBA I ZANIMLJIVOSTI**

Diplomski rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

ANDREA LJUBIĆ

**TRADICIONALNE VITEŠKE IGRE TRKA NA PRSTENAC I SINJSKA ALKA –
USPOREDBA I ZANIMLJIVOSTI**

Diplomski rad

JMBAG: 0303075023, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest; Etnologija i antropologija

Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest; Folkloristika

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Andrea Ljubić, kandidatkinja za magistru Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 25. srpnja 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Andrea Ljubić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Tradicionalne viteške igre Trka na prstenac i Sinjska alka – usporedba i zanimljivosti“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 25. srpnja 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KONJIČKE VITEŠKE IGRE KAO DIO HRVATSKE NEMATERIJALNE BAŠTINE	2
2.1. Koncepcija viteštva i prvih viteških igara	5
2.2. Srednjovjekovne trke na prstenac u Istri	12
2.3. Viteška nadmetanja u Dalmaciji	16
3. POVIJESNI PREGLED BARBANA I PRVE TRKE NA PRSTENAC U BARBANU	18
3.1. Povijest Barbana i okolice	19
3.2. Trka na prstenac 1696.	24
4. ORGANIZACIJA OBNOVLJENE TRKE NA PRSTENAC	28
4.1. Tradicijska narodna nošnja Barbanštine	32
4.2. Uzgoj konja na Barbanštini	36
5. POVIJESNI PREGLED SINJSKOG KRAJA I PRVE SINJSKE ALKE	39
5.1. Povijest Sinja i Cetinske krajine	40
5.2. Prvi pisani izvori o Sinjskoj alki	44
6. ORGANIZACIJA ALKE I ALKARSKIH SVEČANOSTI	53
6.1. Tradicionalna alkarska odora i oprema	55
6.2. Sudionici alke	62
7. TURISTIČKA VALORIZACIJA TRKE NA PRSTENAC I SINJSKE ALKE	65
7.1. Centar za posjetitelje Barban	68
7.2. Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke	70
8. ZAKLJUČAK	74
LITERATURA	77
POPIS PRILOGA	81
SAŽETAK	82
SUMMARY	83

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada su dvije hrvatske tradicionalne viteške igre, Trka na prstenac i Sinjska alka. Ove su viteške igre dio hrvatske nematerijalne kulturne i sportske baštine. Kao takve predstavljaju veliko bogatstvo za čovječanstvo te su dio hrvatskog kulturnog identiteta. Njihovi počeci sežu još u razdoblje srednjeg vijeka, a uspjele su se očuvati sve do danas kada se prenose iz generacije u generaciju. Cilj rada je istražiti, teorijski obraditi i usporediti te dvije konjičke igre, dok je svrha rada prepoznati važnost viteških konjičkih igara koje predstavljaju tradicionalnu hrvatsku nematerijalnu kulturu te ih kao takve treba zaštititi i dodatno valorizirati. Prilikom pisanja rada bile su korištene metode analize i sinteze, a podaci su bili prikupljeni iz sekundarnih izvora, odnosno stručne i znanstvene literature te internetskih izvora.

Rad se sastoji od sveukupno osam poglavlja s pripadajućim potpoglavljima. Započinje uvodom u kojem je predstavljen predmet istraživanja, definirani su cilj i svrha te struktura rada. Nakon uvoda, kreće poglavlje o konjičkim viteškim igrama koje predstavljaju dio hrvatske nematerijalne baštine. Ovdje će biti predstavljen koncept viteštva i neke od prvih srednjovjekovnih trki, odnosno viteških nadmetanja na području Istre i Dalmacije. Treće poglavlje posvećeno je povijesti Barbana, a uz to će biti opisana prva održana Trka na prstenac koja datira iz 1696. U četvrtom poglavlju bit će riječ o obnovljenoj Trci na prstenac kakvu poznajemo i danas, a uz to će također biti prikazana tradicijska narodna nošnja Barbanštine te uzgoj konja na tom području. Nakon Trke na prstenac u Barbanu, u petom poglavlju prijeći će se na grad Sinj te će sukladno tome biti riječ o povijesti tog grada i njegove okolice te o prvoj održanoj Sinjskoj alki. Šesto poglavlje posvećeno je organizaciji Sinjske alke i alkarskih svečanosti, tradicionalnoj alkarskoj opremi i odori te sudionicima alke. U sedmom poglavlju bit će riječ o tome kako se ove dvije tradicionalne viteške igre valoriziraju u kontekstu turizma. Na kraju rada nalazi se zaključak u kojem je iznesena komparacija dviju viteških igara i spoznaje do kojih se došlo prilikom obrade teme. Nakon zaključka slijedi popis literature te popis grafičkih i slikovnih priloga.

2. KONJIČKE VITEŠKE IGRE KAO DIO HRVATSKE NEMATERIJALNE BAŠTINE

Kulturna baština nekog naroda predstavlja njegov identitet, odnosno spaja prošlost i suvremenost. Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, pojam kulturno dobro odnosi se na nekoliko tvrdnji. Kulturna baština tako predstavlja sve pokretne i nepokretne stvari koje mogu imati nekakav umjetnički, povijesni, paleontološki, antropološki i znanstveni značaj. Osim toga, kulturna dobra mogu svjedočiti o prisutnosti čovjeka na nekom prostoru, ili mogu svjedočiti o čovjekovom duhovnom stvaralaštvu. U kulturnu se baštinu također ubrajaju dokumentacija, bibliografska baština te zgrade u kojima se ta dobra trajno čuvaju, odnosno izlažu.¹ Prema Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, kulturna baština može biti materijalna ili nematerijalna te je kao takva raznolika i posebna te predstavlja zajedničko bogatstvo ljudskog društva. Upravo je zaštita kulturne baštine jedna od važnijih odrednica prilikom prepoznavanja, definiranja i afirmacije kulturnog identiteta. Iz tog razloga Ministarstvo kulture i medija stalno razvija odgovarajuće mehanizme te formira mjere za zaštitu kulturne baštine s krajnjim ciljem koji podrazumijeva to da se osigura upravo njena održivost, što zahtijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje te promicanje svih vrijednosti kulturne baštine.²

Osim nepokretne, pokretne i arheološke baštine, još jedna vrsta kulturne baštine jest i nematerijalna kulturna baština. Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, nematerijalna se baština može razvrstati prema trima temeljnim kategorijama. U prvu kategoriju spadaju jezik, odnosno dijalekti, govori, toponimika i usmena književnost. U drugu kategoriju ubrajaju se folklorno stvaralaštvo i sve pučke vrednote koje su vezane uz glazbu, ples, predaje, igre, obrede ili običaje. U treću kategoriju ubrajaju se tradicijska umijeća i obrti.³ Godine 1972. bila je usvojena Konvencija za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, no čelni ljudi UNESCO-a smatrali su da tu već postojeću Konvenciju treba djelotvorno obogatiti i dopuniti novim odredbama koje se odnose na nematerijalnu kulturnu baštinu, a osim toga, nije postojao

¹ Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (6. lipnja 2022.).

² Ministarstvo kulture i medija, Kulturna baština, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/349> (6. lipnja 2022.).

³ Ministarstvo kulture i medija, Nematerijalna kulturna baština i procedura upisa na popise, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442> (6. lipnja 2022.).

adekvatan instrument njezine zaštite. Konvencija o nematerijalnoj baštini stupila je na snagu 17. listopada 2003. Svrha Konvencije je zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu, osigurati njeno poštivanje, podignuti svijest o važnosti nematerijalne baštine te osigurati međunarodnu suradnju prilikom zaštite nematerijalne baštine.⁴ Posebno je zanimljivo istaknuti da je upravo Hrvatska bila jedna od prvih zemalja na svijetu koja je ratificirala Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a. Također je 2008. Hrvatska postala dio Međuvladinog odbora za zaštitu nematerijalne kulturne baštine pri UNESCO-u. Valja istaknuti kako je bio objavljen međunarodni natječaj kojim se željelo pronaći zaštitni logo Konvencije, a na njemu je pobijedio upravo Dragutin Dado Kovačević, hrvatski umjetnik. Logo koji je kreirao gosp. Kovačević postao je službeni znak UNESCO – a za nematerijalnu baštinu te je otisnut na svim UNESCO – vim materijalima koji su vezani uz nju.⁵

Zadnjih dvadesetak godina sve je prisutnije pitanje očuvanja nematerijalne kulturne baštine, kao i njezino unapređenje. Na europskoj, odnosno svjetskoj razini pitanje nematerijalne baštine postalo je dio raznih preporuka, smjernica, zaključaka i povelja. Osim službenih tijela nadležnih za kulturu, gotovo su svi dionici u društvenoj zajednici postali odgovorni za očuvanje i unapređenje nematerijalne kulturne baštine na prostoru cijele EU. Postoji zaista čitav niz službenih dokumenata koji se bave problematikom nematerijalne baštine. Jedni od takvih su UNESCO – va Deklaracija iz Atene te Međunarodna povelja o tjelesnom odgoju, aktivnostima i sportu. Bave se upravo problematikom tradicijskih igara, odnosno njihovim promicanjem i razvojem u cilju očuvanja bogate i raznolike kulturne baštine. Problematika i izazovi s kojima se svakodnevno suočava kulturna baština prepoznati su na razini cijele Europske Unije. Iz tog je razloga pokrenuta inicijativa pod nazivom „Kulturna baština i globalne promjene: novi izazov za Europu“. Ovom su inicijativom bile zapravo definirane smjernice za participativno upravljanje kulturnom baštinom. Takvo participativno upravljanje podržava suvremene kulturne, umjetničke i kreativne radove koji se baziraju na tradicionalnim znanjima i vještinama, kao i na nematerijalnoj baštini ljudi, odnosno vezani su uz identitet i vrijednosti te kao takvi mogu predstavljati kulturnu baštinu budućih naraštaja. Upravo se time može pridonijeti povećanju

⁴Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (6. lipnja 2022.).

⁵ Ministarstvo kulture i medija, Kultura, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/programska-podrucja-16482/kultura-4786/4786> (6. lipnja 2022.).

svijesti o tome koliko je kulturna baština zapravo vrijedna kao zajednički resurs te se ujedno tako može potencijalno smanjiti rizik od zloupotrebljavanja, odnosno povećati društvene i gospodarske koristi.⁶

Nadalje, potrebno je osvrnuti se na to kako je na razini Europske Unije 2014. donesen Zaključak o kulturnoj baštini kao strateškom resursu za održivi razvoj u Europi. Vijeće Europe smatra kako su upravo kulturni resursi iznimno važni za cjelokupno društvo bilo da se gleda s kulturnog, okolišnog, društvenog ili pak gospodarskog stajališta, zbog čega je važno njima upravljati na održiv način. To bi trebalo u 21. stoljeću biti strateški izbor. Kulturna baština ocjenjuje se neobnovljivim, jedinstvenim, nenadoknadivim i nezamjenjivim resursom. Ono što je u Zaključku još navedeno jest i to kako se danas upravo takav nezamjenjivi resurs suočava s brojnim izazovima. Naime, sve se više suočava s preobrazbama, bilo da su one okolišne, društvene, gospodarske ili tehnološke koje kao takve utječu na gotovo sve segmente unutar društvenog života. Iz tog razloga neophodno je raditi na sustavnom očuvanju i unaprjeđenju kulturne baštine. Takvo se očuvanje veže uz nekoliko javnih politika, najčešće vezanih uz regionalni razvoj, socijalnu koheziju, poljoprivredu, pomorstvo, okoliš, turizam, obrazovanje, istraživanja i inovacije. Te politike izravno, odnosno neizravno imaju učinak na samu kulturnu baštinu, dok s druge strane ona nudi zaista veliki potencijal zbog kojeg se mogu ostvariti ciljevi takvih politika. Jedan od ciljeva Zaključka bio je između ostalog da se pozovu sve države članice EU na promicanje dugoročnih modela unutar politike upravljanja baštinom. Dugoročni modeli bi trebali biti utemeljeni na dokazima te da ih pokreće društvo, odnosno građani. Dugoročna politika upravljanja baštinom trebala bi također poticati ponovni razvoj i obnovu te umrežavanje, odnosno partnerstva među politikom kulturne baštine i drugih sektorskih politika.⁷

Konjičke viteške igre čine sastavni dio hrvatske nematerijalne kulturne baštine te predstavljaju iznimno važan resurs u turizmu. Zbog elemenata kao što su natjecanje, pravila, vještine i zabava, konjičke viteške igre mogu se promatrati i kao sportska baština. Konjičke viteške igre posljednjih su godina postale sastavni dio hrvatske turističke ponude, zbog čega se sve češće pojavljuju pitanja njihove autentičnosti i pravilne, odnosno originalne interpretacije. Poznato je kako

⁶ Kranjčević, Jasenka, Tokić, Ksenija: „Konjičke viteške igre – između UNESCO-a i zaborava“, *Zbornik radova, Collected papers, 4. međunarodni festival pljočkanja u Svetvinčentu 13. i 14. lipnja 2019. godine*, Nikolić Đerić, Tamara (ur.), Svetvinčenat, Istarski pljočkarski savez (IPS), 2021., str. 47. – 49.

⁷ Ibidem, str. 47. – 49.

turizam uvelike može pridonijeti promociji kulturne baštine te njenom očuvanju i unaprjeđenju, no s druge strane, diskutabilno je prezentira li se ona autentično i izvorno.⁸

2.1. Konceptcija viteštva i prvih viteških igara

Prema francuskim povjesničarima M. Blochu i J. Le Goffu fenomen viteštva se u srednjem vijeku na europskom tlu vezivao uz sjaj i raskoš, no početni oblici viteštva odskaču od toga. Razvoj viteštva započeo je još u vrijeme vazalnih odnosa, pri čemu su podređeni služili gospodarima, a zauzvrat dobivali materijalne stvari. Za vrijeme srednjovjekovnih ratova, gospodari su posebne nagrade davali upravo onim vazalima koji su služili kao kraljeva vojska pa su tako postali bogatiji u odnosu na one vazale koji nisu imali toliko visoke dužnosti. Nije svatko mogao postati vitezom. Ratnikom je mogao postati samo onaj tko je bio bogatiji, odnosno onaj tko si je mogao priuštiti mač, štit i oklop, to jest opremu i rekvizite. Zbog toga ratnik nije više mogao biti samo onaj tko nauči baratati oružjem već isključivo pripadnik višeg društvenog sloja. U 11. stoljeću riječ „vazal“ se u Francuskoj promijenila u „vojnici“ ili „vitez“. Tako su vojnici postali uzdignuti u društvu te su sve češće boravili u okruženju aristokracije, dok je u 12. stoljeću došlo do toga da je samo plemić mogao postati vitezom.⁹

Smatra se da se konceptcija viteštva i prvih viteških igara veže još uz križarske ratove. Naime, pojam križarskih ratova odnosi se na čitav niz ratova koji su se vodili između zapadnoeuropskih te srednjoeuropskih kršćana protiv islamskih dinastija i država poput Seldžuka ili Fatimida, čime se željelo osloboditi sveta mjesta u Palestini. Trajali su od 11. do 13. stoljeća, a naziv dolazi upravo od križa koji su vojnici nosili na odorama. Povjesničari smatraju kako je postojalo sedam do osam značajnijih i velikih križarskih ratova. Prvi se križarski rat odvijao tri godine, od 1096. do 1099., a predvodili su ga velikaši iz Francuske, Flandrije i Normandije. Preko balkanskog poluotoka i Bizanta krenuli su ka Istoku, pri čemu su osvojili Edessu u Grčkoj te Niceju (današnji Iznik), Tarsus i Antiohiju u Turskoj te konačno Jeruzalem koji su opljačkali i masovno

⁸ Kranjčević, Jasenka, Tokić, Ksenija: „Konjičke viteške igre – između UNESCO-a i zaborava“, *Zbornik radova, Collected papers, 4. međunarodni festival pljočkanja u Svetvinčentu 13. i 14. lipnja 2019. godine*, Nikolić Đerić, Tamara (ur.), Svetvinčenat, Istarski pljočkarski savez (IPS), 2021., str. 49. – 51.

⁹ Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013., str. 85. – 87.

poubijali stanovništvo.¹⁰ Upravo je razdoblje nakon prvog križarskog rata bilo posebice značajno za europske vitezove. Prilikom vođenja borbi s neprijateljskom stranom imali su prilike upoznati se s njihovim načinom ratovanja. Posebice je bilo interesantno ratovanje Saracena. Saracenski konjanici su, naime, izvodili jedno natjecanje prilikom kojeg su u galopu morali vrhom sablje zakačiti prsten koji je visio na konopcu. Smatra se da su se upravo time viteške igre počele sve više širiti na prostor Sredozemlja. No vjeruje se također da su se viteške igre na Sredozemlje uspjele proširiti i nešto prije križarskih ratova, u vrijeme kada se na Pirenejskom poluotoku aragonsko plemstvo borilo s Maurima. Također je zanimljivo kako i sinjska meta ima naziv „alka“, što je turska riječ za prsten.¹¹ Razdoblje križarskih ratova smatra se zlatnim dobom viteštva. Tada je bila stvorena slika idealnog viteza koji je imao osobine kao što su čast, slava, milosrđe, lojalnost te uglađenost. Čak je i Crkva vitezovima križarima dala određene povlastice kao što su, primjerice, oprost grijeha ili oslobođenje od plaćanja poreza. Religijske i moralne karakteristike viteštva glavna su tema *Knjige viteškog reda* koju je napisao Ramon Llull. U njoj su opisana sva pravila kojih se vitezovi moraju držati kako bi sačuvali čast svog poziva. Llull smatra da vitezovi mrze ratove, u njih odlaze samo ako kralj iza takvu zapovijed te da oni čuvaju mir i brinu se o zaštiti pučanstva. Bilo je potrebno da vitezovi na neki način pobuđuju strah među narodom kako bi narod osjećao strahopoštovanje prema vitezovima i tako bi se spriječila svaka pobuna. Dakle, Llullovi vitez ima zadatak uvesti red u svijet koji je nepravedan i nemilosrdan.¹²

U drugoj polovici 10. stoljeća na bojnim poljima sve češće dominira upravo teško konjaništvo. Tome pridonosi činjenica da su u srednjem vijeku pokrenuta viteška, odnosno konjička nadmetanja prvenstveno zbog vježbi i zbog prezentacije ratnih vještina, odnosno kako bi se na taj način zapravo provjerilo je su li vitezovi – konjanici spremni i sposobni za borbe. Takva spoznaja veže se uz onaj primarni koncept viteštva.¹³ U 13. stoljeću viteštvo se počinje mijenjati. Naime, kako su kraljevi sve češće osnivali svoje jedinstvene vojske, tako se vitezovi prestaju vezivati uz bojna polja te počinju živjeti svoj život na dvoru. Može se reći da su dobili novi stil

¹⁰ Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslava Krlež, križarski ratovi, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34092> (17. lipnja 2022.).

¹¹ Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 36.

¹² Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013., str. 87. – 88.

¹³ Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 35.

života, odnosno dobili su novi oblik ponašanja koji više nije vezan uz ratovanje. Ono što je ključno naglasiti jest to da se ratnička funkcija viteštva prilagodila novom okruženju pa se tako sve češće počinju organizirati viteški turniri u svrhu zabave i rješavanja razmirica među vitezovima.¹⁴ Mete prvih konjičkih natjecanja bile su štitovi, daske ili koševi ispleteni od pruća, a nešto kasnije mete su poprimile izgled čovjeka pa su tako natjecatelji najčešće pogađali lutke izrađene od drva u prirodnoj veličini. Simbolizirale su neprijatelja koji se tada nazivao Saracen, Moro ili Turčin.¹⁵

Nešto kasnije, viteške igre dobivaju jednu novu dimenziju. Naime, viteški turniri počinju se organizirati na način da traju puno duže nego prije te da budu što složeniji i raskošniji. Viteška nadmetanja dobivaju dašak aristokratskog ponosa i časti te su sve više prožeti romantikom i erotikom. Prvobitno su viteški turniri bili isključivo vježbe, dok kasnije postaju pravi veliki društveni događaji prilikom kojih su posebice plemići nastojali pokazati svu svoju grandioznost. Tako se temeljni viteški ideali počinju sve više razilaziti sa stvarnošću, zbog čega turniri postaju drame isprepletene romantičnim elementima kojima se zamjenjuju junačka djela. Nadalje je potrebno uzeti u obzir to kako je u srednjem vijeku postojao kodeks koji je određivao na koji način muškarac može vidjeti ženu i prići joj. U tome leži prethodno spomenuta erotična dimenzija viteških igara. Smatralo se da upravo takvim nadmetanjima kao što su viteški turniri muškarci mogu pred ženama, posebice onim voljenima, pokazati svu svoju hrabrost i snagu, odnosno izraziti to kako se podvrgavaju opasnosti, da pate i prolijevaju krv te se na taj način zapravo svojoj odabranici udvaraju na više ili manje uspješan način.¹⁶

Oblik viteške igre u kojoj je trebalo kopljem pogoditi obruč, trčeci ili jašuci na konju nazivao se još i „*correr l'anello*“ odnosno trka na prstenac. Svakako najveći interes za ovakvim nadmetanjima bio je iskazan u mletačkom dijelu istarskog poluotoka. Jedno od najstarijih viteških nadmetanja održavalo se u Poreču. Ova konjička igra nazvana je „trka na Saracena“. Po

¹⁴ Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013., str. 88. – 89.

¹⁵ Buršić, Robert: „Povijesne viteške ili alkarske igre diljem mletačke Istre unazad 300 godina: barbanska Trka na prstenac, *correr l'anello*, STARIJA JE OD SINJSKE ALKE“, *Glas Istre*, Pula, 17. kolovoza 2019., dostupno na: <https://www.glasistre.hr/istra/drevne-povijesne-viteske-ili-alkarske-igre-odrzavale-se-u-niz-gradova-diljem-mletacke-istre-unazad-300-godina-barbanska-trka-na-prstenac-correr-lannelo-starija-je-od-sinjske-alke-595248> (17. lipnja 2022.).

¹⁶ Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 35.

prvi put se održala 1366., kao natjecanje u gađanju lukom i strijelom, na blagdan sv. Mihovila. Natjecanje je trajalo tri dana u svibnju. Postoji opis ovog nadmetanja koji potječe iz 1745. Prema tom opisu, na trci je nastupalo osam konjanika. Natjecatelji su s pomoću koplja trebali pogoditi drvenog lutka nazvanog Saraceno ili Moro. Natjecanje se održalo na obali, gdje je bilo podignuto veliko trkalište s tribinom gdje je bilo smješteno plemstvo. Također je bila oformljena garda koja se sastojala od stotinjak vojnika i časnika zaduženih za održavanje reda. Svaki od osam konjanika imao je svog pješaka (predvodnika) i kuma (sekundanta) koji je jahao na konju. Kumovi su nosili koplja svojim konjanicima te su u povorci bili poredani po starosnoj dobi. Cijelo vrijeme je natjecanje nadgledao tzv. glavni meštar. Ova je trka bila rekonstruirana 2006. od kada se izvodi u sklopu povijesnog festivala Giostra. Još jedan poznati festival koji se održava u Istri je Srednjovjekovni festival u Svetvinčentu. Po prvi put je upriličen 2011. Temelji se na tradiciji upravo ovakvih srednjovjekovnih viteških igara. Program festivala sastoji se od viteških dvoboja, demonstracije topova, puški i vatrenog oružja te, naravno, konjičkog viteškog turnira koji prikazuje vještinu gađanja kopljem, rukovanje sabljom i trku na Saracena. Cijeli se događaj također veže uz poznatu svetvinčentsku legendu prema kojoj je 1713. na viteškom turniru pobijedio nepoznati konjanik, odnosno vitez koji je odbio primiti nagradu te je samo odjahao u nepoznatom pravcu.¹⁷

Može se reći kako su čast da sudjeluju na viteškim turnirima imali samo oni vitezovi koji su bili plave krvi. Sukladno tome, postojao je pravilnik prema kojemu su bili definirani svi uvjeti koje je trebalo zadovoljiti prilikom organizacije viteškog nadmetanja, tzv. Statutum armorum. Uspostavljeno je nekoliko pravila. Za početak, bilo je određeno kako svaka svečanost na kojoj su sudjelovali plemići, pa tako i viteška nadmetanja, mora trajati tri dana. Svečanost bi započela najavljanjem, na način da se iz kraljevske lože puštaju zvukovi fanfara. Prilikom svečanosti mogli su se uočiti mnogobrojni strijelci koji su držali luk i strijelu, ali i ratnici – pješaci koji su bili naoružani tupim mačevima i štapovima, a njihov krajnji cilj bio je da izbiju perjanicu s protivničke kacige. Osim strijelaca i ratnika – pješaka, svakako najatraktivniji sudionici plemićkih svečanosti bili su konjanici. Upravo su oni sudjelovali u trci na prstenac, odnosno u

¹⁷ Buršić, Robert: “Povijesne viteške ili alkarske igre diljem mletačke Istre unazad 300 godina: barbanska Trka na prstenac, correr l’anello, STARIJA JE OD SINJSKE ALKE”, *Glas Istre*, Pula, 17. kolovoza 2019., dostupno na: <https://www.glasistre.hr/istra/drevne-povijesne-viteske-ili-alkarske-igre-odrzavale-se-u-niz-gradova-diljem-mletačke-istre-unazad-300-godina-barbanska-trka-na-prstenac-correr-lannelo-starija-je-od-sinjske-alke-595248> (17. lipnja 2022.).

gađanju pokretnih meta lukom i strijelom. To je bio u ono vrijeme vrhunac takvih plemićkih svečanosti. Trka je predstavljala pravi viteški dvoboj prilikom kojeg su dva viteza, odnosno konjanika koristeći dugačka koplja, duža od tri metra, s karakterističnim štitnikom za šaku, naglo nasrtali jedan na drugoga i pri tome se međusobno zbacili sa sedla, i to samo jednim udarcem koplja. Za ovakva nadmetanja koristila su se koplja koja su bila zaobljena ili tupog vrha, dok su za vrijeme ratovanja korištena ipak nešto oštija koplja. Iako su na turnirima koplja bila manje opasna, svejedno su se znale događati ozlijede, ponekad čak sa smrtnim ishodom. Uz ovakvu činjenicu veže se i tzv. Nostradamusovo proročanstvo. Naime, na francuskom dvoru 1559. bio je organiziran viteški dvoboj. Tada je liječnik Nostradamus francuskom kralju Henriku II. prorekao tragičnu smrt, no kralj se oglušio na takvo proročanstvo te je zajahao konja i krenuo u dvoboj. Protivničko koplje se kralju zabilo u oko te je ostao mrtav na licu mjesta. Smatra se da se upravo od tada viteški dvoboji prestaju izvoditi te se počinju organizirati više bezazlena nadmetanja. Tada viteške igre poprimaju jednu novu dimenziju iz razloga što se zapravo sve više počinju pretvarati u velike, raskošne dvorske zabave, pri čemu i sama trka na prstenac dobiva puno veću ulogu.¹⁸

Autorica Vukušić u svojoj knjizi navodi kako su srednjovjekovne viteške igre često bile povezivane s turnirima, no smatra da viteška igra i turnir nisu isti pojmovi već su turniri samo jedna od nekoliko vrsti viteških nadmetanja koji su bili karakteristični za srednji vijek. Autorica navodi da su različiti autori u svojim djelima pisali vrste na proizvoljan i nedosljedan način. Zbog toga su tri autora, Jurić, Kretzenbacher i Kuret analizirali svu dostupnu građu te su nezvano jedan za drugoga nastojali klasificirati srednjovjekovne viteške igre. Na temelju njihovih spoznaja bilo je moguće definirati osnovne vrste igara i njihova obilježja. Tako su primjerice postojali okršaji pod nazivom „b(o)uhurt“, „giostra“, „joust“ ili „tjost“ prilikom kojih su dvije osobe jašući na konjima pokušali jedan drugoga kopljem, mačem ili sjekirama zbaciti sa sedla. Turnir označava isti takav okršaj, ali u njemu ne sudjeluju dvije osobe već skupina njih. Također postoji tzv. „quintana“, natjecanje u kojem su se sudionici međusobno odmjeravali u nekoj vještini. No ovdje je potrebno naglasiti kako su različiti autori imali različita tumačenja, pa su tako Kuret i Kretzenbacher pod pojmom „quintana“ podrazumijevali nekoliko vrsta meta, dok je Jurić „quintanom“ nazivao jednu vrstu natjecanja, npr. giostra del Saraceno, dok je druge igre

¹⁸ Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 35.

zajednički nazvao „karusel“. Kuret i Kretzenbacher smatrali su da su ovakvi turniri postojali još u rimskom razdoblju kada su se priređivali u svrhe vojnog vježbanja. S vremenom su se prilagođavali ovisno o povijesnim prilikama, a značenje kakvo je poznato danas dobili su u srednjem vijeku. Priređivali su ih kraljevi ili veći veleposjednici kako bi pokazali moć ili sklopili savezništvo. U počecima se koristilo isključivo tupo oružje koje je bilo namijenjeno zabavi, a ne borbi. S dolaskom novog vijeka počinju se izvoditi igre s ciljem međusobnog natjecanja u spretnosti i uvježbanosti pojedinih vještina. U počecima natjecatelji su gađali štit, daske ili koš od pruća koji su služili kao mete zakačene na motku koja se postavljala prema visini konjanika, ili ih je netko držao. Nešto kasnije mete su postale drvene lutke u prirodnoj veličini ili veličini ljudske glave. Simbolizirale su neprijatelja koji je, smatra se, bilo islamske vjeroispovijesti, to jest Saracen, Moro ili Turčin. Usporedno s time, zadaci su postajali teži pa su natjecatelji jašući, ponekad i trčeći, morali na koplje nataknuti обруč. Upravo ovakva vrsta natjecanja u najvećoj je mjeri slična današnjim viteškim igrama Trci na prstenac i Sinjskoj alki. Autor Kuret je naziva „correr l'anello“ te smatra da je nastala u Toscani u 17. stoljeću. Isto kao prethodno spomenuti turniri, ovakva su se natjecanja organizirala najčešće povodom svečanosti kao što su blagdani, proslave pobjeda ili povodom posjeta važnih gostiju. Osim plemstva, organizirali su ih također niži slojevi društva, najviše u Francuskoj i Njemačkoj. Te igre u kojima su sudjelovali pučani služile su zapravo za zabavu plemića koji su se smijali nespretnosti podređenih pučana. Model prema kojem je nastala Sinjska alka (i Trka na prstenac) jest upravo natjecanje u skidanju обруča.¹⁹

Osim Trke na prstenac i Sinjske alke, još jedno od prvih najpoznatijih viteških konjičkih natjecanja je Sartiglia koja se održava u Oristanu na talijanskom otoku Sardiniji. Nastavno na stare tradicionalne običaje, Sartiglia se trči svake godine na posljednju pokladnu nedjelju i pokladni utorak. Kao i druga viteška natjecanja, Sartiglia svoje korijene vuče također iz križarskih ratova. Podaci koji su pronađeni u važnim povijesnim dokumentima svjedoče o tome kako se Sartiglia po prvi put održala 1546. U tim dokumentima stoje podaci o novčanom iznosu koji je dobiven iz gradske blagajne, a bio je namijenjen za kupovinu komada crne tkanine koji je dobio pobjednik. Postoji još veliki broj dokumenata koji potvrđuju da se igra održavala tijekom 16. i 17. stoljeća, a čuvaju se u Povijesnom arhivu Općine Oristano. Ono što je zanimljivo jest to

¹⁹ Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013., str. 22. – 24.

da utrka nikada nije bila vezana za karneval već isključivo za proslavu nekog važnog događaja. Imala je brojne sličnosti s drugim viteškim utrkama, bila je organizirana od strane civilne institucije, novac za troškove organizacije utrke dobivao se iz gradske blagajne te je vođa utrke (tzv. mantenidor) uvijek bila neka važna osoba. U počecima se utrka organizirala u čast proslave crkvenih blagdana ili događaja, a kasnije u čast svjetovnih karnevalskih svečanosti. Tijekom 19. stoljeća nastalo je sve više pisanih podataka o održavanju viteške igre. Naime, prilikom održavanja u gradu Oristanu moglo se zateći mnoštvo putnika i kroničara, no osim njih, najčešće su podaci bili pohranjeni u crkvenim arhivima, gradskih arhivima ili arhivima gradskih staleških udruženja. No bez obzira na to, ne može se točno utvrditi kada i kako je Sartiglia postala godišnji događaj. Tijekom 20. stoljeća nastao je sve veći broj fotografija i video-zapisa koji prate razvoj ove viteške igre tijekom zadnjih 100 godina. Danas se o organizaciji Sartiglije brine Fondacija Sartiglia (Fondazione La Sartiglia Onlus) utemeljena 2006. Ova je organizacija nastala s ciljem da na suvremen i što učinkovitiji način pripremi održavanje viteške igre i upravlja cijelim događajem te da on na pravilan način vrednuje i promovira. Sartiglia se danas organizira u obliku ceremonije koja prati stare tradicionalne običaje. Naime, prvi od nekoliko ceremonijala jest oblačenje komponidorija. Pri tome konjanik, odnosno vitez dolazi u dvoranu namijenjenu oblačenju u pratnji članova gremija, bubnjara i trubača. Ovaj događaj predstavlja jedan pravi ritual. Vitez se penje na stol s kojeg sve do završetka Sartiglije ne smije sići. Za provođenje obreda zadužene su mlade djevojke (tzv. massaieddas) koje oblače viteza. Na vrhuncu obreda vitezu se na glavu stavlja maska nakon čega on postaje komponidorij kojem se nitko ne smije približiti. Nakon toga, u dvoranu se dovodi konj na kojeg se komponidorij penje te dobiva buket cvijeća. Potom blagoslivlja sve nazočne te ležeći na konju izlazi iz dvorane gdje ga dočekuju ostali građani. Komponidorij kao vođa Sartiglije kreće u povorku, a ispred njega na čelu hodaju bubnjari i trubači odjeveni u tradicionalnu odjeću otoka Sardinije. U povorci sudjeluje također 120 viteza koji su odjeveni u kostime iz raznih mjesta po Sardiniji, a njihovi konji su bogato ukrašeni. Cijela povorka ide prema katedrali, gdje vođa dobiva mačeve kojima će se izvesti obred ukrštavanja mačeva ispod zvijezde koja visi na trkalištu. Vođa otvara igru na način da tri puta ukršta svoj mač zajedno s mačem svoga pomoćnika. Nakon toga kreće u galop, pri čemu kopljem nastoji pogoditi zvijezdu. Nakon vođe na redu su njegovi pomoćnici, a na kraju i drugi komponidori sa svojom pratnjom. Isto tako, vođa utrke ima pravo odabrati ostale vitezove koji će sudjelovati u natjecanju. Ovo se natjecanje naziva Utrka na zvijezdu (Corsa alla Stella) koje se

održava u utorak prije Pepelnice. Nakon što zadnji odabrani vitez završi trku, komponidorij vraća natrag mačeve predsjedniku gremija te pri tome dobiva drveno koplje s kojim još jednom pokuša pogoditi zvijezdu. Nakon vraćanja tog drvenog koplja, komponidorij opet uzima buket cvijeća te u ležećem položaju, galopirajući na konju, blagoslivlja narod. Time se završava Utrka na zvijezdu. Osim ove, postoji također još jedna utrka koja se naziva Corsa delle Pariglie u kojoj vitezovi izvode opasne akrobacije i okretanja.²⁰

2.2. Srednjovjekovne trke na prstenac u Istri

O srednjovjekovnim trkama na prstenac i viteškim natjecanjima u Istri pisao je pravni povjesničar Danilo Klen. Takva natjecanja u kojima su sudionici mogli pokazati svu svoju snagu i razne vještine bila su popularna još od davnina kod većine naroda. Organizirala su se u raznim prilikama, posebice uz svečanosti prilikom kojih se okupio nešto veći broj ljudi. Klen smatra kako su upravo takva viteška nadmetanja pridonijela organizaciji prvih Olimpijskih igara s obzirom na to da su bila opjevana čak u grčkoj Ilijadi te su ih opisivali brojni grčki povjesničari. Tijekom povijesti, kada bi se organizirali događaji, bilo je ustaljeno organizirati i nadmetanja koja bi pokazala vještinu i snagu kandidata, pa su sukladno tome upravo na području Istre organizirana viteška natjecanja u vrijeme održavanja sajmovi i proštenja. Ovakvi su događaji karakteristični za razdoblje srednjeg vijeka. Tada je bilo potrebno da bilo kakva okupljanja većeg broja ljudi, sajmovi i javna natjecanja budu odobreni od strane lokalne političke vlasti. Time je vlast zapravo imala nadzor nad kretanjem prometa dobara, budući da su od toga imali velike ekonomske koristi. Vlast je, naime, odobrila tzv. slobodne sajmove prilikom kojih se nije plaćala daća za robu, a samim time je stanovništvo dolazilo na sajmove u velikom broju, kako bi se mogli opremiti robom ili zamijeniti višak vlastitih proizvoda. Tako su sajmovi u jednu ruku omogućili bolji život puka, dok je s druge strane vlast također imala korist u vidu većih prihoda. Kako bi vlast privukla što veći broj ljudi, najčešće su sajmove organizirali u vrijeme velikih i značajnih crkvenih blagdana kad je narod dolazio na proštenje. Drugi način kojim se moglo

²⁰ Obino, Francesco: „Sartiglia iz Oristana: Viteška igra koja živi sa zajednicom koja ju slavi“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 525. – 531.

privući stanovništvo jest da se za vrijeme održavanja sajma organiziraju nadmetanja i igre. Kako su tijekom povijesti područje Istre zahvatile brojne nedaće, veliki broj igara i nadmetanja nažalost nije zabilježen, što zbog ratova, bolesti ili pošasti. Povjesničar Danilo Klen bavio se proučavanjem viteških nadmetanja u mletačkom dijelu Istre, s obzirom na to da je upravo Venecija iskazala veliki interes za organizacijom takve vrste natjecanja. Jedna od najznačajnijih karakteristika je prikazivanje vještine rukovanja oružjem, zbog čega je mletačka vlast mogla raspolagati s vješto istreniranim ratnicima.²¹

Što se tiče srednjovjekovnih viteških nadmetanja na području Istre, 1366. bilježi se da je u Poreču održano natjecanje u gađanju lukom i strijelom. Ovakvo se natjecanje održavalo u rujnu, točnije za vrijeme trodnevnog sajma na blagdan sv. Mihovila. Pisani zapis o ovakvom natjecanju zabilježen je u Statutu grada Poreča iz 14. stoljeća. U dokumentu također stoji zapis o tome kako se najvještijem natjecatelju moralo dati nagradu, odnosno komad tkanine koji je tada vrijedio četiri dukata te novčanik s dvije libre, dok je drugoplasirani strijelac na poklon dobivao tkaninu u vrijednosti od dva dukata, odnosno novčanik s jednom librom. Statutom je isto tako bilo propisano kako nagrade ne smiju proizlaziti od natjecatelja već ih je potrebno prikupiti od građana Poreča i drugih posjetitelja sajma.²²

Druga vrsta ovakvog organiziranog natjecanja u gađanju lukom i strijelom održavala se u Koprju. Naime, tamo se sajam održavao u trajanju od nekoliko dana, a Statutom je bilo određeno da tri najbolja strijelca dobiju nagradu od 15 cekina. Glavni događaj višednevnog sajma odvijao se 15. Kolovoza, na blagdan Velike Gospe kada se osim navedenog također slavila slavna pobjeda Henrika Bavorskog nad Ugarima. Povijesni podaci ukazuju da je ovaj sajam održan u Rižanskoj dolini bio zaista opsežan i značajan. Naime, koparski podestat i kapetan morali su za potrebe sajma osigurati dolazak vojne osobe s pratnjom, dva suca i jednog kancelara koji bi po potrebi mogli obaviti suđenje, odnosno kako bi se održao javni red i mir. Uz to bi dolazili i vojnici, to jest naoružani konjanici zajedno s podestatovim konestablom i naoružanim pješacima. Ovakva okolnost je donijela negativne posljedice za pučanstvo iz razloga što su bili obvezni hraniti konje, odnosno vojnike, izgraditi kućicu za potrebe suđenja i napraviti sjenila za konje. Kako je

²¹ Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 183. – 185.

²² *Ibidem*, str. 183. – 185.

grad s vremenom počeo sve više gospodarski jačati, tako se sajam iz Rižanske doline preselio u Kopar, gdje se počeo održavati na blagdan sv. Uršule od 14. do 28. listopada. Osim navedenog, u Kopru je od 21. studenog 1493. organiziran još jedan veliki sajam u trajanju od deset dana, točnije pet dana prije i pet dana poslije blagdana sv. Nazarija koji se slavi u lipnju. Ono što je karakteristično za ovaj sajam jest upravo to da se izvan grada održavalo natjecanje u tzv. trci na Saracena i razne druge igre.²³

Navedeni primjeri potvrđuju da su srednjovjekovne trke na prstenac u Istri bile održavane za vrijeme pučkih manifestacija, odnosno sajmova. Većinom je svaki grad, odnosno općina imao svoj vlastiti sajam koji bi se održao za vrijeme crkvenih svetkovina. Tako je, primjerice, u Savudriji organiziran sajam na dan sv. Ivana, a u Piranu na blagdan Duhova i sv. Dorliga, kada je održana regata čamcima. Poznato je i da su razne igre organizirane također u Oprtlju, na Jurjevo, kada se održalo natjecanje s bikovima, a nagrada je bila uobičajena, komad skupe tkanine. U Motovunu su se natjecanja održavala na Jurjevo i Stjepanje, u Bujama na blagdan sv. Servola, u Rovinju na dan sv. Fume, u Umagu na blagdan sv. Pelegrina, a u Novigradu na blagdan sv. Pelagija. U navedenim su gradovima zabilježene „trka na Saracena“ i trka na prstenac. Iz Statuta grada Novigrada je proizašla jedna specifična činjenica. Naime, propisano je da onaj natjecatelj koji nesretnom okolnosti slučajno ubije ili rani drugog natjecatelja neće biti kažnjen. Smatralo se da mladi natjecatelji iskušavaju svoju vlastitu snagu, a pučanstvo dolazi to gledati zbog zabave te se moraju čuvati iz razloga što natjecatelji nisu odgovorni za nesretni slučaj. Povjesničar Klen vjeruje kako su slične igre i natjecanja bili organizirani i u Puli. Poznato je kako se 1428. dijelila nagrada za konjske trke u vrijednosti od 25 dukata. Nešto kasnije organizirao se slobodni sajam u Areni, prilikom kojeg je sva roba bila oslobođenja plaćanja daća. Jedna od mogućnosti je i ta da se upravo za vrijeme tog slobodnog sajma organiziralo razne igre i nadmetanja s ciljem da se privuče što veći broj posjetitelja.²⁴

U 16. i 17. stoljeću bilježi se nestanak natjecanja u gađanju lukom i strijelom, nakon čega se pojavljuju natjecanja u gađanju iz vatrenog oružja. Prvo takvo natjecanje bilježi se na otoku Cresu, gdje je od strane kapetana odobreno da se organizira slobodni sajam u kolovozu na svetkovinu sv. Marije Snježne te je dobiveno 10 dukata kako bi se mogle kupiti nagrade za

²³ Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 183. – 185.

²⁴ Ibidem, str. 183. – 185.

pobjednike natjecanja. Ono što je karakteristično za ovo natjecanje jest to da je svaki natjecatelj morao imati svoju vlastitu pušku, a pogodak iz tuđe nije bio priznat. Prije spomenuti sajam u Kopru također je zamijenjen natjecanjem u gađaju iz puške, zbog čega se osnovala posebna škola, to jest bratovština bombardera (strijelaca iz topa).²⁵

Ipak, vjeruje se da je svakako najzanimljivije natjecanje od svih prethodno navedenih bila upravo trka na prstenac, budući da je zahtijevala zaista puno vježbe u gađanju, ali i vještinu jahanja. Iako povjesničar Klen smatra da je su takve trke bile organizirane diljem Istre, ne postoje točni zapisi koji bi to mogli potvrditi, kao i na području Italije, odakle je došla na istarski poluotok i Dalmaciju, odnosno sav teritorij pod vlasti Venecije. Također se smatra kako je ovakva manifestacija nestala nakon što je u 18. stoljeću došlo do propasti Mletačke Republike. Trka na prstenac naziva se još i alka, budući da je to turski naziv za željezni kolut u koji konjanik gađa kopljem prilikom igre. Iako su se na području Dalmacije prestale održavati, trka odnosno alka poznata je još jedino na području grada Sinja. Pravila trke na prstenac, kao i koluti, razlikuju se ovisno o pojedinom mjestu gdje se održavaju, no postoje određene karakteristike koje su iste kod svih trka. Ono što je zajedničko jest to da u trci na prstenac smije sudjelovati isključivo konjanik koji je opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez koji cijelo vrijeme trajanja trke mora imati potpunu opremu. Druga zajednička karakteristika je ta da se prstenac, odnosno kolut, gađa kopljem i to u punom galopu konja, a treća karakteristika je da se svaki konjanik nakon svake trke mora vratiti pred suce te im pokazati koliko je bodova osvojio. Broj konjanika koji su se natjecali bio je dosta ograničen iz razloga što si nije svatko mogao priuštiti potpunu opremu za sebe i konja. Većinom su to bili samo vojnici i bogati građani, odnosno feudalci i plemići. Kako se broj bogatijih građana smanjivao, tako su se na području Istre trke na prstenac sve manje održavale. Osim trke na prstenac u Barbanu, u povijesnim izvorima uspjela je ostati sačuvana i trka u Svetvinčentu. Održavala se svake godine na crkveni blagdan sv. Ivana Krstitelja 24. lipnja. Povijesni dokumenti koji govore o trci u Svetvinčentu bili su pronađeni unutar Kaštela, a posebno je zanimljiv podatak iz 1713. kada je gospodar Svetvinčenta kao nagradu za slavodobitnika trke odredio jedan novčanik s četiri cekina. U istom su dokumentu bila opisana i pravila trke u šest točaka, koja se ipak nešto razlikuju od pravila barbanske trke. Naime, za trku u Svetvinčentu

²⁵ Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 183. – 185.

natjecatelji su bili obvezni prijaviti se kod sudačkog stola („banka“), postojao je časni sud sastavljen od tzv. „presvijetle gospode“ te su morali posjedovati svoju vlastitu opremu, odnosno imati pištolje u koricama. Prema svetvinčentskim pravilima natjecatelji su morali biti isključivo plemići ili građani nekog kraja, a pogodak u prstenac se također nešto razlikovao od onog bodovanja kakvo je postojalo u Barbanu. Naime, kod svetvinčentske trke pogodak u otvor srednjeg prstena, to jest u sridu, donosio je samo pola boda, pogodak u otvor iznad srednjeg prstena donosio bod i pol, a pogodak u otvor lijevo, odnosno desno od srednjeg prstena donosio je jedan bod.²⁶

2.3. Viteška nadmetanja u Dalmaciji

Viteška nadmetanja u Dalmaciji pojavila su se prvi put u Dubrovniku u 15. stoljeću. Opisao ih je Filippo de Diversis de Quartigianis, rektor dubrovačke škole, koji je između ostalog pisao o dubrovačkim običajima i procesijama te troškovima Kneževa dvora i odlukama koje je donosilo Malo vijeće, vezanim uz financiranje natjecanja koja su se organizirala na blagdan sv. Vlaha i u vrijeme Poklada. Na početku su u igrama sudjelovali mladi vlastelini, a od 16. stoljeća i drugi slojevi društva koji su bili imućniji kako bi si mogli kupiti opremu za sebe i konja. U dubrovačkim viteškim nadmetanjima postojale su tri vrste mete. Najprije je na koplje trebalo nataknuti veliki srebrni prsten, zatim okruglu željeznu ploču s otvorom u sredini te u konačnici prsten. Igra se zvala trčanje na kolač ili palij. Diljem Dalmacije organizirane su igre kao što su bacanje željezne kugle, kamena i koplja ili igre gađanja lukom i strijelom. Viteška nadmetanja nisu bila karakteristična samo za Dubrovnik već i Zadar, Makarsku i Imotski, dok su se u Splitu, Šibeniku i Skradinu održavala natjecanja kod kojih su natjecatelji trebali trčeći pogoditi metu. Sve te igre, osim Trke na prstenac i Sinjske alke, u potpunosti su nestale već sredinom 19. stoljeća. Prema Juriću i Milinoviću, viteška natjecanja su opstala u Imotskom do 1840., a u Makarskoj do 1832. Postoji više razloga koji su doveli do toga da viteške igre nestanu. Kako su s viših prešle na niže slojeve društva, oni nisu mogli financijski podupirati organizaciju, vladala je neimaština ili su viteške igre mijenjali, prilagođavali ili čak ukidali. S druge strane, došlo je do

²⁶ Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 190. – 196.

određenih promjena, društvenih i političkih koje se vežu uz propast feudalizma, a poznato je kako je najčešće upravo vlastela podržavala ovakav tip igara. Ono što je također dodatno utjecalo na nestanak viteških igara je skupa oprema, nedostatak konja i nemogućnost osiguravanja nagrada.²⁷

U kontekstu viteških igara na području Dalmacije nezaobilazno je spomenuti morešku, borbeni ples s mačevima. Kao i Sinjska alka, moreška je također uvrštena na listu zaštićene nematerijalne kulturne baštine UNESCO – a. Ova viteška igra, odnosno ples, dolazi od talijanske riječi „moresca“, a tijekom povijesti bila je posebno karakteristična za područje Sredozemlja. Vjeruje se da je moreška nastala u Španjolskoj, budući da se odande proširila cijelim europskim Sredozemljem, odnosno Francuskom, Njemačkom i Engleskom, tijekom 15. i 16. stoljeća. Svoju je popularnost najviše stekla za vrijeme renesanse kao najznačajniji dramski i plesni žanr. Kao što je to slučaj i kod viteških nadmetanja, moreška se također izvodila samo unutar viših društvenih slojeva, tijekom dvorskih slavlja ili čak kao ples u operama. Tijekom 16. stoljeća moreška se počela širiti po Dalmaciji pa je poznato kako se održavala u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Hvaru i drugim dalmatinskim gradovima.²⁸ Iako se tijekom srednjeg vijeka izvodila po cijelom Mediteranu, vrlo je zanimljiva činjenica da se danas moreška uspjela sačuvati samo u gradu Korčuli, gdje se uprizoruje već više od 400 godina. Ono što je najznačajnije za korčulansku morešku jest to da se u njoj isprepliću tekstualni, glazbeni i koreografski elementi. Na početku ove viteške, odnosno plesne igre izvodi se tekstualni dio. Tekst predstavlja narativ između četiriju glavnih likova, a to su crni kralj, bijeli kralj, Otmanović (otac crnog kralja) i bula koja je jedini ženski i nenaoružani lik u cijeloj igri. Nakon tekstualnog dijela slijedi dio u kojem se snažnim udarcima mačeva i plesnim koracima tuku dvije vojske, pri čemu bojevni ples izvode 24 moreškanta koji su podijeljeni po 12 sa svake strane.²⁹

²⁷ Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013., str. 22. – 28.

²⁸ Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslava Krležje, moreška, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41918> (29. rujna 2022.).

²⁹ Mačevni plesovi – projekt Instituta za etnologiju i folkloristiku, moreška, dostupno na: <https://macevni-plesovi.org/ples/moreska/> (29. rujna 2022.).

3. POVIJESNI PREGLED BARBANA I PRVE TRKE NA PRSTENAC U BARBANU

Općina Barban nalazi se na jugoistoku istarskog poluotoka. Gradić Barban kao sjedište općine smješten je na cesti Pula – Labin te broji oko 220 stanovnika. Cijela općina ima oko 2.500 stanovnika, dok njezina površina iznosi 94, 1 km². Dan Općine obilježava se 6. prosinca, na dan sv. Nikole koji je ujedno zaštitnik Župe i Općine. Barban je smješten sjeveroistočno od Pule u smjeru Labina, a graniči s mjestom Sutivanac sa sjeverne strane, sa Svetvinčentom s zapadne strane, sa selom Šajini s jugozapadne strane te s Krnicom s jugoistočne strane.³⁰

U knjizi urednika Marija Kalčića, autor Mario Rojnić 1970 – ih godina piše o mogućnostima budućeg razvoja Barbanštine. Zaključuje da mjesto ima relativno dobre mogućnosti razvoja uz uvjet da optimalno iskoristi sve resurse. U kontekstu turizma ono što je posebice interesantno jest to da Rojnić spominje mogućnost lovnog turizma, rekreacije i lovne privrede, s obzirom na to da su šume bogate niskom divljači. Nalaže kako je potrebno hitno razmotriti mogućnost organiziranog razvoja lovstva na visoku divljač zato što bi upravo to pridonijelo razvoju lovnog turizma. Već 1970 – ih godina iznosi kako je potrebno razvijati ugostiteljstvo i turizam izvan glavne turističke sezone. Može se vidjeti da je tada, kao i danas, bio očit problem sezonalnosti u turizmu. Kao rješenje autor predlaže da se izgradi motel koji bi imao sve potrebne sadržaje za bavljenje prethodno spomenutim lovnim turizmom. Ono što je još zanimljivo jest to da autor zamjećuje kako su ugostiteljski objekti dotrajali te ih je potrebno preurediti iz razloga što će Barban sve više postajati izletište te iznosi kako je potrebno dodatno valorizirati kulturno-povijesno nasljeđe.³¹

Uz bogatu i važnu povijest, Barban je svakako najpoznatiji postao po konjičkoj viteškoj igri i manifestaciji Trci na prstenac. Danas je ova viteška igra postala zaštićena kao nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske te je kao takva upisana u Registar kulturnih dobara RH. Ova se konjička igra održava u Barbanu svake treće nedjelje u mjesecu kolovozu. Nastala je prema izvornom viteškom nadmetanju, prvi put održanom 1696. na katolički blagdan Duhova. Tijekom

³⁰ Barban.hr, Opće informacije, dostupno na: <http://barban.hr/opce-informacije/> (11. studenoga 2022.).

³¹ Rojnić, Mario: „Mogućnosti razvoja Barbanštine“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 19. – 28.

nekoliko uzastopnih godina održavanja, natjecanju se izgubio pisani trag zbog čega Trka biva ponovno obnovljena 14. kolovoza 1976. te se od tada redovito održava.³²

3.1. Povijest Barbana i okolice

Mjesto Barban po prvi je put spomenuto 740. u crkvenoj ispravi koja je bila napisana povodom osnutka istoimene župe. Isprava govori o tome kako je barbanskoj župi dodijeljen benediktinski samostan sv. Trojstva. U 12. stoljeću Barban se spominje kao malo selo u ruralnom području pod nazivom *vicus Parpanus*, a nešto kasnije kao *comune Barbane*. Takvi podaci zapravo mogu potvrditi kako je u 12., odnosno 13. stoljeću kaštel Barban postojao i kao utvrda i kao sjedište vlasti.³³

Povijest Barbana i okolice seže još u prapovijesno doba kada su ga naselile brojne zajednice ljudi koje su spoznale strateški idealan položaj. Brojni materijalni ostaci iz tog doba kazuju nam da su južno od Barbana, u špilji Šandalji pronađeni prvi tragovi čovjekova života, no prvo prapovijesno razdoblje, paleolitik odnosno starije kameno doba na području Barbana još uvijek nije u velikoj mjeri istraženo. Ono što je poznato jest to da su neki od prvih tragova naseljavanja čovjeka zabilježeni u pećini nedaleko sela Orihi, a svjedoče a životu ljudi u prapovijesti. Prošlost ovog mjesta proučavali su znanstvenici, odnosno povjesničari kao što su Petar Stanković/Pietro Stancovich, Josip Antun Batel/Giuseppe Antonio Battel, Pietro Kandler, Marco Tamaro, Blanka Vučetić, Miroslav i Slaven Bertoša ..., koji su prepoznali vrijednost sačuvanih povijesnih izvora. Također je poznato kako je, primjerice, biskup Tommasini predočio vrijedne spoznaje o Barbanu i okolici još u 17. stoljeću. U povijesti je trajno ostao zabilježen datum 24. siječnja 1893. kada je barbanski arhiv u potpunosti stradao u požaru, no međutim jedan dio prijepisa i danas se čuva u Zagrebu, točnije u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti zahvaljujući barbanskom načelniku Josipu A. Batelu i don Luki Kircu. Još neki od primjera zaista vrijednih spisa zahvaljujući kojima danas možemo proučavati povijest mjesta i život ljudi su Barbanski statut

³² Registar kulturnih dobara-Ministarstvo kulture, Konjička igra Trka na prstenac, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6711> (11. studenoga 2022.).

³³ Buršić-Matijašić, Klara, Matijašić, Robert: „Barban i Barbanština kroz povijest“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 17. – 31.

poznat kao Knjige terminacije feudalne jurisdikcije Barban – Rakalj (1576 – 1743) te Knjige vizitacije istoimene jurisdikcije koja je nastao 1767., a objavljen je 1954.³⁴

Kao što je prethodno spomenuto, razdoblje starijeg kamenog doba na području Barbanštine nije u dovoljnoj mjeri istraženo, no mogu se pratiti razdoblja od mlađeg kamenog doba, bakrenog doba, brončanog doba pa sve do kraja željeznog doba to jest prvih rimskih osvajanja. Postojao je samo jedan lokalitet iz mlađeg kamenog doba (neolitika) koji je bio istražen, lokalitet Rogatice, ali je na žalost uništen. Na ovoj su uzvisini nedaleko Gočana (cesta Barban – Svetvinčenat) pronađeni ostaci starokršćanske bazilike akvilejskog tipa s grobljem. S druge strane, prostor čitavog Barbana i okolice bogat je ostacima prapovijesnih naselja iz bakrenog, brončanog i željeznog doba. Tome je posebice pridonosio idealan geografski položaj koji je sadržavao plodno tlo, vodu u podnožju i šume. Neke od najznačajnijih gradina u okolici Barbana su ona kod crkvice sv. Jelene, Gradina kod sela Prnjani te na platou Kuharija kod sela Camlići, dok se gradina u samom Barbanu nazivala Gradišće. Danas taj dio pripada mjesnom groblju, smještenom istočno od centra gradića. Poznato je kako je ta gradina imala dvojne bedeme te su tamo 1950. pronađeni ostaci keramike iz razdoblja prapovijesti, no međutim bilo koji drugi tragovi koji bi mogli ukazivati na prapovijesno naselje i život ljudi vrlo su teško uočljivi. U okolici Barbana mogu se naći još neki od primjera prapovijesnih naselja. Svakako valja spomenuti uzvisinu pod nazivom Prezenak ili Presnik – Oračina nedaleko sela Puntera, čije je prapovijesno naselje dužine jednog kilometara. Tamo su također pronađeni površinski ulomci prapovijesne keramike te se vjeruje kako je naselje imalo nekropolu. Svakako jedan od najpoznatijih lokaliteta je lokalitet Gočan s prapovijesnim i kasnoantičkim slojevima. Plato lokaliteta je u obliku elipse te sadrži ruševine iz razdoblja srednjeg vijeka koje su sagrađene na prapovijesnim naseljima. Do samih zidina bile su sagrađene predromanička i romanička kapela te se vjeruje kako je na Gočanu bio sagrađen čak i kaštel. U centru je bila podignuta četvrtasta kula, dok je ostatak naselja bio podijeljen na blokove malih kuća sa stubištem.

Što se tiče razdoblja antike, Barban se nalazio unutar graničnog pojasa pulskog agera prema dolini rijeke Raše, koja je sama po sebi bila granica s Liburnijom i provincijom Dalmacijom. S obzirom na to da tzv. Centurijacijom, to jest procesom kojim se vršila premjera zemljišta, ager

³⁴ Buršić-Matijašić, Klara, Matijašić, Robert: „Barban i Barbanština kroz povijest“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 17. – 31.

Barbana nije bio podijeljen na pravilne čestice, nije za očekivati da se na ovom području mogu pronaći ostaci rimskih vila ili gospodarskih imanja. Ipak, vjeruje se da je postojalo neko manje rimsko naselje iz razloga što je Petar Stanković 1879. zabilježio jedan nadgrobni rimski spomenik. Jedini antički lokalitet s rimskom arhitekturom koji postoji nalazi se na groblju, no ne zna se kakvu točno građevinu predstavlja. Vjeruje se da je kamena skulptura muške glave iza Velih vrata također antičkog podrijetla iz razloga što frizura nalikuje na portrete kakvi su se slikali u antici, no vrlo je oštećena.

Nastanak gradića Barbana razlikuje se ovisno o pojedinim povijesnim izvorima. Naime, jedni smatraju da je nastao u vrijeme vladavine Bizanta u 6. stoljeću, kada je njime gospodario egzarh iz Ravenne. S druge pak strane, poznati povjesničar Pietro Kandler tvrdio je da je barbanska župa nastala 740. U sljedećem periodu, točnije tijekom franačke vladavine, nastalo je feudalno uređenje prema kojemu su unutar pojedinih mjesta vladali vlastelini koji su se nazivali baruni, grofovi ili markgrofovi te su boravili unutar kaštela ili feudalnih dvoraca. Nadalje, u 12. stoljeću poznato je kako se 1199. barbanski župan po imenu Pribislav podredio puljskom podestatu. Takvom su pothvatu prisustvovali brojni svjedoci poput mještana Jurkonja i Boženja, gračaški župan Držiha te pazinski župan Slavonja. O takvom događaju svjedoče dvije pronađene povijesne isprave koje ukazuju na prethodno spomenuti sporazum između župana Pribislava i puljskog grofa Engelberta, kojim se župa u Barbanu obvezala plaćati četvrtinu prihoda pojedinih zemljišta. Druga isprava u kojoj se spominje Barban je ona o sporazumu s predstavnicima zajednice Planje koja je nastala također 1199. U idućem razdoblju poznato je kako su u Barbanu stalno izbijali sukobi i to najčešće među akvilejskog patrijarha, goričkih grofova, Mlečana i Habsburgovaca.³⁵

Nakon franačke vlasti područjem Istre zavladao su njemački carevi, odnosno njemačke velikaške obitelji. Poznato je kako je u to vrijeme, točnije 1209., Istra pripala akvilejskim patrijarsima, no međutim, Pazinska knežija u vlasništvu goričkih grofova i dalje se nastavila boriti za svoju samostalnost. U 14. stoljeću Barban i obližnji Rakalj bili su pod vlašću goričko – pazinskih grofova, odnosno Austrije. Tada su se okolna mjesta sve češće predala Veneciji, s čestim sukobima i pljačkama. Car Maksimilijan Habsburški je 1505. iznajmio posjed Barbana obitelji

³⁵ Bertoša, Slaven: *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pazin-Barban-Pula, Katedra Čakavskog sabora Pazin, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, Općina Barban, 2015., str. 7. – 35.

Taxis.³⁶ U vrijeme vladavine Pazinske knežije, u Barbanu su bile izgrađene dvije male crkvice iznimno bogate freskama. To su crkvice sv. Antuna Opata, izgrađena na samom ulasku u mjesto, pored Velih vrata te crkva sv. Jakova izgrađena unutar starih gradskih zidina, sjeverno od trga. Obje crkvice izgrađene su u stilu pučke gotike. Freske oslikane unutar crkvice sv. Antuna pravi su primjer bolonjskog slikarstva. Iako su dosta oštećene svejedno se na nekim mjestima mogu jasno uočiti likovi. Crkvice sv. Jakova sadrži freske oslikane događajima iz legende o Svetom Jakovu, dok je u svetištu oslikan lik Marije kao zaštitnice, koja ispod plašta čuva članove bratovštine Sv. Jakova te se vjeruje da su oni sami naručili takve freske. Naslikao ih je majstor Vincent iz Kastva.³⁷

U 16. stoljeću za vrijeme Rata Cambraiske lige (između Mlečana i Habsburgovaca) Barban postaje zaštićen od strane Mletačke Republike. Nakon dvadesetak godina, točnije 1535., mletački Senat odlučio je da će se Barban zajedno s obližnjim Rakljem proglasiti privatnim feudom. Ključna okolnost koja se tada dogodila je upravo ta da je poznata mletačka plemićka obitelj Loredan ta dva feuda kupila na javnoj dražbi za 14.760 dukata te su samim time svoju vlast u Barbanu Loredani zadržali iduća tri stoljeća. Tijekom razdoblja vladavine obitelji Loredan po prvi put se spominje viteška igra Trka na prstenac. Mletačka obitelj Loredan vrlo je poznata i ugledna, njezino ime seže još u 11. stoljeće. Iz ove je obitelji proizašao veliki broj knezova, kapetana i kaštelana, članova Senata i magistrata, a između ostalog, čak tri mletačka dužda. Iako su boravili u Veneciji, porijeklom dolaze iz Bertinora nedaleko Cesene u Italiji. Posjedovali su veliki broj feuda diljem Mletačke Republike, od Veneta i Furlanije, pa sve do Istre i Dalmacije, a čak i do Boke kotorske i istočnog Sredozemlja. Nakon 1535. u Barbanu i Raklju boravio je izaslanik, odnosno službenik koji je vladao u ime obitelji Loredan, kojemu je pripala titula kapetana. Isto tako, poznata je činjenica kako je ovaj posjed mogao biti naslijeđen i po ženskoj lozi.³⁸

Dolaskom obitelji Loredan na vlast, položaj mještana Barbana nije se uvelike promijenio od onoga kako je bilo za vrijeme Pazinske knežije. Život u pograničnom području bio je doista

³⁶ Bertoša, Slaven: *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pazin-Barban-Pula, Katedra Čakavskog sabora Pazin, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, Općina Barban, 2015., str. 7. – 35.

³⁷ Istarske freske – Gli affreschi istriani, Barban, Kalčić, Miodrag (ur.), dostupno na: http://www.heartofistria.com/fileadmin/documents/brosure/freskeHR_ITL.pdf (18. svibnja 2022.).

³⁸ Bertoša, Slaven: *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pazin-Barban-Pula, Katedra Čakavskog sabora Pazin, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, Općina Barban, 2015., str. 7. – 35.

težak. Unutar Kaštela Barbana živjeli su najčešće upravitelji, obrtnici, svećenici i liječnik, dok je stanovništvo boravilo na selu. Seljaci su imali zemlju u svojem vlasništvu, što znači da su je mogli prodati ili ostaviti nekom u nasljedstvo, no unatoč tome svake su godine vlastelinskoj upravi morali dati desetinu od svih prihoda poput žitarica, mesa, vina, sira i drugih proizvoda koji su dolazili s njihova vlastita imanja. Četvrtina prihoda davala se crkvi, a sav višak od primjerice žita ili vina moralo se dati u fontik, uz određenu cijenu, kako bi se proizvodi mogli dati siromašnima u nerodnim godinama. Takva feudalna prava vlastelina u potpunosti su prestala vrijediti 1869.³⁹ Mještani Barbana i Raklja bili su vrlo nezadovoljni s vlašću obitelji Loredan te su se pobunili, a spor je trajao sve do 1548., kada su Loredani uveli promjene vezane oko davanja. Često su mještani pisali žalbe, no Loredani su vrlo striktno uzeli u obzir pravo vlasništva nad zemljom seljaka kako bi si ostvarili stalne prihode.⁴⁰

U 17. Stoljeću, za vrijeme Uskočkog rata, Barban je bio napadnut dva puta, 1610. i 1612., nakon čega je obitelj Loredan obnovila kaštel u obliku u kakvom je i danas sačuvan. Kada je bio ukinut feudalizam automatski je prestala vladavina Loredana, nakon čega je Barban postao civilna općina u sastavu Austrijskog primorja. Završetkom Prvog svjetskog rata i raspadom Austro – Ugarske Monarhije Barban prelazi pod vlast Italije. Za to razdoblje vežu se dva ustanka poznata kao Labinska republika i Proštinska buna. Brojni su mještani bili rudari pa su shodno tome sudjelovali u ovim ustancima, prikupljali su hranu i pomagali, te su čak i sudjelovali u Proštinskoj buni, zbog čega je veliki broj mještana završio u zatvoru. Tijekom Drugog svjetskog rata na području Barbana formira se općinski narodnooslobodilački odbor i druge vojno – političke organizacije. Postojala je tzv. barbanska četa koja je provodila oslobodilačke akcije 1940-ih. Veliki broj Barbanaca sudjelovao je u Narodnooslobodilačkom pokretu i vojsci, bili su podignuti brojni spomenici palim borcima, organizirane su partizanske škole i tečajevi te su bila tiskana dva lista, Hrvatski list i La nostra lotta. Događaj koji je trajno obilježio ovo razdoblje jest spaljivanje sela Šajini i Bokordići od strane nacista u noći s 8. na 9. siječnja 1944. u kojem je stradao 71 mještanin. Nakon Drugog svjetskog rata nastala je Općina Pula u koju je spadalo i područje Barbana i okolnih sela. Društveni i ekonomski razvoj općine bio je uvelike

³⁹ Bertoša, Slaven: *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pazin-Barban-Pula, Katedra Čakavskog sabora Pazin, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, Općina Barban, 2015., str. 35.

⁴⁰Buršić-Matijašić, Klara, Matijašić, Robert: „Barban i Barbanština kroz povijest“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 17. – 31.

neravnomjeran, budući da se istočna obala, uključujući Barban, puno manje razvijala od juga. Postojao je veliki potencijal za bavljenje poljoprivrednom, no to nije u dovoljnoj mjeri bilo iskorišteno. Nakon rata stanovništvo se sve manje bavilo zemljoradnjom zato što su stalno putovali u veća gradska središta jer su radili u industriji.⁴¹

3.2. Trka na prstenac 1696.

Kao što je već spomenuto, posjed Barbana prešao je 1536. u ruke mletačke obitelji Loredan koja je njime upravljala uz pomoć svojih kapetana, odnosno upravitelja, sve do ukidanja feudalizma na području Istre. Loredani su uspostavili stroga pravila kojima su na sve moguće načine nastojali izvlačiti što veće novčane prihode, kao i prihode u naturalnom obliku. Jedan od brojnih pothvata koji su feudalci poduzimali kako bi izvukli što veće prihode jest organizacija slobodnih sajмова koji bi omogućili veći promet i razmjenu dobara unutar feudalnog posjeda. Mletačka obitelj Loredan tako je odredila da će se slobodni sajam ili „fiera franca“ u Barbanu održati na crkveni praznik Duhova u svibnju ili lipnju. Na temelju primjera drugih mletačkih gradova u Istri, barbanski kapetan odlučio je da će se i u Barbanu održati trka na prstenac u sklopu sajma, 10. lipnja 1696. Upravo takav događaj veže se uz prvu ikada održanu manifestaciju Trka na prstenac u Barbanu. Već je od prije poznato kako je u ime obitelji Loredan barbanskim feudom upravljao mletački kapetan, a Loredani bi dolazili samo u iznimnim prilikama. O veličini prve održane trke na prstenac u Barbanu 1696. svjedoči to da je upravo feudalni gospodar Francesco Loredan osobno prisustvovao događaju te je u Barbanu boravio mjesec dana.⁴²

Na taj dan je barbanski kapetan javnim proglasom obznanio pravila vezana uz održavanje trke na prstenac čime se nastojao založiti za to da se natjecanje održi na pravilan način te da spriječi potencijalne neredе ili svađe. Vjeruje se da su ta pravila postojala još od prije, budući da su se trke stalno održavale diljem Istre i Dalmacije, a moguće ih je također usporediti s pravilima trke na prstenac održane u Svetvinčentu. Naime, pravila barbanske trke na prstenac propisuju kako

⁴¹ Buršić-Matijašić, Klara, Matijašić, Robert: „Barban i Barbanština kroz povijest“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 17. – 31.

⁴² Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 191. – 192.

svaki sudionik u trci sudjeluje s tri pokušaja. Što se tiče samog prstenca, on se bitno razlikovao od onog koji se koristi prilikom Sinjske alke. Barbanski prstenac bio je sastavljen od dva koncentrična kruga spojena unakrsno, na način da unutarnji krug bude prazan, dok je vanjski krug imao četiri otvora. Pogodak kopljem u svaki od tih otvora donosio je natjecatelju određeni broj bodova. Pogodak u sredinu označio je tri boda, pogodak iznad sredine dva boda, ispod sredine jedan bod, dok bi pogoci lijevo ili desno od sredine natjecatelju donijeli pola boda. Pravila trke na prstenac u Svetvinčentu bila su nešto drugačija kada govorimo o bodovanju. U svetvinčentskoj trci pogodak u sredinu donosio je samo pola boda, pogodak iznad sredine jedan i pol bod, a pogodak desno ili lijevo donosio je jedan bod. Pravila trke na prstenac u Barbanu bi se svake godine ponovno objavljivala prije početka slobodnog sajma. Pravila svetvinčentske trke sastojala su se od šest točaka, a pravila barbanske trke od osam točaka. Ono po čemu se pravila trke između ova dva istarska mjesta još razlikuju jest u tome da su sudionici barbanske trke sudjelovanje u natjecanju morali prijaviti kancelaru barbanske gospoštije, a sudionici svetvinčentske trke kod sudačkog stola. U Svetvinčentu je bilo točno određeno kako će tzv. „presvijetla gospoda“ suditi u igri, dok u Barbanu to nije bilo točno navedeno, no vjeruje se da je također bio određen časni sud koji bi odlučivao o daljnjem tijeku igre. Pravila barbanske trke su odredila na koji način će se natjecatelji pozivati na trku, dok u Svetvinčentu to nije bio slučaj. No s druge strane, neki povijesni izvori ukazuju na to kako barbanska pravila nisu točno odredila kakva mora biti oprema natjecatelja, dok su svetvinčentska pravila odredila da natjecatelji uz opremu moraju isto tako imati pištolje u koricama. Ono po čemu se trke u ova dva mjesta još razlikuju je i to da su trci u Svetvinčentu mogli pristupiti samo plemići ili građani, dok trka u Barbanu nije imala takvo pravilo pa se smatra da je mogao sudjelovati bilo tko, samo da poštuje sva propisana pravila vezana uz opremu i drugo.⁴³

S obzirom na to da na viteškim turnirima nisu smjeli sudjelovati trgovci, građani i slobodni seljaci već isključivo plemići, od 15. stoljeća pučanstvo započinje sve više s organizacijom igara, odnosno turnira koje nalikuju plemićkim nadmetanjima. Tako je, primjerice, na Gornjem gradu u Zagrebu 1472. bila održana „Viteška igra prstenac“. U Poreču se od 1366. održavaju natjecanja s lukom i strijelom, u Puli konjske utrke, te kao što je već spomenuto, trke na prstenac, od 1696. u Barbanu i od 1713. u Svetvinčentu. Konjanik koji je sudjelovao na trci trebao je posjedovati

⁴³ Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 191. – 196.

određenu opremu. Oprema se sastojala od dobro opremljenog konja, mača, čizama, ostruge i šešira sa širokim obodom. Isto tako, pojedini povijesni izvori ukazuju na to da je svaki sudionik trke najprije bio prozvan imenom i prezimenom, nakon čega je na znak trube krenuo s mjesta brzim galopom, u punoj opremi, prema mjestu na kojem je bio obješen prstenac. Nakon svake trke je natjecatelj bio obvezan vratiti se pred časni sud koji je provjerio pogodak te je zabilježio postignuti rezultat. Konjanik koji se pred časnim sudom nije pojavio s potpunom opremom bio je diskvalificiran. Pobjednik trke na prstenac dobio bi za nagradu novčani iznos koji je tada vrijedio kao jedne svilene čarape i jedan srebrni mač.⁴⁴

U barbanskom općinskom arhivu uspio je ostati sačuvan prijepis cijele objave pravila iz lipnja 1696. te uvodni dio objave od 7. lipnja 1703., kao i podaci o sudionicima na obje trke. Prijepise je izradio tadašnji barbanski načelnik Josip Antun Batel, a između ostalog uspjele su ostati sačuvane i bilješke o još dvije trke na prstenac, iz kojih su vidljiva imena sudionika, no nije moguće razaznati datum, odnosno vrijeme kada su trke bile izvođene. Na trci na prstenac u Barbanu sudjelovali su građani iz više mjesta u Istri, primjerice iz Labina ili Vodnjana, zatim Izole i Kopra, pa čak i mještani koji su dolazili iz mletačkih područja koja su bila izvan Istre. Poznat je podatak kako je na prvoj održanoj trci na prstenac u Barbanu 1696. sudjelovalo deset konjanika, od kojih je pobijedio Ottavio Quellis s ostvarena tri boda. Na drugoj trci za koju nije poznat datum održavanja sudjelovalo je 18 konjanika. Pobijedila su čak dva natjecatelja, ponovno Ottavio Quellis i Fortunat Paludi – Stigher, obojica s tri ostvarena boda pa se vjeruje kako je nagrada bila podijeljena između njih dvojice. Za treću održanu trku na prstenac također nije poznat datum održavanja, no ono što jest poznato je broj od šest natjecatelja, od kojih je pobjedu odnio Zvane Dragonja s jednim bodom. Četvrta trka na prstenac koja je uspjela ostati zabilježena u povijesnim izvorima održala se 4. lipnja 1703. Na njoj je sudjelovalo osam konjanika, a pobijedio je Antun Rovis s pola boda.⁴⁵ Postavlja se pitanje je li Trka na prstenac u Barbanu iz 1696. bila stvarno prva ikad održana trka u Barbanu. Na to se trenutno ne može sa sigurnošću odgovoriti, no ono što jest poznato je činjenica koja ukazuje na to kako je kapetan Corsini koji je zastupao grofa Loredana, poznao pravila trke na prstenac. Takva činjenica

⁴⁴ Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 38.

⁴⁵ Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 193. – 194.

potencijalno ukazuje na to da se viteško nadmetanje možda održavalo u Barbanu čak i prije 1696.⁴⁶ Dakle, 1703. održala se posljednja zabilježena trka na prstenac, nakon čega se gubi svaki pisani zapis. Tome dodatno pridonosi činjenica kako se već krajem 16. stoljeća događaju promjene u načinu ratovanja, a u 17. stoljeću na bojna polja sve se manje šalje konjica, a sve više se razvija vatreno oružje. Umjesto konjice na bojna polja se šalju pješaci naoružani tzv. mušketama. Isto tako, turniri postaju sve manje popularni, s obzirom na to da počinje propadati viteški stalež, a i sama koplja prestaju se upotrebljavati prilikom ratovanja.⁴⁷

⁴⁶ Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 38.

⁴⁷ Ibidem, str. 40.

4. ORGANIZACIJA OBNOVLJENE TRKE NA PRSTENAC

Spoznaje koje su bile navedene u prethodnom poglavlju ovog diplomskog rada, a do kojih je došao pravni povjesničar dr. Danilo Klen, predstavljaju polaznu točku prema kojoj se oblikovala i ponovno organizirala obnovljena Trka na prstenac. Naime, studenti s područja Istre koji studiraju u Zagrebu, okupljeni unutar kluba „Mate Balota“ zajedno s članovima Sportskog društva u Barbanu te raznim aktivistima s područja Općine Barban koji djeluju unutar Mjesne zajednice i Katedre Čakavskog sabora, međusobnom suradnjom proaktivno su radili na tome da se Trka iznova pokrene nakon gotovo 280 godina. Nakon toliko godina stanke, Trka na prstenac biva ponovno organizirana i vraćena u Barban 14. kolovoza 1976.⁴⁸

Mnoge okolnosti su se promijenile prilikom organizacije obnovljene Trke u odnosu na onu iz 1696. Svoje mjesto u kalendaru ova je manifestacija dobila trećeg vikenda u kolovozu, a traje tri uzastopna dana, od petka do nedjelje. Nekada se odvijala na prašnjoj stazi, a danas postoji uređena staza, odnosno trkalište koje se naziva Gradišće. Postala je vrlo značajna manifestacija koja svake godine privlači sve veći broj posjetitelja. Manifestacija službeno započinje u petak, u 20:30 sati kada kreće svečano podizanje zastave, čime se ujedno najavljuje trodnevna svečanost. Isti su dan od 21:00 sat također su na rasporedu brojna kulturna događanja, poput predstavljanja filmova i knjiga koji su vezani uz Trku ili se organiziraju izložbe, odnosno predavanja vezana uz povijest i kulturnu baštinu Barbana, konje, Trku itd. U petak se isto tako održava turnir u briškuli i trešeti, a od sportskih aktivnosti na rasporedu je malonogometni turnir. Sljedeći dan, u subotu, učenici osnovnih škola sudjeluju u Robotrci na prstenac, organizira se turnir u pljočkanju, razne druge sportske aktivnosti, dok se navečer na trkalištu Gradišće odvija gađanje glinenih golubova. Subotom se od 17:00 sati održava prednatjecanje koje se naziva Trka za viticu. Nedjelja označava najznačajniji dio trodnevnih svečanosti. Naime, točno u 17:00 sati započinje svečana Trka na prstenac. Glavnoj svečanosti prethodi koncert limene glazbe i ples mažoretkinja, dok je

⁴⁸ Blažina, Branko: “Trka na prstenac za sva vremena”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 47. – 49.

jutro rezervirano za sportske aktivnosti u kojima sudjeluju najmlađi. Osim koncerta limene glazbe i mažoretkinja, događaj svake godine obilježava nastup Kulturno-umjetničkog društva Barban i gostiju iz drugih KUD – ova koji su prijatelji Općine. Također valja istaknuti kako su sva tri dana prožeta zabavnim programom.⁴⁹

Na dan Trke na prstenac svečana povorka kreće centrom Barbana do trkališta Gradišće. Na čelo povorke postavlja se svečana kočija u kojoj sjede Članovi časnog suda koji se tako dovezu sve do svečane lože na trkalištu, gdje će obavljati svoju dužnost nadziranja nad poštivanjem Pravila Trke, kao i proglašenja slavodobitnika. Nakon kočije, svoje mjesto u svečanoj povorci ima vođa kopljonoša koji na ramenu drži dugačku cijev puške kremenjače, a prate ga trojica momaka koji drže helebarde. Njih slijede nosači prstenca koji željeznu metu nose na razapetom konopu i namještač prstenca koji na ramenu nosi metalni štap s kojim će na stazi namještati prstenac kako bi bio spreman za svakog natjecatelja. Nakon njih, u svečanoj povorci koračaju kopljonoše, raspoređeni u dva reda, čvrsto držeći koplja u desnoj ruci. Odjeveni su u nošnje, odnosno tzv. kamižole s karakterističnim ogrtačima bez rukava koje su dugačke do koljena. Nakon kopljonoša u svečanoj povorci ponosno na svojim konjima jašu konjanici, odjeveni u svečanu, tradicionalnu nošnju. Na putu do trkališta Gradišća promatra ih veliki broj ljudi koji su došli gledati natjecanje. Prstenac, željezni krug, odnosno meta, prikačuje se na posebnu zakačku izrađenu od metala te se kao takav objesi visoko za konop razapet između dvaju bočnih lukova na sredini staze. Nakon što ga konjanik pogodi, spušta se s koplja te se ponovno namješta za svakog sljedećeg natjecatelja. Smatra se da su ga nekad davno, za potrebe prvih natjecanja, iskovali nepoznati kovači s područja Barbana, a za potrebe obnovljene Trke na prstenac izrađuje se od okruglog metalnog profila. Danas se, pak, oblikuje na način da se lijeva od posebne legure kako bi bio dovoljno čvrst da izdrži udare koplja. Prstenac se sastoji od dva koncentrična kruga. Promjer vanjskog kruga iznosi 110 milimetara, a unutarnjeg kruga, to jest sride, iznosi 32 milimetara. Prostor između dvaju krugova dijeli se na četiri jednaka polja. Pogodak u gornje polje, iznad sride, donosi dva boda, u donje polje, ispod sride donosi jedan bod, dok pogodak u polja s lijeve i desne strane od sride donosi po pola boda. Najveći broj bodova donosi pogodak u sridu, sveukupno tri boda. Prstenac se podiže visoko iznad staze, na visinu od dva metra i 80 centimetara. Koplje je svijetlo smeđe boje, izrađuje se od sušenog drva smreke, na vrhu ima

⁴⁹ Blažina, Branko: “Trka na prstenac za sva vremena”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 47. – 49.

željezni šiljak, a na dnu olovni uteg koji služi za ravnotežu. Također sadrži željeznu jabuku, odnosno kuglu koja zaustavlja prstenac nakon pogotka. Promjer koplja iznosi 30 milimetara, a dugačko je tri metra.⁵⁰

Prema dopunjenim Pravilima Trke na prstenac, usvojenim 2002., svaki sudionik Trke na prstenac mora biti rođen u Istri, odnosno Liburniji i otocima, slovenskom dijelu Istre ili talijanskom dijelu Istre, no minimalno osam od 16 konjanika mora biti iz Općine Barban. Suglasnost za sudjelovanje na Trci daju Izvršni odbor i Časni sud Društva Trka na prstenac. Minimalno 15 dana prije Trke održavaju se kvalifikacije za uži izbor konjanika koji će se natjecati, a slavodobitnik iz prethodne godine izravno ulazi u natjecanje. Tijekom sva tri dana svečanosti konjanici i kopljonoše se moraju držati dostojanstveno i viteški. Časni sud i uzvanike pozdravljaju okretanjem glave, a tijekom izvođenja himne spuštaju koplja. Starosna dob za konjanike natjecatelje je od 18 do 60 godina, a za kopljonoše od 16 godina nadalje. Staza je od starta do prstenca dugačka 150 metara, a svaki od konjanika je mora prijeći unutar 12 sekundi. Nakon pogotka u prstenac, konjanik se vraća pred Časni sud kojem pokazuje što je pogodio jer mu se u suprotnom bodovi ne priznaju. Sveukupno se trče tri trke, ali se u trećoj trci natječu samo oni konjanici, minimalno osam njih, koji su u prethodnima osvojili najviše bodova, redoslijedom od manje ka više osvojenih bodova. Slavodobitnik Trke na prstenac postaje onaj konjanik koji je u sve tri trke ostvario najveći broj bodova, a ukoliko više osoba ima jednak broj bodova, onda se samo oni natječu dok se ne dobije pobjednik. Ista ovakva pravila vrijede i za pred natjecanje, Trku za viticu koja se održava u subotu, odnosno dan prije Trke na prstenac.⁵¹

Smatra se da je Trka zapravo postala prava institucija u punom smislu te riječi. Naime, prilikom organizacije same Trke na prstenac usporedno su inicirani i neki drugi programi, posebice oni sportski i kulturni. Svakodnevnica u tako malom mjestu kao što je Barban počela se u potpunosti mijenjati i prilagođavati organizaciji Trke. Tako se, primjerice, središnji trg u Barbanu, Placa, pretvorila u pravu pozornicu koja je postala domaćinom kazališnih predstava. Prostor koji inače nisu imali nikakvu kulturnu ulogu zahvaljujući organizaciji Trke postali su pravi izložbeni saloni, u kojima su svoje radove izlagali ne samo domaći umjetnici već i strani, primjerice iz Italije i Austrije. Isto tako, na koncertima koji su se odvijali unutar župne crkve gostovali su

⁵⁰ Kancelar, Stanko: "Svečana povorka-sjajna oprema-junačka srca", *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006, str. 55. – 59.

⁵¹ Ibidem, str. 55. – 59.

brojni glazbenici i umjetnici iz cijele Hrvatske. Takvim bogatim programom koji je prožet kulturnim ozračjem na neki su se način u tako maloj sredini kao što je Barban uspjele pomaknuti granice i osobine provincijalnosti. Trodnevna svečanost Trke na prstenac prožeta je i brojnim sportskim aktivnostima. Tako se posebice oblikovalo i natjecanje lovaca, odnosno strijelaca u noćnom gađanju glinenih golubova. Svečanost je također oplemenjena nogometnim turnirima, kartaškim turnirima i sportskim programom za najmlađe uzraste, a svakako su neizostavne i pučke igre poput potezanja konopa i pljočkanja. Naglasak je također na zabavnom dijelu programa, zahvaljujući kojem svake godine u kolovozu Barbanom prodefiliraju limena glazba, mažoretkinje pa čak i kastavski zvončari te s druge strane vatromet, baloni i padobranci. Može se reći kako organizacija Trke na prstenac traje svih 365 dana u godini, pri čemu se hvata u koštac s brojnim izazovima. U kontekstu turizma može se reći kako je ova manifestacija doista pridonijela oblikovanju turističkog doživljaja, s obzirom na to da su barbanski konjanici usred turističke sezone u brojnim istarskim gradovima znali prirediti nezaboravne prizore. Godina 1996. bila je u znaku 300. obljetnice Trke na prstenac. Obilježena je tako što su konjanici upriličili svečani mimohod u kolovozu gostujući u Puli, a 1998. mimohod se održao na ulicama i trgovima u Umagu, Poreču i Rovinju. Na taj način je Trka na prstenac još jednom potvrdila svoje vrijednosti kao značajna i važna ne samo kulturno – povijesna već i turistička atrakcija. Isti se svečani viteški mimohod ponovno održao u Vodnjanu 2002. Ovakva aktivnost održana na ulicama nekih od najpoznatijih istarskih turističkih središta predstavlja zaista jedinstveno iskustvo i autentičnost.⁵²

U povijesnim se dokumentima uvijek s posebnom pažnjom ističu imena slavodobitnika, od samih početaka pa sve do današnjeg dana. Kao prvi slavodobitnik Trke na prstenac iz 1696. ostao je zabilježen Ottavio Quellis, ponovno i iduće godine podijelivši pobjedu zajedno s Fortunatom Paludijem – Stigherom, nakon njih pobjedu je odnio Zvane Dragonja, dok je na posljednjoj zabilježenoj Trci na prstenac pobijedio Antun Rovis. Nakon 1703. gubi se svaki pisani trag o njezinom održavanju i njezinim slavodobitnicima. U razdoblju od obnovljene Trke na prstenac 1976. pa sve do 2006. na ovom je natjecanju zabilježeno sveukupno 16 slavodobitnika. Četiri puta pobjedu je odnio Vazmoslav Vale, 1976., 1978., 1979. i 1986. Tri puta slavodobitnicima su bili proglašeni Zdravko Prhat, 1983., 1990., i 1993., zatim Miro

⁵² Blažina, Branko: "Trka na prstenac za sva vremena", *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 47. – 51.

Grgorović, 1994., 1996. i 2000.; nadalje, Maksimilijan Rojnić 1992., 1998. i 2002. te Mario Učkar 1999., 2001. i 2005. Dva puta su slavodobitnici postali Mario Kožljan, 1977. i 1981., zatim Aldo Kožljan 1984. i 1985. te Bruno Kožljan, 1987. i 1989. Po jedamput slavodobitnici su bili Rikardo Ciceran 1980., Ervin Špada 1982., Darko Kolić 1988., Rade Buić 1991., Josip Kožljan 1995., Gvido Babić 1997., Silvio Učkar 2003. te Danijel Učkar 2004.⁵³

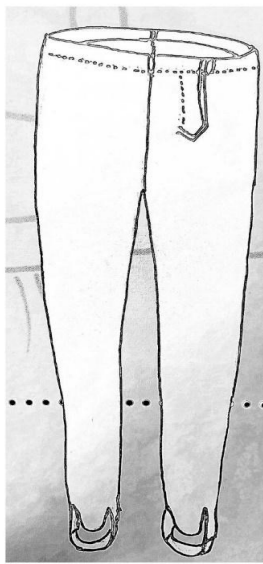
4.1. Tradicijska narodna nošnja Barbanštine

Poznavanje muške i ženske tradicionalne narodne nošnje, kao i tradicijske odjeće koja se do početka 20. stoljeća nosila u Istri, vrlo je slabo. Na to su utjecali razni čimbenici. Unutar muzeja i drugih kulturnih ustanova uspjelo je ostati sačuvano malo odjevnih predmeta, a također nedostaje adekvatnih opisa tradicijske narodne odjeće. Za to postoji više razloga. Najčešći razlog jest upravo to što su se muškarci zapošljavali u industrijama, odlazili su na putovanja te su bili dosta mobilni, što je na neki način onemogućilo da nose tradicijsku odjeću. Situacija je bila takva desetljećima prije nego što su se žene prestale tradicijski odijevati. Rekonstrukcijom narodne odjeće najčešće se bave etnolozi. Upravo su etnografska istraživanja koja se temelje na usmenim kazivanjima i proučavanju dostupne građe omogućila da se odjeća koja je bila u fragmentima prikupi i analizira što bliže onome kakva je zaista bila nekada. Isto tako, često se tradicionalna odjeća uspoređuje s onom kakva je u susjednim mjestima, što postupno dovodi do zaključaka o njezinom stvarnom izgledu. Na taj način se analizirala i muška tradicijska odjeća kakva se nosila na području Barbana. Nezaobilazno je spomenuti važan povijesni izvor koji je omogućio proučavanje tradicijske odjeće Barbana, a to je knjiga pod nazivom *Uspomene sa slikarskog putovanja Austrijskim primorjem*. Ova knjiga predstavlja grafičku mapu slikara Augusta Tischbeina i Augusta Selba. Bila je objavljena 1842. Za opise koji se u knjizi nalaze uz crteže bio je zaslužan povjesničar Pietro Kandler. Najznačajniji crtež u knjizi jest grafika barbanskog komunalnog stražara. Zahvaljujući slici i opisu, može se doista mnogo toga saznati o tome kakva je bila funkcija jednog komunalnog redara toga doba, ali i kakvu odjeću su nekada nosili muškarci na toj funkciji na području Barbana. Kada za primjer uzimamo odjeću iz 19. stoljeća

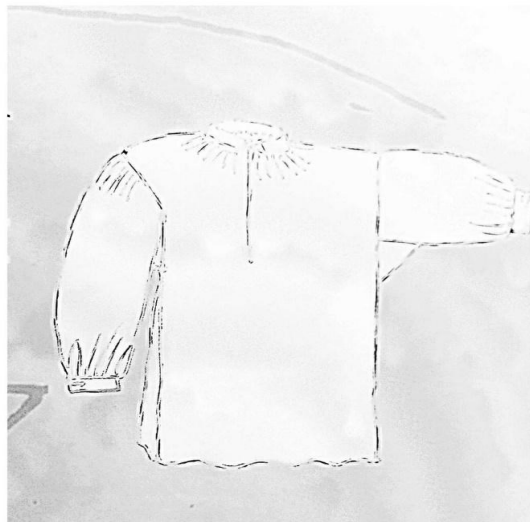
⁵³ Blažina, Branko: "Trka na prstenac za sva vremena", *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 50.

kakva se nosila u Austriji, koja je opisana prema putopisnim izvorima ili na temelju etnografskih istraživanja, to je potrebno kritički sagledati iz razloga što se unutar njih često unosi doza egzotike ili stereotipi. No s druge strane, mušku tradicionalnu odjeću kakvu se nekada nosilo na području Barbana zaista je moguće rekonstruirati kada se uzme u obzir stare opise, crteže, fotografije, razglednice, usmena kazivanja i muzejsku građu.⁵⁴

Smatra se da je seosko stanovništvo u Barbanu bilo slavenskog podrijetla, u predindustrijsko doba nosilo je nekoliko odjevnih komada. Neki od tradicionalnih naziva za takve odjevne komade bit će prikazani na slijedećim slikama. Slika 1. prikazuje tradicionalne hlače i košulju.⁵⁵

BRNAVEKE

KOŠULJA

Slika 1. Skica tradicijske muške odjeće u Barbanu

Izvor: B. Koroman, Tradicijska muška odjeća Barbanštine, u: B. Blažina (ur.), *Prstenac*, Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

⁵⁴ Blažina, Branko: "Trka na prstenac za sva vremena", *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 47. – 51.

⁵⁵ Koroman, Boris: "Tradicijska muška odjeća Barbanštine", *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

Brnaveke predstavljaju muške hlače koje su duge te su napravljene od prirodnog bijelog sukna. Najčešće su uske, odnosno pripijene uz nogu. Nosili su ih uskoci, stanovništvo koje se na područje Istre doselilo tijekom 15. i 16. stoljeća. Brnaveke je u Istri nosilo stanovništvo koje je boravilo na sjeveru, odnosno u planinskom dijelu Istre te u zapadnoj i južnoj Istri. Košulja je imala široke rukave, dok je otvor za glavu bio napravljen u obliku proreza na prsima koji se kopčao s pomoću jednog gumba. Uz otvor na vratu se ponekad prišivala pruga ili se izrađivao ovratnik koji je bio širi te se mogao presavijati pa bi se na taj način dobivao kolarin (ovratnik). Košulje su se izrađivale od konoplje ili lana. Ovisno o godišnjem dobu, na košulju se oblačilo nekoliko slojeva odjeće izrađene od tamnog sukna, na koje se prišivalo suknene vrpce, u plavoj ili crvenoj boji, a kod starijih muškaraca u crnoj boji. Ovi odjevni predmeti bit će prikazani na slijedećoj slici.⁵⁶

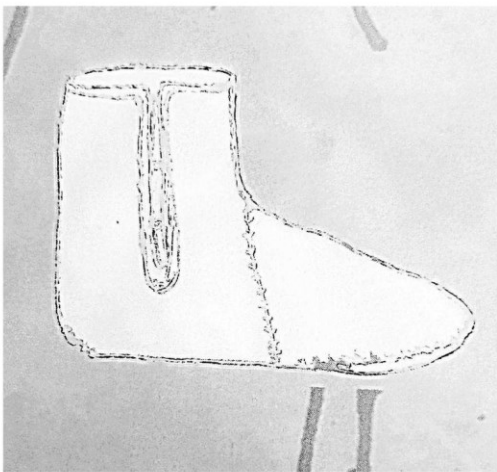

Slika 2. Skica tradicijske muške odjeće u Barbanu

Izvor: B. Koroman, Tradicijska muška odjeća Barbanštine, u: B. Blažina (ur.), *Prstenac*, Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

⁵⁶ Koroman, Boris: “Tradicijska muška odjeća Barbanštine”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

Prvi sloj bio bi kružat ili krožat, odnosno muški prsluk izrađen od smeđeg sukna. Nakon kružata oblačio se koret ili jaketa, što označava kaput s najčešće dugim rukavima, iako su rukavi mogli biti različitih dužina te su se zakopčavali s pomoću kukica. Drugi zimski odjevni predmet bio je tzv. kapot s kapucom. Nalikovao je kabanici s kapuljačom te je bio sastavni dio svake svečane odjeće. Posljednji odjevni predmet koji se oblačio iznad košulje bila je kamižola. Predstavljala je jednu vrstu jakne napravljene od smeđeg sukna. Bila je duga do koljena i bez rukava. Sljedeća slika prikazuje tradicionalnu obuću i dodatak koji se nosio na području Barbanu.⁵⁷

UBOJCI

KLABUČIĆ

Slika 3. Skica tradicijske muške obuće i dodatka u Barbanu

Izvor: B. Koroman, Tradicijska muška odjeća Barbanštine, u: B. Blažina (ur.), *Prstenac*, Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

Ubojci se odnose na tradicionalnu obuću. Kao što je vidljivo na slici 3., izgledaju poput niskih čizama. Izrađivali su se od bijelog stupanog sukna, otprilike do iznad gležnja te su se unutar ubojaka umetale brnaveke, odnosno hlače. Sastavni dio tradicijske narodne odjeće bio je i

⁵⁷Koroman, Boris: “Tradicijska muška odjeća Barbanštine”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

klabučić ili bareta, odnosno muška kapa koja se izrađivala od stupane smeđe vune. Uz prethodno navedene odjevne predmete, nosili su se i određeni dodaci. To su, primjerice, pâs, odnosno pojas, zatim čarape koje su se ovisno o dužini nazivale dokoljenice ili gležnjaci (buzegini). Od obuće postojali su još upanci (kožne cipele), zatim postoli koji su se nosili u svečanim prilikama te obuća za štalu, odnosno drivenjaki. Isto tako, muškarci su često nosili dodatke poput sitnog oruđa te pribor za nošenje duhana i novaca.⁵⁸

4.2. Uzgoj konja na Barbanštini

Prilikom organizacije obnovljene Trke na prstenac došlo je do problema. Naime, s pašnjaka i livada gotovo su nestali konji. Oni koji su ostali mogli su se prebrojati na prste jedne ruke. Tako se postupno krenulo u potragu za ovim plemenitim životinjama. Kako bi se natjecanje moglo neometano održati, organizatori su dovezli konje iz turističkih ljetovališta diljem Istre, gdje su se konji držali zbog potreba rekreativnog jahanja. Poznat je podatak kako se 1970 – ih, na samim počecima održavanja obnovljene Trke na prstenac, konje dovezlo iz privatne ergele Jove Stojanovića u Rovinju. Nekoliko godina kasnije konje je posudio poznati kaskader Milan Mitić. Bili su uvježbani isključivo za snimanje filmova, no kako tada nije bilo značajnijih filmskih angažmana, konji su bili korišteni u turističke svrhe, a u pauzi između filmskih aranžmana „posuđeni“ su za Trku na prstenac. Kasnije su konje posuđivali brojni drugi uzgajivači iz primjerice Novigrada ili Rovinja.⁵⁹

Prije 10 milijuna godina, kada su se konji otprilike pojavili, živjeli su slobodno u prirodi, bili su divlji nakon čega su ih ljudi polako počeli pripitomljivati i uzgajati. Prema temperamentu i tjelesnoj građi konji se dijele na toplokrvne i hladnokrvne. Toplokrvni su živahniji, dok su hladnokrvni više mirniji, a po građi zdepasti, mogu biti teški između 650 do 1300 kilograma. Toplokrvni konji su vitke građe, odnosno teže od 300 do 650 kilograma. Još neke od razlika između ove dvije vrste očituju se u tome što hladnokrvni konji sazriju nešto ranije, s navršene tri godine prestaju rasti, nakon čega su sposobni za rasplod. Toplokrvni konji prestaju rasti tek s

⁵⁸ Koroman, Boris: “Tradicijska muška odjeća Barbanštine”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.

⁵⁹ Blažina, Branko: „Plemeniti ljepotan“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 141. – 145.

navršenih pet godina, što znači da su za rasplod sposobni tek negdje od treće ili četvrte godine života. Neke od najpoznatijih vrsta konja koje su zastupljene na području Hrvatske su lipicanci, haflingeri, trakeneri, arapski konji, engleski punokrvni konji te holsteinski konji.⁶⁰

Prve kobile koje su dovezene u Barban bile su trakenerske pasmine. Nazvane su Adriana i Parada, a dovezlo ih je Društvo „Trka na prstenac“ 1987. iz Njemačke. Smatra se da je upravo te godine službeno započelo uzgajanje konja na području Barbana. Kobile Adriana i Parada i njihovi potomci imali su ključnu ulogu u povijesnoj obnovi i razvoju konjogojstva u Barbanu. Prilikom uzgoja konja Društvo „Trka na prstenac“ susrelo se s brojnim problemima i poteškoćama. Naime, nisu imali potrebno iskustvo, a niti infrastrukturu koja bi omogućila neometan uzgoj. Isto tako, smještaj za konje nije bio odgovarajući, kao ni prehrana ili veterinarska skrb, dok se sportsko i kondicijsko treniranje konja isto tako nije moglo provoditi na adekvatan način. Nedostatak novčanih sredstava dodatno je onemogućio razvoj konjogojstva. Osim novčanih sredstava bilo je potrebno, naravno, izdvojiti puno strpljenja i vremena budući da je konjima zaista potrebno posvetiti puno pažnje. Danas se situacija uspjela promijeniti pa tako na području Općine postoji nekoliko lokalnih domaćinstava koji se mogu adekvatno brinuti o ovim plemenitim životinjama. U najvećoj mjeri se javlja problem smještaja i prehrane za konje. Kada govorimo o prehrani, u prilog ide to što područje Barbanštine ima sve potrebne uvjete da se mogu uzgajati poljoprivredne kulture, a samim time se konji neometano mogu držati na ispaši. To je iznimno važno iz razloga što direktno utječe na zdravlje i razvoj konja. Zahvaljujući naporima koje je uložilo Društvo „Trka na prstenac“, u Barbanu je bila izgrađena prava suvremena štala koja je onda imala devet boksova, što je automatski omogućilo kvalitetan i adekvatan smještaj za konje. Isto tako, putem ugovora o iznajmljivanju postoji mogućnost da i drugi vlasnici konja koriste štalu. U prošlosti je područje Barbanštine doista bilo ugledno po uzgoju konja, stoga je vrlo važno da se stalno radi na kvalitetnom zbrinjavanju konja na području Općine. Prethodno spomenutim dolaskom prvih kobila iz Njemačke, Barban je postao dio velike svjetske obitelji uzgajivača konja trakenera. Upravo zbog Trke na prstenac 1986. utemeljen je Savez uzgajivača trakenerskih konja Jugoslavije. Izaslanici Društva su u razdoblju od 1986. pa sve do 1992. predstavljali Hrvatsku, odnosno bivšu Jugoslaviju, na svjetskoj izložbi trakenera u Neumuensteru u Njemačkoj. Poznato je također kako su barbanski konjanici često bili gosti

⁶⁰ Blažina, Branko: „Plemeniti ljepotan“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 141. – 145.

brojnih drugih svečanosti diljem Hrvatske. Tako su, primjerice, povodom Dana državnosti RH bili dio svečane povorke na Medvedgradu, a 1996. i 1997. činili su jednu od petnaest povijesnih postrojbi koje su predstavljale Istru na Oltaru domovine. Godine 2004., kada se na Brijunima održalo Prvo Brioni Polo Classic, konjičko sportsko natjecanje, članovi Društva sudjelovali su kao demonstratori viteškog jahanja. Tako se polo vratio na Brijune nakon više od 70 godina. Ovime se može potvrditi kako se zahvaljujući manifestaciji kao što je Trka na prstenac može modernizirati turistička ponuda na području Hrvatske, koja unošenjem inovacija, podizanjem kvalitete usluga i privlačenjem novih skupina gostiju može opstati na vrhu europskog turizma.⁶¹

⁶¹Blažina, Branko: „Plemeniti ljepotan“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 141. – 145.

5. POVIJESNI PREGLED SINJSKOG KRAJA I PRVE SINJSKE ALKE

Grad Sinj smješten je u Dalmatinskoj zagori, na sjeverozapadnom dijelu Sinjskog polja te je udaljen 36 kilometara od Splita. Administrativno pripada Splitsko – dalmatinskoj županiji te ujedno predstavlja središte Sinjske i Cetinske krajine. Ukupna površina grada iznosi 194, 27 km², a prema popisu koji je proveden 2021. sadrži oko 23 450 stanovnika, dok u samom gradu živi oko 10 770 stanovnika. Najpoznatiji je svakako po viteškoj igri Sinjskoj alki te po svetištu Gospe Sinjske. S istočne i sjeverne strane grada prostire se rijeka Cetina, dok je u neposrednoj blizini smješteno nekoliko planina kao što su Dinara, Kamešnica, Svilaja i Mosor te brda Plješevica i Visoka. Administrativno mu pripada nekoliko prigradskih naselja, redom Bajagić, Brnaze, Čitluk, Glavice, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac Sinjski, Radošić, Suhač, Turjaci i Zelovo. Dan Grada Sinja obilježava se 15. kolovoza na blagdan Velike Gospe koja je zaštitnica Sinja.⁶²

Sinjska alka predstavlja autentično i jedinstveno konjičko, odnosno viteško natjecanje na području cijele Europe. Smatra se da se Sinjska alka po prvi put održala 1715. u spomen na slavnu bitku u kojoj su Sinjani u razdoblju od 7. do 15. kolovoza junački obranili svoj grad od osmanske vojske te u spomen Gospe Sinjske, zaštitnice grada Sinja, koja je upravo na blagdan Njezinoga uzašašća očuvala grad od neprijatelja. Prvi i najstariji izravni pisani trag o Sinjskoj alki nastao je nešto kasnije, točnije 1784. kada je splitski liječnik i glazbenik Julije Bajamonti napisao tri soneta i jednu odu u čast održavanja Alke. Osim značajnih stihova J. Bajamontija, još jedan od najstarijih pisanih dokumenata o Sinjskoj alki jest pismo koje je austrijski povjerenik napisao Jakovu Grabovcu, kolunelu i sinjskom zapovjedniku, pri čemu ga obavještava da je Dvorska komisija donijela odluku kojom će se Sinjska alka i dalje održavati. Neki od tih najstarijih pisanih dokumenata bit će predstavljeni u nastavku rada. Tijekom srednjeg vijeka diljem Dalmacije održavala su se slična viteška nadmetanja. Svakako najznačajnija su ona u Zadru, do 1820., Imotskom, do otprilike 1840. i u Makarskoj do 1832., no Sinjska alka (uz Trku na prstenac) jedine su viteške igre koje su uspjele ostati sačuvane do danas. Povijesni izvori ukazuju na to da se u 18. i 19. stoljeću Sinjska alka nije održavala na isti način kao što se održava danas. Naime, redovita, odnosno glavna Alka, za koju je bila osigurana nagrada slavodobitniku

⁶² Grad Sinj, Osnovne informacije, dostupno na: <https://www.sinj.hr/grad-sinj/> (29. rujna 2022.).

iz državne blagajne, održavala se na pokladni utorak. Druge izvedbe Alke bile su upriličene na blagdan Velike Gospe, kao i na druge važne svečane prigode, s time da su nagrade morali osigurati mjesni zapovjednici iz općinske blagajne. Poznato je također kako je nekada davno postojao još jedan oblik Alke koji je bio nešto složeniji. Bila je to tzv. alka s kumovima, kod koje je svakog alkara dodatno pratio još jedan kum na svome konju. Na polovici 19. stoljeća takva se alka prestala održavati. Datumi održavanja Alke tijekom povijesti često su se mijenjali. Naime, od 1849. redovita Alka održavala se na rođendan cara Franje Josipa I., 18. kolovoza. Tada su se one druge, odnosno manje izvedbe Alke sve rjeđe održavale. Kada je 1916. na vlast došao car Karlo I., Sinjska alka prebacila se na 17. Kolovoza, kada se slavio njegov rođendan. Nakon završetka Prvog svjetskog rata Alka se održavala prve nedjelje nakon Velike Gospe, dok se za vrijeme socijalističke Jugoslavije datum održavanja prebacio na prvu nedjelju u kolovozu, kao što je to slučaj danas.⁶³

5.1. Povijest Sinja i Cetinske krajine

Najstariji povijesni izvori o Cetinskoj krajini sežu u još u prapovijesna razdoblja. Tragovi života najstarijih ljudi na području Cetinske krajine potječu iz kamenog doba, odnosno paleolitika te su utvrđeni u Gospodskoj pećini, a odnose se na razno kameno oružje. Neka od najznačajnijih arheoloških nalazišta iz srednjeg kamenog doba, to jest mezolitika su lokaliteti Okruglo (kod naselja Radošić) i Glavičica kod Trilja. U mlađem kamenom dobu, odnosno neolitiku došlo je do promjena u načinu života ljudi. Naime, sve se više počinju baviti poljodjelstvom i stočarstvom. Obitali su u zemunicama ili sojenicama, koristili su keramičko posuđe, a kameno oružje i oruđe glačali su pijeskom i vodom. Neki od tragova takvih promjena u načinu života i tragovi korištenih predmeta pronađeni su u koritu rijeke Cetine kod Trilja, u pećini Tamnica iznad Rumina, u Gospodskoj pećini, Stipanovića pećini, na Bilokapića gradini, Poljanicama itd. U metalnom dobu najstariji su stanovnici za izradu oružja i oruđa najčešće koristili bakar. Arheolozi su tako na području Cetinske krajine u brojnim vrtačama, gradinama i koritu rijeke Cetine pronašli predmete poput bakrenih sjekira, ali i kamenih, a svi su takvi predmeti dio tzv. cetinske kulture. Poznato je također kako su ljude pokapali u tzv. tumulima (kamene škrinje) ili

⁶³ Alka.hr, Povijest Alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alka-s50> (30. rujna 2022.).

su ih spaljivali u keramičkim urnama.⁶⁴ Prvi poznati stanovnici na području Cetinske krajine zvali su se Delmati. Prvi su se put pojavili u brončanom dobu. O životu Delmata na području Cetinske krajine svjedoče brojne gradine koje ujedno predstavljaju ostatke najstarijih građevina. Delmati su bili nastanjeni na području između rijeke Neretve i Krke, a glavno središte, odnosno tvrđava u kojoj su živjeli nazivalo se Setovija.⁶⁵ Njihov naziv dolazi od albanske riječi „delme“, koja označava ovcu. Najčešće su se bavili upravo ovčarstvom te je poznato kako su bili vrlo značajni protivnici Rimljana, budući da su njihovi sukobi trajali čak oko 150 godina te je postojalo čak šest delmatskih ratova. Od 6. – 9. godine odvijao se panonsko – delmatski ustanak, kada je Delmate porazio Tiberije koji je onda bio vojskovođa, a kasnije je postao rimski car. Sve su gradine pale pod vlast rimskih legionara, gdje su oni podizali svoje vojne logore. Nakon što su Rimljani učvrstili vlast u Ilirskim provincijama, započeli su s romanizacijom i urbanizacijom. Radili su na gradnji mostova iznad rijeke Cetine, cesta, obradive površine postale su *ager publicus*, to jest dane su na korištenje rimskim građanima koji su živjeli po visokom standardu, imali su svoje robove te su živjeli u villama rusticama. U kasnoantičkom razdoblju došlo je do sve češćih provala barbara usred velike seobe naroda, zbog čega su mnoga mjesta bila opustošena. Zbog Milanskog edikta 313. kršćanstvo se sve više širi Dalmacijom, zbog čega su bile izgrađene kršćanske crkve i groblja. Kada se 395. Rimsko Carstvo podijelilo na Zapadno i Istočno (Bizant), područje Dalmacije pripalo je Zapadnom Rimskom Carstvu. Unatoč tome 437. na temelju potpisanog ugovora Dalmacija je došla pod bizantsku vlast, ali su njome u obliku koncesije vladali zapadnorimski namjesnici. Nešto kasnije Cetinska krajina pripala je Kraljevstvu Ostrogota, sve dok bizantski car Justinijan nije porazio Ostrogothe i priključio Dalmaciju Bizantu.⁶⁶

U ranom srednjem vijeku, od 7. – 12. stoljeća, došlo je do naseljavanja hrvatskog naroda na ova područja. Naime, poznato je kako je bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u djelu „O upravljanju carstvom“ pisao o tome kako su Hrvati došli iz tzv. Bijele Hrvatske (područje današnje Poljske), porazili Avare i naselili se u bivšu rimsku provinciju Dalmaciju. U drugom dijelu današnje Hrvatske, na području između Drave, Dunava i Jadranskog mora nastale su prve hrvatske kneževine. Cetinska je krajina pripadala upravo Primorskoj (Dalmatinskoj) Hrvatskoj.

⁶⁴ Vrgoč, Martin: *Pregled povijesti grada Sinja*, Sinj, Ogranak Matice hrvatske, 2009., str. 11. – 14.

⁶⁵ Grad Sinj, Povijest grada Sinja, dostupno na: <https://www.sinj.hr/povijest-града/> (13. listopada 2022.).

⁶⁶ Vrgoč, Martin: *Pregled povijesti grada Sinja*, Sinj, Ogranak Matice hrvatske, 2009., str. 11. – 29.

Hrvatske kneževine, primorske gradove i otoke ujedinio je prvi hrvatski kralj Tomislav iz dinastije Trpimirovića, okrunjen 925. Nakon smrti kralja Zvonimira tron je naslijedio zadnji hrvatski kralj iz dinastije Trpimirovića, Stjepan II. Kraljica Jelena, kćer mađarskog kralja Bele I. i udovica kralja Zvonimira, okrenula se prema ugarskoj dinastiji Arpadovića. U bitci koju je Hrvatska vodila s Ugarskom poginuo je zadnji hrvatski narodni vladar Petar Svačić, nakon čega Hrvatska ulazi u personalnu uniju s Ugarskom. Na čelu su bili ugarski kraljevi koji su imali titulu kralja Dalmacije i Hrvatske. U razvijenom i kasnom srednjem vijeku, od 12. – 15. st. izbijali su križarski ratovi, no osim njih Dalmaciji su prijetila i mletačka osvajanja. S druge strane ugarski kraljevi Arpadovići nisu imali odane vazale na području Hrvatske iz razloga što su tu dominirale hrvatske velikaške obitelji. Područjem Cetinske krajine upravljalo je cetinsko kneštvo, a jedna od najpoznatijih velikaških obitelji bili su knezovi Bribirski od plemena Šubića. U 14. i 15. st. najpoznatiji cetinski knezovi bili su upravo iz hrvatske obitelji Nelipić. Prvi od njih bio je knez Nelipac koji je bio vazal Bribiraca te je držao tvrđavu u Kninu sve do svoje smrti 1344., kada je njegova udovica kneginja Vladislava dala Knin kralju Ludoviku I. Zauzvrat je kralj poklonio Ivanu Nelipčiću, Nelipčevu sinu, kraljevski grad Sinj na potpuno raspolaganje. Još neki od poznatih cetinskih knezova bili su braća Talovci, Anž Frankopan i Pavao Špirančić. Za vrijeme kneza Špirančića, koji je bio knez do 1463., započeli su prvi osmanski napadi na ove krajeve.⁶⁷

U novom vijeku, u 16. stoljeću, točnije 1536., Osmansko Carstvo osvojilo je područje Cetinske krajine, gdje su ostali 150 godina. Najznačajniji tragovi turske vladavine ovim krajevima zabilježeni su upravo u toponomastici. Brojna imena naselja kao što su Čitluk, Karakašica, Batljen, Surdup ili Han te prezimena poput Atlaga, Alajbeg, Čabo, Malbaša ili Strmo, potječu upravo iz turskog jezika. Godine 1686. osmanska vojska bila je protjerana s područja Sinja i Cetinske krajine, međutim u nekoliko su ih navrata pokušali ponovno osvojiti. Poznato je sklapanje mira u Srijemskim Karlovcima 1699., kada je utvrđena granica na Sinjskom polju kojom je zapadni dio pripao Mlečanima, a istočni Osmanlijama. Osmansko Carstvo nije željelo postupiti u skladu s mirovnim odredbama budući da su time izgubili veći dio teritorija, pa su tako ponovno pripremili napad kojim bi vratili taj teritorij. Upravo je 23. srpnja 1715. (kada je zabilježena prva Sinjska alka) Mehmed paša okupio vojsku na Livanjskom polju utaborivši se uz rijeku Cetinu. Jedan dio vojske krenuo je na Vrliku, a drugi dio na Sinj. Opsada Sinja trajala je

⁶⁷ Vrgoč, Martin: *Pregled povijesti grada Sinja*, Sinj, Ogranak Matice hrvatske, 2009., str. 42. – 60.

osam dana, pri čemu su, prema predaji, Sinjani zajedno s fra Pavlom Vučkovićem molili Djevicu Mariju za pomoć. Nakon tih osam dana, osmanska vojska bila je poražena upravo u noći s 15. na 15. Kolovoza, kada se slavi blagdan Velike Gospe. Vjeruje se da je upravo Marija ohrabrila branitelje Sinja, zbog čega je prozvana Gospom Sinjskom. U spomen na slavnu pobjedu Sinjana nad Turcima i u spomen na slavnu Gospinu pobjedu, 1715. uvedena je viteška igra Sinjska alka.⁶⁸

Mirom u Požarevcu koji je bio sklopljen 21. srpnja 1718. određena je granica prema Osmanskom Carstvu na vrhovima Dinare i Kamešnice, dok je ostalo područje Dalmacije dobila Mletačka Republika, sve do 1797. Mlečani su vlast organizirali na način da je područjem upravljao opći providur smješten u Zadru. Sinj je bio jedno od nekoliko okružja, dok su graničarske službe obnašali hrvatski dužnosnici. Najviša titula u graničarskoj službi bio je kolonel te su postojali još alajčauš i ađutant, serdari i viceserdari, kao i harambaše. Cetinska krajina bila je podijeljena na dvije serdarije, onu obitelji Vučković (23 banderije) i obitelji Grabovac (sedam banderija). Na čelu svake bili su harambaše, dok su vlast obnašali i suci. Sva su zemljišta bila državna te je Mletačka Republika od njih ubirala desetinu prihoda. Stanovništvo se najčešće bavilo poljodjelstvom, stočarstvom i maslinarstvom te sitnim obrtom i trgovinom. Godine 1797. došlo je do ukidanja Mletačke Republike, a mirom u Campoformiju je Dalmacija pripala Austriji. Prva austrijska uprava trajala je od 1797. do 1805. Umjesto providura nastala su mjesna nadstojništva, od kojih je jedno postojalo i u Sinju. Civilnu vlast imao je grof Thurn koji je postao guvernerom Dalmacije. Posebno je zanimljivo kako je u ovo vrijeme prve austrijske uprave u Sinju 1798. otvorena prva pučka škola. Od 1805. Dalmacija dolazi pod francusku vlast koja traje sve do 1814. Napoleon je to područje imenovao u Ilirske provincije. Civilni upravitelj kojeg je postavio imao je sjedište u Zadru, bio je to Vincenzo Dandolo, dok je vojni upravitelj bio guverner August Marmont. Provincija je bila podijeljena na četiri okružja – zadarsko, šibensko, splitsko i makarsko, svako je bilo zasebno podijeljeno na kotare, a potom na općine. Sinj je bio jedna zasebna općina čiji je načelnik bio Ante Radonjić. Najznačajniji novitet koji su uveli Francuzi bila je svakako gospodarska reforma kojom su seljaci dobili svoje vlastite poljoprivredne posjede, ali su desetinu prihoda davali državi. Od 1814. područje Dalmacije ponovno dolazi u ruke Habsburške Monarhije, sve do 1918. Sinjska općina bila je dio splitskog okružja. Ovo je

⁶⁸ Grad Sinj, Povijest grada Sinja, dostupno na: <https://www.sinj.hr/povijest-града/> (13. listopada 2022.).

razdoblje bilo itekako značajno za Sinj, s obzirom na to da je sve više poprimao gradska obilježja. Tada je bila otvorena prva javna gimnazija s nastavom na hrvatskom jeziku, utemeljena je Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, grade se željeznice, mostovi te je grad dobio opskrbu pitkom vodom s izvora Kosinac.⁶⁹

Nakon Prvog svjetskog rata područje Sinja, odnosno Dalmacije dolazi pod vlast Kraljevine SHS na čelu s dinastijom Karađorđevića. U razdoblju između dva rata Sinj se sve više kulturno razvijao. Bile su osnovane dvije amaterske kazališne skupine, pjevački zborovi, dvije limene glazbe i filharmonijski orkestar. U razdoblju Drugog svjetskog rata, za vrijeme NDH Sinj je bio dio Velike župe Cetine čije je središte bilo u Omišu. Talijanska je vojska za vrijeme svoje opsade Sinj opasala žicom, a njihovo uporište bilo je upravo u sinjskoj tvrđavi. Nakon kapitulacije Italije 1943. u Sinj dolaze Nijemci, a od 1944. partizani. U rujnu je grad pretrpio veliko savezničko bombardiranje, zbog čega je stradala crkva Čudotvorne Gospe Sinjske. Nakon Drugog svjetskog rata, za vrijeme socijalističke Jugoslavije, došlo je do industrijskog razvoja. Nastala je tvornica konca Dalmatinka, Poljoprivredni kombinat Trnovača, Tvornica Cetinka, poduzeće Autoprijevoz te Drvoprerađivačko poduzeće Naprijed. U okolici Sinja bile su izgrađene tri hidroelektrane, Peruča, Orlovac i Đale. Izgrađen je dom zdravlja s rodilištem, utemeljeni su sportski, umjetnički i tehnički klubovi, izviđačka organizacija, kao i glazbena škola.⁷⁰

5.2. Prvi pisani izvori o Sinjskoj alki

Još 1980-ih godina i prije, Viteško alkarsko društvo iz Sinja definiralo je jasan cilj. Njegova namjera bila je sustavno prikupljanje građe o Sinjskoj alki. Bilo je određeno da će prikupiti sva originalna djela i dokumente, a ako njih nije moguće pronaći, onda će se prikupljati pouzdane kopije, bilo da se radi o kserokopijama, fotokopijama, snimcima ili slajdovima. Upravo bi to omogućilo da se na jednome mjestu okupi cjelokupna dokumentarna i ilustrativna građa koja je relevantna za Sinjsku alku, zahvaljujući čemu bi se moglo cjelovito proučiti povijest Sinjske alke. Viteško alkarsko društvo navodi kako bi građa obuhvaćala tiskanu građu kao što su na primjer knjige, članci ili rasprave, ali i arhivske dokumente budući da oni predstavljaju jedno od

⁶⁹ Vrgoč, Martin: *Pregled povijesti grada Sinja*, Sinj, Ogranak Matice hrvatske, 2009., str. 60. – 112.

⁷⁰ Ibidem, str. 112. – 124.

najvažnijih povijesnih svjedočanstava. Građu su namjeravali tražiti u knjižnicama, domaćim ili stranim, a arhivsku građu prvenstveno u Povijesnom arhivu u Zadru, iz razloga što je upravo taj arhiv u 19. stoljeću slovio kao centralni arhiv za područje cijele Dalmacije, zbog čega su se tamo sačuvali svi stari arhivi iz drugih mjesta diljem Dalmacije i ostalih javnih ustanova. Isto tako, poznato je da je tzv. Uredbom o zadarskom arhivu on postao središnje pokrajinsko čuvalište svih arhivalija, sve do 1918., nakon čega se u njemu prestaje čuvati jedan dio građe iz drugih dalmatinskih mjesta te biva prenesen na čuvanje u druge jugoslavenske ustanove. Iz tog razloga bilo je potrebno građu potražiti u Veneciji, u arhivima kao što su primjerice Archivio di Stato, Museo Correr ili Biblioteca Marciana ili u Beču u Staatsarchivu. Godine 1981. započela su istraživanja o povijesti Sinjske alke u Povijesnom arhivu u Zadru. Neke od najznačajnijih osoba koje su sudjelovale u istraživanjima su profesor Šime Jurić, umirovljeni bibliotekar i savjetnik Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te Slavko Ražov, arhivist Povijesnog arhiva u Zadru. Zbog spleta raznih okolnosti ovakav posao, odnosno ovakvo istraživanje zaista nije bilo lako. Prije svega, bilo je potrebno istražiti veliki raspon godina, od 1686. kada je Sinj oslobođen od turske okupacije pa sve do talijanske okupacije Zadra 1918. U pitanju je više od 230 godina. Isto tako, mjesto istraživanja, to jest Arhiv u Zadru susreo se s nizom događaja poput promjene vlasnika, ratnih bombardiranja, raznim metodama pohranjivanja i sređivanja građe itd. Bez obzira na sve navedene okolnosti, istraživanje je dalo kvalitetne rezultate. Pronađeni su značajni dokumenti koji datiraju od kraja 18. stoljeća i 19. stoljeća koji svjedoče o događajima i ključnim osobama koje su povezane sa Sinjskom alkom u tom razdoblju. U svojoj knjizi prof. Šime Jurić prikazuje kronološkim redoslijedom svu prethodno spomenutu prikupljenu građu.⁷¹

Prema Valentinu Lagu, smatra se da je Sinjska alka nastala nakon 1715. Kako je Lago iznio u svojoj knjizi „Memorie sulla Dalmazia“, upravo 1715. su mnogobrojni Sinjani uz malu pomoć mletačke policije uspjeli obraniti tvrđavu u Sinju i okolna sela od turske vojske koja je tvrđavu pokušala osvojiti u više navrata. Ta je pobjeda nad Turcima za Sinjane bila vrlo važna i značajna pa su u njenu čast osnovali igru Sinjsku alku te kako bi između ostalog prenijeli ratnički duh na novije generacije. Lago je također u knjizi istaknuo kako je Mletačka Republika dala naredbu tzv. providuru (mletački predstavnik) i vojnim časnicima da svake godine Sinjanima moraju dati nagradu za Alku koja se održavala na zadnji dan poklada. Pobjednik bi kao nagradu dobio četiri

⁷¹ Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 5. – 6.

lakta najbolje i najfinije čoje, to jest finog sukna. Nakon trke providur je bio dužan unutar svoje palače napraviti zakusku za sve natjecatelje. Sljedećeg dana običaj je bio da alkari naprave bogatu gozbu za uvažene osobe iz redova civilne, vojne i crkvene vlasti te uglednije građane. Kolonel, odnosno mletački zapovjednik (kapetan Sinjske krajine) bio je ujedno vođa svih alkara. Nakon pada Mletačke Republike, austrijska je vlada isto tako slijedila navedeni običaj te je alkarima svake godine ustupila 800 dalm. lira za pokrivanje troškova oko organizacije igre. Od tog novca kupilo bi se četiri lakta finog sukna (čoje) i sve što je potrebno za pripremu objeda. Od 1805. na vlast kratko dolaze Francuzi. Oni su prestali novčano podržavati organizaciju Sinjske alke pa su se Sinjani na neki način „ohladili“ od njezine organizacije. Kolonel je prestao imati prebivalište u Sinju pa se automatski odrekao toga da bude vođa alkara. Od tada su alkari uveli novi običaj kojim su između nekoliko uglednijih građana sami mogli birati Vođu svake godine. Nakon pada Napoleonovog carstva, od 1813. na vlast ponovno dolazi Austrija. Ovo je razdoblje bilo posebno važno iz razloga što se od tada Sinjska alka ponovno počinje redovito organizirati. Ono što je još vrlo značajno jest to da je car Franjo I. osobno posjetio Sinj te je slavodobitniku kao nagradu dao briljantni prsten za koji se vjeruje da je vrijedio 800 forinta. Također je donio odluku da će svake godine nagraditi slavodobitnika novčanom nagradom u iznosu od 100 forinta. U znak zahvalnosti Sinjani su 1820. alku održali na carev rođendan 12. veljače.⁷²

Može se reći kako najstariji zapis o Sinjskoj alki seže u 1798. Prijepis tog zapisa bio je objavljen 1805., a radi se o pismu, to jest obavijesti koju je grof Rajmund Thurn, austrijski povjerenik, 10. veljače 1798. poslao iz Zadra kolunelu Jakovu Grabovcu, sinjskom zapovjedniku. Naime, u pismu stoji kako je Thurn obavijestio Grabovca da je Dvorska komisija potpuno odobrila da se u Sinjskoj krajini i dalje održava Alka i to onako kako je do tada bilo uobičajeno, na zadnji dan karnevala. Bilo je rečeno također kako je za nagradu pobjednika zadužen upravo Jakov Grabovac, kao mjesni starješina i kolunel. Pobjednik Sinjske alke dobivao je fino skerletno sukno duljine četiri lakta. Isto tako, Grabovac je bio obvezan vladajućima dostaviti iskaz o troškovima organizacije i izvedbe Sinjske alke, zajedno s zahtjevom za isplatu troškova. Dakle,

⁷² Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 81. – 82.

ovaj se dokument smatra prvim službenim zapisom kojim se nakon pada Venecije odobrava održavanje Sinjske alke.⁷³

Iz te, 1798., datira još jedan povijesni dokument. Naime, radi se o tekstu u kojem je ispisan govor koji je održao drugi povjerenik za Istru, Dalmaciju i Albaniju, barun Francesco Maria Cornea – Steffaneo, 14. svibnja u Sinju. Može se reći da je barun Steffaneo dobio zadatak da krene na putovanje i razgleda novostečene krajeve te da pri tome osvoji simpatije lokalnog stanovništva. Nekoliko je dana ostao u Sinju, pri čemu ovaj tekst svjedoči o tome kako su alkari 9. svibnja u čast barunu Steffaneu organizirali posebnu trku Alke. Steffaneo je takvu trku prozvao „blistavim prizorom“ te je usporedio sa starim natjecanjima kakva su bila održavana u Grčkoj. Poznato je kako je na toj Alci slavodobitnikom postao Stjepan Vuletić te mu je povjerenik Steffaneo tom prigodom poklonio sliku cara. Isto tako, pozvao je sve prisutne ljude na vjernost novom caru, a kada je odlazio oslovio je narod riječima „Dobri sinjski puče“ te je izjavio kako ništa neće moći izbrisati njegovu uspomenu na Sinj. Takav pozitivan stav o održavanju Sinjske alke zadržali su i drugi austrijski vladari, sve do otprilike 1805. Naime, do tada idilična atmosfera prestala je kada je šest predstavnika Sinjske alke uputilo zamolbu austrijskom caru. Prije austrijske vlasti, za vrijeme mletačke vladavine, sinjski kraj dobivao je novčanu pomoć od mletačke vlasti za organizaciju viteške igre. Radilo se o 800 dalmatinskih lira koje su Sinjani dobivali unaprijed, a prethodno su morali predati priznanicu. Iako nije točno utvrđeno o kojoj se godini radi, smatra se da je negdje oko 1805. austrijska vlast prestala davati novčanu pomoć zbog čega su šestorica predstavnika uputili prethodno spomenutu zamolbu visokoj austrijskoj vladi. Izrazili su negodovanje Sinjana i graničara te su zamolili vladajuće da upute naredbu prema lokalnoj vlasti ili Državnoj blagajni u Splitu da im svake godine 15 dana prije održavanja Alke isplati određena novčana sredstva kojim bi pokrili troškove održavanja i organizacije natjecanja. Naveli su također kako je održavanje Sinjske alke važno za državu iz razloga što obučava lokalno stanovništvo za obranu od neprijateljskog napada. Također su zamolbi dodali prijepis pisma koje je uputio grof Thurn i prijepis govora baruna Steffanea. Krajem 1805. prekinuta je austrijska uprava Dalmacijom, zbog čega već sljedeće godine područje Dalmacije zaposjeda Napoleon. Može se reći da je austrijska vlast nastojala što više zadržati onaj stari poredak kakav je bio kod njihovih prethodnika, no s francuskom vlasti to nije

⁷³ Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 6.

bio slučaj. Francuzi su donijeli veliki broj noviteta koji se automatski reflektiraju na Sinjsku alku.⁷⁴

Dokumenti pronađeni u zadarskom arhivu koji datiraju iz razdoblja od 1806. do 1811. svjedoče o Sinjskoj alki kakva je bila za vrijeme francuske uprave. Iz dokumenata se najčešće može iščitati kako je to bilo teško razdoblje u ekonomskom smislu, ali s druge strane, može se zaključiti kako su Cetinjani bili zaista uporni pri tome da očuvaju svoju tradiciju. Iz 1807. datiraju četiri spisa o Sinjskoj alki. Prvi spis predstavlja dopis kojim poddelegat Sinja P. Carlipao šalje molbu nadređenom delegatu u Split, Dominiku Garagninu, da se odobri održavanje Alke te da se isplati uobičajena svota novaca kojom bi se pokrili troškovi organizacije, u iznosu od 333 lire i 15 soldata. Drugi spis uputio je splitski delegat Dominiko Garagnino generalnom providuru Vicku Dandolu u Zadar. Providur je u svome odgovoru naveo kako je upitno da se te godine održi Alka te da poddelegat Sinja treba na vrijeme zatražiti dozvolu kod providura jer je u pitanju određena svota novaca koja nije beznačajna i ubuduće bez traženja dozvole nova vlada neće odobriti sinjskom poddelegatu da se održi Alka. S druge strane, napisao je kako je „stvar već učinjena“ te je ipak naredio da se novčana svota isplati sinjskom poddelegatu, naravno uz predočenje računa, zato što bi u suprotnom moglo doći do težih posljedica. Sljedeće godine 1808. alkari su ponovno „zakasnili“ sa zamolbom za isplatu novčanih sredstava, no međutim splitski delegat Garagnin se ponovno zalagao da se odobri iznos te je zamolio hitnu obavijest o tome kakva je odluka donesena. Na Garagninov dopis odgovorili su iz providurove kancelarije posebnim izvješćem gdje su zapravo istaknuli isto što i prethodne godine, odnosno da je na vrijeme potrebno zatražiti dozvolu za održavanje Alke kako bi providur i njegovi suradnici imali dovoljno vremena da pronađu starije spise i dokumente te na temelju njih utvrdili treba li se Alka održati ili ne. Iz providurova ureda također su naglasili kako se u tako kratkom vremenskom roku ne može poslati niti obavijest o obustavljanju Alke, a niti o dopuštenju za njezino održavanje te su ostali pri mišljenju da se ne donosi nikakva odluka, a samim time nije bilo poznato hoće li se trošak održavanja Alke pokriti iz državne blagajne ili općinske. Budući da splitski delegat nije zaprimio nikakvo pismo od providura, Alka se u veljači 1808. nije održala. U takvim situacijama običaji su nalagali da se Alka održi uoči Uskrsa pa su zbog toga alkari ponovno uputili zamolbu nadajući se da će vlada biti blagonaklona prema tom predmetu. Poznato je kako je navedenu

⁷⁴ Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 6. – 8.

zamolbu 8. travnja u ime svih alkara potpisao Josip Vuleta. U odgovoru je providur istaknuo kako je potrebno poslati na uvid sve dokumente koji svjedoče o održavanju Alke u Sinju jer u suprotnom neće moći donijeti adekvatnu odluku o tome hoće li se igra održati ili ne, te je naložio da se ovo pitanje odgodi sve do trenutka kada pristignu traženi dokumenti. Smatra se da je mletački providur Vincenzo/Vicko Dandolo zbog prethodno navedenih okolnosti bio dosta negativan prema održavanju ove tradicionalne viteške igre te nije bio sklon njenom održavanju. Sljedeće godine, 1809., alkari su se ponovno zauzimali za održavanje Sinjske alke te su ponovno pisali providuru Dandolu. Bili su svjesni toga kako vrlo vjerojatno neće moći pronaći tražene dokumente koji bi mogli posvjedočiti o tome kada se Alka prvi puta održala te su isto tako smatrali da niti jedan europski narod nema takve dokumente. Iz tog razloga, alkari su ovu tradicionalnu igru nastojali predstaviti providuru na što bolji način. Pisali su kako se radi o vrlo specifičnoj narodnoj igri koja je važna za fizički odgoj i razvijanje vojničkih vještina. Istaknuli su također kako je uvijek do tada mletačka vlast podržavala Alku kao priredbu zahvaljujući kojoj su sinjski graničari uvježbavali svoju tjelesnu spremu i heroizam. Također su spomenuli kako im je austrijska vlast uvijek pokrivala troškove održavanja Alke. Iz providurova ureda odgovorili su kako nemaju dovoljno novaca u blagajni da pokriju trošak u iznosu od 800 lira. Podržali su održavanje igre, no naglasili su kako Sinjani moraju podmiriti troškove iz svoje vlastite općinske blagajne. Istaknuli su kako neće zabraniti alkarsko natjecanje te neka ubuduće Općina sama odlučuje hoće li ga održavati ili ne, na svoj vlastiti trošak te uz pristanak Općinskog vijeća koje se može izvanredno sazivati. Dakle, na temelju ovog providurovog otpisa može se zaključiti kako je Vicko Dandolo u konačnici odbio dalje podržavati Sinjsku alku uskrativši Sinjanima novac iz državne blagajne te je financiranje prebacio na lokalnu općinsku vlast te se pri tome nije pitao hoće li uopće sinjska općina moći financijski podržati ovaj narodni običaj.⁷⁵

Na ljeto 1809. u unutrašnjosti i na obali Dalmacije izbili su brojni protufrancuski ustanci. U listopadu iste godine potpisan je mir u dvorcu Schoenbrunn čime je Austrija kapitulirala, a teritorij čitave Dalmacije pripao je francuskoj vlasti. Francuzi su napravili cjelokupnu reorganizaciju uspostavivši Ilirske provincije, na čijem je čelu bio francuski vrhovni namjesnik maršal Marmont. Time je providur Vicko Dandolo zauvijek napustio dalmatinske krajeve. Tijekom čitave 1810. francuska vlast radila je na uspostavljanju mira. Ekonomska je situacija

⁷⁵ Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 8. – 16.

tada bila vrlo teška, a iz te godine nije pronađen niti jedan dokument koji je spominjao Sinjsku alku. Jedini pisani izvor o održavanju Sinjske alke za vrijeme francuske vladavine potječe iz 1811. Naime, maršala Marmonta naslijedio je vrhovni namjesnik general Bertrand koji je u studenom iste godine obilazio Ilirske provincije te je između ostalog posjetio Sinj. Povodom toga alkari su organizirali manju trku u namjesnikovu čast te su samim time iskoristili priliku da generalu поближе predstave Alku nadajući se da će tako pridobiti njegovu naklonost. Ispričali su mu kako se prema narodnom običaju Alka izvodila na treći dan poklada svake godine. Također su istaknuli kako su mletačka i austrijska vlada prve četiri godine osigurale novčanu nagradu za slavadobitnika u iznosu od 400 mletačkih lira, nakon čega je providur Dandolo odlučio da se Alka mora održati na trošak Općine. U ime svih Alkara Ivan Surić zamolio je generala Bertranda da car Napoleon novčano podrži natjecanje koje će, kako su istaknuli, biti iznimno korisno za političke svrhe. Na to je Bertrand odgovorio da će svakako podržati održavanje Alke, no ponovno na trošak Općine. Na temelju svih prethodno pronađenih dokumenata, knjižničar i povjesničar prof. Šime Jurić zaključio je da se Sinjska alka neprestano održavala od 1798. do 1805. za vrijeme prve austrijske vlasti. Za vrijeme francuske vlasti, koja je trajala od 1806. do 1813., može se sa sigurnošću potvrditi da se Alka održala od 1806. do 1809. te 1811. Kada se Napoleonovo Carstvo raspalo, Austrija je ponovno zaposjela područje Dalmacije. Tijekom te promjene vlasti, u razdoblju od 1812. do 1817., nije bio pronađen niti jedan povijesni dokument koji bi bio povezan sa Sinjskom alkom.⁷⁶

Za Sinjsku alku posebno je značajna 1818., iz razloga što se tada ponovno počela redovito izvoditi. Poznato je kako je sam car Franjo Josip I. dva puta posjetio Sinj. Prvi put je došao 15. svibnja 1818., kada je pred njime bila održana svečana Alka, a drugi put je došao 6. Srpnja, kada je alka ponovno bila priređena u čast carice. Franjo Josip I. je bio oduševljen Sinjskom alkom te je odlučio novčano pomagati organizaciju igre u iznosu od 100 forinta, a alkari su zauzvrat morali svake godine podnositi pisano izvješće te ga slati vlasti u Zadar. Od tada je započelo službeno dopisivanje između sinjskih načelnika i Pokrajinske vlade u Zadru. Posebno je zanimljivo pismo načelnika Vicka Buljana u kojem Alku opisuje vrlo promišljeno, na diplomatski način i to talijanskim jezikom. Najprije je opisao povijest borbe s Turcima, da je Alka nastala iz vojničkog vježbanja te kako je vrlo značajna za ovo područje jer na taj način

⁷⁶ Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 14. – 16.

Sinjani vježbaju jahati i održavaju konje u dobroj formi. Na ovo pismo odgovorio je vladin činovnik Vlaho Getaldić koji je posebno zatražio da se svake godine Vladi mora dostaviti ime pobjednika. Prema tome, poznato je kako je 1819. pobjednik bio alkar Ivan Milošević. U razdoblju od 1820. do 1833. nisu pronađeni nikakvi dokumenti o Alci već su poznata isključivo imena pobjednika. Godine 1920. Alka se održala na rođendan cara te je pobjednik bio Jakov Jelinčić, 1821. Ivan Milošević, 1826. Mate Filipović, 1828. Ivan Milošević, 1830. također I. Milošević te 1832. Grgur Lovrić. Smatra se da je 1833. nastao prvi pisani Statut Sinjske alke pod nazivom *Regolamento della Giostra di Sign di anno 1833*. Bio je tiskan 1870., a kasnije i pretiskan dva puta, zbog čega se dogodilo to da se spis prilikom tiskanja izgubio ili nije bio vraćen na pravo mjesto. Od 1834. nadalje, sve do 1888., uspješno je sačuvan veliki broj službenih alkarskih izvješća. Svaki od njih je sadržavao datum održavanja Alke, ime vojvode, imena sudaca i imena alkara, zajedno s ostvarenim brojem bodova. Ta su izvješća u cijelosti objavljena u knjizi prof. Jurića.⁷⁷

Sinjsku alku koja se održala 1784. opjevao je na talijanskom jeziku, u obliku tri soneta i jedne ode Julije Bajamonti, splitski liječnik i glazbenik. Ovi vrijedni pisani izvori o Sinjskoj alci koje je napisao Bajamonti dokaz su toga kako je Alka od svojih početaka imala veliki simbolički značaj te bezvremensko kulturno značenje. Za pronalazak ovih vrijednih Bajamontijevih rukopisa bio je zaslužan povjesničar i knjižničar Arsen Duplančić. Smatra se da su stihovi bili posvećeni Francescu Falieru, mletačkom providuru, te su bili napisani povodom održavanja alke 1784. Ove je stihove s talijanskog na hrvatski jezik preveo akademik Tonko Maroević. On ističe kako su Bajamontijevi stihovi zapravo jedni od najstarijih pisanih izvora koji svjedoče o postojanju Alke, no s druge strane, ne označavaju početak njezinog održavanja. Iako su se slične viteške igre održavale na području Dalmacije još u 15. i 16. stoljeću, Maroević smatra da se jedino Sinjska alka uspjela sačuvati do današnjeg dana te se kontinuirano nastavlja. U svojim je stihovima Bajamonti nastojao dočarati društvenu važnost ove igre o kojoj je narod s ponosom pričao. U prvom sonetu autor je želio zahvaliti providuru Falieru što je tijekom svoje odsutnosti, u vrijeme zaraze kugom, zaštitu naroda povjerio Paulu Emiliju Canalu koji je to izvrsno odradio te je između ostalog opisao kugu kao bolest zbog koje umire sve više ljudi. Također je istaknuo kako je održavanje Sinjske alke najbolji način da se proslavi ozdravljenje providura. Drugi sonet

⁷⁷ Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988., str. 16. – 21.

je u velikoj mjeri posvećen upravo Sinjskoj alki. Bajamonti je uspoređuje s natjecanjima kakva su se priređivala u rimskim cirkusima te smatra da nigdje na svijetu nema takvih junaka i pobjednika kao što ih ima u Sinju. U trećem sonetu Bajamonti opisuje na koji način se tijekom Falierovog odsustva Canal brinuo o zaštiti naroda te se veseli tome što čitavi narod nije preminuo od kuge i tome što je providur ozdravio. U svojim je stihovima Bajamonti na dramatičan način nastojao iskazati kugu kao opasnost koja je došla u Cetinsku krajinu te je htio na poseban način opisati alkarsko takmičenje. Opisao je na svečani način pa zbog toga Maroević stihove naziva odom.⁷⁸

⁷⁸ Bajamonti, Julije: *U čast Alke 1784.*, Maroević, Tonko (ur.), Sinj, Matica hrvatska, 2011., str. 35. – 49.

6. ORGANIZACIJA ALKE I ALKARSKIH SVEČANOSTI

Alka predstavlja natjecanje, odnosno tradicionalnu vitešku igru koja se održava u Sinju, a organizira se prve nedjelje u mjesecu kolovozu svake godine. Pod pojmom „alka“ označava se također meta koja se prilikom natjecanja gađa kopljem. Ova riječ dolazi iz turskog jezika gdje se odnosi na kariku, kolut ili obruč. Kada se promatraju nazivi koji se koriste u alkarskoj terminologiji, može se uočiti veliki broj turcizama. Takve posuđenice nisu ušle samo u hrvatski jezik već i u dijalekt koji se priča u Sinju, što je ostalo kao posljedica duge vlasti Osmanskog Carstva nad cetinskim krajem. U većini slučajeva posuđenice iz turskog jezika najčešće se koriste za imenovanje opreme, odjeće i ukrasa koji se koriste u Sinjskoj alki. Neki od primjera su riječi poput „alaj-čajuš“, „arambaša“, „čoja“ itd. koje će biti objašnjene u nastavku rada.⁷⁹

Četiri mjeseca prije glavnih alkarskih svečanosti započinje se s tzv. Provama, odnosno probnim jahanjima. Pri tome alkari vježbaju svoje držanje na konju u hodu, kasu i galopu te općenito uvježbavaju vještinu alkarskog jahanja. Prema Pravilima o alki, alkarsko jahanje odnosi se na pravilno i mirno jahanje u sedlu, s jednakom opterećenjem na obje karlične kosti i razrezu, pri čemu su bedra povučena prema nazad, a koljena izdužena što niže. To bi bilo tzv. duboko jahanje. Potrebno je da se alkar čvrsto drži u sedlu, pri čemu mora imati opuštene mišiće kako bi mogao brzo reagirati. Dok se konj kreće alkar mirno sjedi na sedlu i kralježnicom prati kretanje konja. Alku gađa onda kada je konj u punom galopu te se pri tome ne smije naginjati i dizati. Minimalno 15 dana prije same Alke započinje se s provama alkara baš na alkarskom trkalištu. Tada uvježbavaju cijeli protokol svečanosti, odnosno gađanje alke, dolazak i odlazak s trkališta, polazak sa startnog mjesta, zaustavljanje konja pred alkom, spuštanje alke s koplja itd. Minimalno tri mjeseca prije Alke uvježbavaju se alkarski momci. Oni također pomažu pri timarenju konja, opremaju konja za prove i Alku te pomažu u poljoprivrednim radovima i prikupljanju hrane za konje. Četiri dana prije Alke momci odlaze na trkalište i zajedno s alkarima vježbaju za glavnu svečanost. Pri tome posebice uvježbavaju korak, raspored u momačkoj četi,

⁷⁹ Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013., str. 91.

prihvaćanje koplja od alkara i raspored stajanja na trkalištu dok se odvija sama Alka. Isto tako, alkari i alkarski momci vježbaju alkarski pozdrav himni, zastavi, uzvanicima i Časnom sudu.⁸⁰

Sinjska alka označava viteško konjičko natjecanje pri kojem alkari, jašući na svom konju u punom trku, trebaju kopljem pogoditi željeznu metu, to jest alku koja je obješena na konopu preko trkališta. Prema pravilu, potrebno je da svi sudionici Sinjske alke budu mještani Sinja, odnosno Cetinske krajine, da su tamo rođeni ili njihovi roditelji tamo imaju zavičaj te je potrebno da budu članovi Viteškog alkarskog društva u Sinju. Sinjska alka kao središnje natjecanje održava se prve nedjelje u kolovozu svake godine, a dva dana prije organiziraju se dva prednatjecanja. To su Bara koja se odvija u petak i Čoja koja se odvija u subotu pred Alku. Pri organizaciji Alke svaki sudionik ima svoju ulogu, a poseban naglasak stavlja se upravo na svečanu alkarsku povorku. Na čelo povorke postavljaju se alkarski momci raspoređeni u dva reda. Između prva dva momka postavlja se arambaša, a između zadnja dva momka nalazi se arambašin zamjenik. Unutar momačke čete svoje mjesto imaju i bubnjari za kojima ide limena glazba. Nakon njih svečanoj povorci prisustvuje barjaktar na konju koji nosi zastavu Viteškog alkarskog društva, pri čemu ga prate od dva do šest pratitelja, na konjima, koji drže sablje. Nakon njih u svečanoj alkarskoj povorci pojavljuju se dvojica buzdovandžija između kojih se kreće štitonoša, a nakon njih postavlja se konj bez jahača, tzv. edek s dvojicom vodiča. Poslije njih dolaze alkari koji jašu na konjima, raspoređeni u dva reda. Između njih se na čelu povorke nalazi vojvoda i vojvodin ađutant, a na kraju povorke postavljen je alajčauš. Povorka dolazi s gornje strane trkališta, pri čemu je na tribinama postavljenim s obje strane pomno prati veliki broj gledatelja. Natjecanje započinje tako što svaki od alkara kreće jašući na konju u punom trku prema alci, pri čemu ju je potrebno pogoditi. Alkarski kolut izrađen je od kovanog željeza te se sastoji se od dva obruča sa zajedničkim središtem. Pogodak u središnji, najmanji kolut, donosi tri boda, pogodak u polje iznad sride donosi po dva boda, a pogodak u oba polja ispod sride donosi po jedan bod. Alka bude obješena na konopu koji je vodoravno razapet između dva stupa na krajevima trkališta. Startno mjesto je Biljeg, u blizini Velikog mosta. Alka je od starta udaljena 160 metara te se postavlja na visinu od 332 centimetra. Onaj alkar koji u tri trke uspije postići najveći broj bodova postaje pobjednikom natjecanja. U slučaju da nakon tri trke dva ili više alkara imaju isti broj bodova, onda kreću u pripetavanje, pri čemu samo oni dalje nastavljaju

⁸⁰ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (5. studenoga 2022.).

natjecanje dok jedan od njih ne pobijedi. Na samome kraju ađutant prenosi vojvodi koji od alkara je osvojio najveći broj bodova. Nakon toga, ađutant doprati alkara pred vojvodu koji mu stavlja plamenac hrvatske trobojnice na koplje te ga proglašava slavodobitnikom. Ovo predstavlja svečani čin koji biva popraćen pucanjem mačkula iz staroga Grada.⁸¹

Dva dana prije glavne svečanosti održavaju se prednatjecanja Bara i Čoja. Organiziraju se prema istim pravilima koja vrijede za samu Alku. Natjecanje za Baru održava se u petak. Vojvoda slavodobitniku Bare predaje znamenje pobjede, odnosno 200 centimetara dugačak komad zelene čoje. Također dobiva novčanu nagradu i brončanu alku. Nakon natjecanja kreću u povorku kroz Sinj, pri čemu slavodobitnik na konju nosi zelenu čoju. U povorci ga prate svi Alkari, a nasuprot njega stoje dvojica alkara koje sam izabere. Alkarski momak pobjednik Bare isto tako dobiva brončanu alku. Sljedećeg dana, u subotu, održava se natjecanje za Čoju. Čoja se od Bare i Alke razlikuje u nagradi. Naime, pobjednik Čoje dobiva srebrnu alku i novčanu nagradu, a kao znamenje pobjede daje mu se crvena čoja dugačka 311 centimetara. Alkarski momak pobjednika Čoje isto tako dobiva srebrnu alku.⁸² Prema tradiciji, nekada je pobjednik Bare kao nagradu dobivao tzv. Baru, odnosno sijeno s Alkarske livade ili Alkarice na Sinjskom polju koja je bila posjed Viteškog alkarskog društva. Danas se taj običaj promijenio s obzirom na to da se pobjednicima Bare i Čoje daje zelena, odnosno crvena čoja, to jest fina tkanina koja je u prošlosti bila vrlo skupocjena i cijenjena među narodom.⁸³

6.1. Tradicionalna alkarska odora i oprema

Alkarska odora proizašla je iz starih nošnji kakve su nosili viši slojevi društva u drugoj polovici 19. stoljeća. Osim takvih nošnji, na alkarsku odoru uvelike su utjecale također konjičke i vojne odore kakve su se tada nosile. Smatra se da je upravo alkarska odora jedina nošnja, odnosno

⁸¹ Alka.hr, Alkarsko natjecanje, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarsko-natjecanje-s45> (5. listopada 2022.).

⁸² Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (5. studenoga 2022.).

⁸³ Alka.hr, Alkari kopljanici, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkari-kopljanici-s46> (5. studenoga 2022.).

odora u Hrvatskoj koja je izvorno očuvana.⁸⁴ Može se reći kako Sinjska alka nije samo natjecanje ili nadmetanje u jahanju i gađanju željeznog obruča već predstavlja jedinstvenu priliku u kojoj se može pokazati sjaj starih, tradicionalnih odora, oružja i opreme. Za alkarske odore karakteristične su raznolike boje, krojevi i mnogo ukrasa koji izvrsno nadopunjava raznovrsno starinsko oružje. Zbog svega toga natjecanje postaje još svečanije. Postoji nekoliko vrsta odore koje se međusobno razlikuju ovisno o tome kome je odora namijenjena. Tako, primjerice, alkar vitez nosi kalpak od krzna s penoćem i dolamu modre boje koja je na prsima ukrašena zlatom ili srebrom, dok je dolama alajčauša crne boje i obrubljena krznom. Odora alkarskog vojvode posebna je po tome što je ukrašena zlatnom srmom te je izrađena od smeđe čoje, a na sebi ima još crveni plišani krožet i pās zlatno žute i crvene boje. Alkarski momci odjeveni su u tradicionalnu mušku narodnu nošnju Cetinske krajine. Osim muške odore, običaj je da se pokaže i ženska narodna nošnja koja je karakteristična za područje Sinja. Naziva se Alkaruša, a njezin bogati i raskošni primjerak čuva se u Etnografskom muzeju u Splitu.⁸⁵

Temeljem Statuta Viteškog alkarskog društva, u prosincu 2018. Skupština Viteškog alkarskog društva Sinj donijela je Pravila o alki kojima je, između ostalog, definirano kakva mora biti odora, oprema, oružje i ukrasi sudionika Sinjske alke. Postoji nekoliko različitih vrsta odore ovisno o tome je li namijenjena alkarima, alkarskim momcima ili časnom sudu. Oprema alkara (sl. 4.) sastoji se od sljedećih dijelova.⁸⁶

⁸⁴ Alka.hr, Muzej Sinjske alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/muzej/zbirka-odora-c35> (21. listopada 2022.).

⁸⁵ Alka.hr, Alkarska odora i oružje, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarska-odora-i-oruzje-s48> (21. listopada 2022.).

⁸⁶ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).

Slika 4. Odora i oprema alkara

Izvor: <https://www.24sata.hr/news/pogledajte-tko-je-sve-dosao-na-alku-plenkovic-i-milanovic-opet-na-istom-mjestu-dosao-i-pahor-852897> (21. listopada 2022.).

Na glavu svaki alkar stavlja kalpak valjkastog oblika, crne ili tamnosmeđe boje koji je izrađen od kunovine. Na sebi ima bijelu perjanicu napravljenu od čapljina perja, a podstava je izrađena od svilenkastog materijala crvene boje. Od odjeće alkar nosi bijelu košulju s jednostrukim ovratnikom (tzv. jačica) koja je ukrašena srebrnom filigranskom kopčom, zatim jahaće hlače (tzv. gaće) izrađene od tamnomodre čoje. Na prednjem dijelu hlača prišiven je vez koji je izvezen od različitih narodnih motiva, dok je na šavu s vanjske strane ušivena srebrna traka. Na košulju se oblači prsluk (tzv. krožet) koji se izrađuje od brokata, damasta, veluda ili svile. S prednje strane je ukrašen s dijelovima od galuna, vezom od srme i srebrnim gumbima. Preko prsluka alkari oblače svileni pās ukrašen prugama živih boja. Mora biti omotan oko struka na način da pokrije gornji rub hlača i donji rub prsluka. Preko pāsa oblači se dolama tamnomodre boje koja je dugačka do listova. S prednje strane dolama je ukrašena dijelovima od galuna i vezom od srme. S desne strane, uz otvor, prišiveni su srebrni gumbi, a na dnu rukava nalazi se ukras, odnosno preklop koji je ukrašen brokatom, damastom ili čojom te vezom od srme. Što se tiče obuće, alkari nose čizme crne boje sa sarama duljine do ispod koljena. Po vrhu sare su obrubljene srebrnim galunom i kitama od srme, dok se na petama nalaze mamuze ili ostruge.

Osim kalpaka, još jedan dodatak su rukavice bijele boje koje alkari nose u svim prilikama, samo ne za vrijeme natjecanja. Osim odore, važan segment predstavlja i oprema alkara. Čine je koplje i sablja. Koplje se izrađuje od drva te je obojano u sivo modru boju. Dužina iznosi 290 – 300 centimetara, a promjer 32,9 milimetara. Na vrhu koplja nalazi se željezni šiljak dužine 30 centimetara kojim se gađa meta, dok je na zadnjoj polovici koplja smještena tzv. jabuka, odnosno drveni obruč koji štiti ruku od udara mete. Na samome dnu koplje ima zadebljanje, odnosno bat u koje se umeće olovo kako bi se postiglo uravnoteženje koplja pri gađanju. Osim koplja, alkari nose sablju. Naziva se „krivoćorda“ ili „krivošija“, budući da je blago savinuta. Alkarske sablje okovane su srebrom te su ukrašene ornamentima. Odore i ukrasi koje nose barjaktar, njegovi pratitelji i vojvodin ađutant gotovo su isti kao kod alkara viteza, odnosno natjecatelja. U opremi razlika se može primijetiti samo kod barjaktara, budući da on uz sablju ima još i alkarski barjak. Pri tome njegovi pratitelji i vojvodin ađutant jašu s isukanim sabljama. Alkari ovakvu odoru nose samo za vrijeme glavnog natjecanja. Za probe oblače nešto laganije hlače te bijelu košulju kratkih rukava. Ovakva se odjeća nosi također za vrijeme Bare i Čoje, s time da se dodaje crvena kravata i jakna tamnoplave boje. Na sljedećoj slici prikazan je alajčauš.⁸⁷

Slika 5. Odora alajčauša

⁸⁷ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).

Izvor: https://www.udrugasrna.hr/hr/clanak/alajcus_ivica_filipovic_greic_zivi_s_alkom_i_za_alku-595 (21. listopada 2022.).

Što se tiče alajčauša, njegova je odora crne boje. Na sebi nosi dolamu koja je kraća nego kod alkara, ima prišiveno crno krzno te je s prednje strane i na leđima ukrašena s pomoću vezova od srebrne srme. Prsluk je izrađen od bijele čoje te je s prednje strane također ukrašen vezom od srebrne srme i dugmadi. Hlače alajčauša s prednje strane bogato su izvezene, kao i bočni i stražnji rubovi. Na sljedećoj slici bit će prikazan alkarski vojvoda.⁸⁸

Slika 6. Alkarski vojvoda

Izvor: <https://www.vecernji.hr/vijesti/ante-vucic-sinjska-alka-alkarski-vojvoda-andrej-plenkovic-1186064> (21. listopada 2022.).

Kada govorimo o alkarskom vojvodi, njegova je odora izrazito bogato ukrašena te je tamno smeđe boje. Vezovi koji se nalaze na dolami, prsluku i hlačama izvezeni su od zlatne srme te su također gumbi izrađeni od zlatnih filigrana. Kalpak je, kao i ostatak odore, također tamno smeđe boje, dok je sablja vrlo bogata i okovana zlatom.⁸⁹

⁸⁸ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).

⁸⁹ Ibidem (21. listopada 2022.).

Oprema konja jednako je raskošna. Konjima se na glavu preko uzde stavlja oglavić, to jest naglavnjak ukrašen srebrnim ukrasima. Na čelo stavlja se pločica s koje vise svilene rese u bojama. Preko prsa konju se stavlja pusat, odnosno napršnjak ukrašen posebnim pločicama te pričvršćen za prednji dio sedla i kolan. Na spojevima krakova pusata stavlja se posrebrnena kugla. Sedlo je izrađeno od vrlo mekane kože, a preko njega stavlja se abaja, to jest prekrivač od crvene čoje ukrašen svilenim vezom i vunenim resama. Na sljedećoj slici bit će prikazana odora alkarskih momaka.⁹⁰

Slika 7. Alkarski momak

Izvor: <https://www.alka.hr/sinjaska-alka/alkarski-momak-s47> (21. listopada 2022.).

Odora koja je namijenjena alkarskim momcima sastoji se od narodne nošnje Cetinskog kraja, dok se oprema sastoji od starinskog oružja. Alkarski momci na glavi nose kape crvene boje na koje su prišivene tamne rese. Ovijene su ručnikom koji je dugačak 1,5 metar te s desne strane sadrži kiticu svježeg cvijeća. Košulja je pamučna, bijele boje sa širokim rukavima i niskom jačicom te je zakopčana s pomoću majita, odnosno kopči. Rukavi košulje na dnu, kao i ispod vrata, zakopčani su s pomoću bijelih gumba. Hlače su izrađene od modrog sukna te su ukrašene

⁹⁰ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).

crvenim gajtanima, a na dnu se zakopčaju s pomoću srebrnih spona. Prsluk (tzv. ječerma) izrađen je od crvene čoje. Na njega su s prednje strane ušivene toke od srebra. Gornji dio toka sastoji se od jednodijelnih, dvodijelnih i trodijelnih ploča, dok se donji dio sastoji od niza paralelnih dugmadi srebrne boje. Na prsluk se također prišivaju srebrni kolutovi, dok se uz otvor prišiva srebrna dugmad. Na lijevom ramenu alkarski momci nose koparan (tzv. kumparan) tamnosmeđe boje. Osim kape i kumparana, postoji još nekoliko dodataka. Alkarski momci na sebe stavljaju strukani pās od crvene vune koji je dug četiri metra. Oko struka također stavljaju kožnu pripašnjaču u koju umeću opremu poput handžara ili jatagana i dvije manje puške ili kubure. Na pripašnjaču se također pričvršćuje spremnik za nošenje metaka koji se naziva fišeklija. Alkarski momci na lijevo rame osim koparana stavljaju još pušku kremenjaču čiju cijev drže lijevom rukom. Na stopala obuvaju vunene čarape i terluke (vunene polu čarape bez peta) te na njih stavljaju opanke (tzv. oputaše) koji su napravljeni od goveđe kože. Za vrijeme održavanja Bare alkarski momci oblače bijele košulje, obične hlače u tamnoj boji i obične plitke cipele. Za Čoju odijevaju košulju, hlače, pās, opanke i kapu.⁹¹

Odora i oprema arambaše puno je bogatija od one prethodno spomenutih alkarskih momaka. Ovratnik na košulji arambaše sadrži pozlaćene kopče, a prsluk također ima pozlaćene pločice i toke, dok na desnoj strani ima šest pozlaćenih kolutova. Kumparan je isto crvene boje, ali ima zlatnu srmu. Pās je izrađen od svile raznih boja. U pripašnjači arambaša ima kubure, jatagan, lulu s kamišom i željezne mašice. Štitonoša, buzdovandžija i vodiči edeka (konj bez jahača) odjeveni su i naoružani kao drugi alkarski momci. Jedina je razlika u tome što na lijevom ramenu ne nose puške. Buzdovandžije na lijevom ramenu nose buzdovan, štitonoša na prsima nosi štit, dok vodiči edeka u rukama drže uzde konja. Bubnjari, trubači, namještač alke i njegov pomoćnik te pucač mačkula (topa) također su odjeveni u narodne nošnje, ali puno jednostavnije nego ostali budući da na glavu stavljaju crvenu kapu, a oko struka crveni pās. Konji edeci na sebi nose bogatije ukrašenu opremu negoli alkarski konji. Svaki je dio opreme ukrašen s posebnom pažnjom, zbog čega cjelokupna oprema izgleda vrlo raskošno. Članovi Časnog suda nose

⁹¹ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).

svečana odijela tamne boje te s lijeve strane imaju prikačenu plavu svilenu ružu s dvije plave vrpce. Zapisničar je odjeven u svijetlosmeđe odijelo, a izvještač u svijetloplavo odijelo.⁹²

6.2. Sudionici alke

Sudjelovanje u Sinjskoj alci predstavlja posebnu čast za svakog sudionika. Izbor alkara, alkarskih momaka i drugih sudionika koji će sudjelovati u Alki provodi se s posebnom pažnjom i brigom prvenstveno Viteškog alkarskog društva te cjelokupne društvene zajednice i naroda Sinjske, odnosno Cetinske krajine. Sudionici Alke moraju kontinuirano održavati visoki stupanj hrabrosti, junaštvo te vještinu, ponos i plemenitost, što svakako pridonosi stvaranju i očuvanju alkarske tradicije. U Pravilniku Sinjske alke opisani su uvjeti za izbor alkara i alkarskih momaka koji omogućuju nepristranost izbora te stalno poboljšanje karakteristika viteških natjecanja.⁹³ U Alki sudjeluje od 11 do 17 alkara kopljanika. Na dan Alke svaki od njih na svojem konju kreće sinjskim ulicama do kuće u kojoj živi alajčauš. Alajčauš provodi smotru alkara, a arambaša provodi smotru alkarskih momaka. Nakon toga svi zajedno kreću uz pratnju limene glazbe u Alkarske dvore, gdje se nalaze vojvoda, barjaktar, vojvodin ađutant, pratitelji barjaka, edek s vodičima, štitonoša i buzdovandžije. Prije nego što se upute ka trkalištu, vojvoda utvrđuje jesu li alkari i alkarski momci spremni za natjecanje, odnosno provjerava imaju li adekvatnu odoru, opremu i oružje. U slučaju da nešto od navedenog nije u skladu s pravilima Alke, vojvoda može alkara ili alkarskog momka diskvalificirati iz natjecanja. Barjaktar nosi barjak, odnosno zastavu Viteškog alkarskog društva s likom Gospe Sinjske, u prisustvu još šestorice pratitelja.⁹⁴

Svakako najznačajniji sudionik Sinjske alke jest alkar. Upravo je on taj koji u alkarskoj povorci jaše na konju te je odjeven u alkarsku odoru. Njega prati alkarski momak, odnosno pješak koji je odjeven u narodnu nošnju. Postoje određeni posebni uvjeti koje ova dvojica sudionika moraju ispunjavati kako bi mogli sudjelovati u Alki. Naime, potrebno je da budu hrvatske narodnosti, da su ugledni, da djeluju unutar Viteškog alkarskog društva i drugih društvenih organizacija,

⁹² Ibidem (21. listopada 2022.).

⁹³ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).

⁹⁴ Alka.hr, Alkari kopljanici, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkari-kopljanici-s46> (27. listopada 2022.).

svakako moraju dobro poznavati Statut i pravila Društva te da ispunjavaju sve svoje obveze kao članovi Društva. Isto tako moraju na novije generacije prenositi tradiciju Alke, čuvati njezin ugled, postupati u skladu s programom priprema za alkarska natjecanja te je potrebno da međusobno njeguju prijateljske odnose i da bez pogovora priznaju odluku o izboru sudionika Alke. Osim ovih općih uvjeta, postoji još nekoliko specifičnih uvjeta koje alkar mora zadovoljiti. Prvenstveno je potrebno da bude vješti jahač koji je sposoban vladati konjem, vladati kopljem te je sposoban gađati alku. Vještina jahanja ne postiže se samo tijekom alkarskih priprema već se mora kontinuirano uvježbavati neovisno o pripremama. Upravni odbor Viteškog alkarskog društva na prijedlog alajčauša svake godine propisuje program priprema i jahanje alkara. Isto tako, važno je da svaki alkar vodi brigu o svojem konju, pri čemu je potrebno da na ispravan način podešava konjsku opremu te da adekvatno timari konja i brine se o njegovom zdravstvenom stanju. Što se tiče specifičnih uvjeta pri izboru alkarskih momaka, potrebno je da njihov izgled, visina, izraz lica i držanje budu u skladu s momačkom dužnosti, moraju imati osjećaj za koračanje u taktu glazbe te biti odgovorni pri obavljanju svih dužnosti koje propisuje Društvo.⁹⁵

Alkar kopljanik, vojvoda, vojvodin ađutant, barjaktar i alkar u pratnji barjaka imaju svojeg momka. Alkarski momci, zajedno s arambašom, svojim zapovjednikom i njegovim zamjenikom, čine tzv. momačku četvu koja predvodi alkarsku povorku. Dužnost svakog momka koji prati alkara kopljanika je da prihvati koplje i konja svojega alkara nakon svake utrke. U alkarske momke također se ubrajaju štitonoša, dvoje buzdovandžija i dva vodiča konja edeka. U pravilu alkarski momci imaju prebivalište u raznim mjestima na području Cetinske krajine. Svakako je neizostavno spomenuti namještača alke i njegovog pomoćnika. Oni su isto tako važni sudionici Alke, iako ne koračaju zajedno s ostalim momcima u povorci. Od opreme namještač nosi štap s pomoću kojeg smiruje i odmjerava visinu alke. Štap je dug 322 metra te na dnu ima zadebljanje i područje namijenjeno rukohvatu.⁹⁶ Alajčauš nadgleda pripreme za Alku, tzv. prove te je zadužen da se unaprijed utvrđeni program priprema prati na pravilan način. Pri tome prati kako se alkari na probama ponašaju, jesu li odgovorni prema konju i opremi, određuje kojeg će konja, opremu i oružje alkar dobiti. Alajčauš ima svojeg pomoćnika koji mu pomaže na probama. Također se

⁹⁵ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (27. listopada 2022.).

⁹⁶ Alka.hr, Alkarski momak, <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarski-momak-s47> (27. listopada 2022.).

brine za održavanje dobrih prijateljskih odnosa među alkarima, potiče ih na odgovornost te u konačnici izrađuje popis za izbor alkara i sudionika Alke koji predaje vojvodi. Za izbor i prove alkarskih momaka zadužen je arambaša. Kao i alajčauš, brine se za unaprjeđenje prijateljskih odnosa u momačkoj četi, jača odgovornost momaka, brine se da ispune sve obaveze i ciljeve prema programu priprema, raspoređuje momačku opremu, odoru i oružje ovisno o tome kakav položaj ima momak u Alki te vojvodi predaje popis članova konačnog izbora alkarskih momaka. Također ima svojeg zamjenika koji mu pomaže. Prava, obveze i odgovornosti vojvode utvrđene su Statutom Alke. On nadzire pripreme članova Viteškog alkarskog društva za izbor alkara i alkarskih momaka. Minimalno osam dana prije Alke mora utvrditi finalni sastav čete alkara i čete momaka koji prethodno predlažu alajčauš i arambaša. Također izabire svojeg ađutanta, barjaktara i pratitelja barjaka. Vojvoda je također zadužen za izdavanje svečane zapovijedi o održavanju Alke. Pri tome utvrđuje datum Bare, Čoje i Alke, pucanje mačkula i budnicu, određuje vrijeme posjeta tvrđavi, šalje poziv uzvanicima i Časnom sudu, određuje kada će se okupiti alkari i momci, kada i na kojem mjestu će se održati smotra alkara, kojim će se redosljedom natjecati te u konačnici proglašava pobjednika Bare i Čoje te slavodobitnika Alke.⁹⁷

⁹⁷ Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici2019/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf> (27. listopada 2022.).

7. TURISTIČKA VALORIZACIJA TRKE NA PRSTENAC I SINJSKE ALKE

Jedna od nekoliko odrednica Trke na prstenac i Sinjske alke kao nematerijalne kulturne baštine jest i njihov turistički potencijal. Upravo su kulturni resursi jedni od najvažnijih elemenata u turističkoj ponudi neke destinacije. Ona kulturna dobra koja su autohtona postala su dio vrijednih turističkih atrakcija, posebice ona dobra koja su upisana na UNESCO – vu listu, kao što je to slučaj sa Sinjskom alkom. Danas se u praksi često koriste događaji, odnosno manifestacije kao strategije s pomoću kojih se želi razvijati i prezentirati kulturu. Isto tako, sve češće manifestacije postaju sredstvo kojim gradovi, države ili regije mogu promovirati svoje prirodne vrednote te materijalno i kulturno nasljeđe.⁹⁸ Kulturna baština unutar neke turističke destinacije predstavlja važan čimbenik prezentacije prostora, nositelj je identiteta ljudske zajednice te je svakako ključni resurs unutar kulturnog turizma. Ako se turistička valorizacija tih kulturnih resursa planira i osmišljava na adekvatan način, onda oni mogu postati jedni od glavnih pokretača razvoja na nekom području. Turistička valorizacija kulturne baštine s ekonomskog aspekta može dovesti do toga da određeno kulturno dobro postane sposobno za samostalno ostvarivanje prihoda. Povezivanjem turizma i kulturne baštine može se potaknuti adekvatno upravljanje kulturnim dobrima, omogućava se kvalitetnija kontrola nad korištenjem kulturnih dobara te se može stimulirati veća turistička potražnja. Još jedan važan čimbenik unutar razvoja kulturnog turizma u nekoj destinaciji su događaji, odnosno manifestacije. Upravo uz pomoć manifestacija moguće je obnoviti neki povijesni događaj ili stvoriti novi događaj, što svakako pridonosi promicanju tradicije i autentičnosti nekog mjesta.⁹⁹ Najposjećenije i najpoznatije manifestacije u Općini Barban i Gradu Sinju jesu svakako Trka na prstenac, odnosno Sinjska alka.

Sinjska alka prepoznata je zbog svoje tradicije već dugi niz godina te se od 1715. pa sve do danas održava kontinuirano, u znak sjećanja na pobjedu Sinjana nad Turcima. Predstavlja najpoznatiju konjičku vitešku igru u Hrvatskoj. Ono što je još potrebno naglasiti jest to da je 2010. bila uvrštena na listu nematerijalne kulturne baštine UNESCO – a što joj daje dodatnu

⁹⁸ Pivčević, Smiljana: „Alka kao turistički resurs. Stanje, mogućnosti i dileme“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 725. – 738.

⁹⁹ Slunjski, Robert: „Turistička valorizacija nepokretne materijalne kulturne baštine u Međimurju.“ *Hrvatski geografski glasnik*, vol. 80, br. 2, 2018., str. 111. – 114.

kulturnu posebnost. Gledajući s turističkog aspekta, može se reći da je Sinjska alka prvorazredna turistička atrakcija oblikovana u pravi turistički proizvod. To je čini visoko prepoznatljivom na međunarodnoj kulturnoj i turističkoj razini. Osim prilikom organizacije samoga natjecanja, posjetitelji se mogu sa Sinjskom alkom upoznati tijekom cijele godine upravo unutar Muzeja Sinjske alke, osnovanog 2015. S druge strane postoji Trka na prstenac koja se održava u Barbanu. Činjenica je da je starija od Sinjske alke, budući da je prvi put održana 1696., no njezino održavanje, odnosno organizacija nisu uspjeli sačuvati u kontinuitetu. Bila je obnovljena 1976. prema uzoru na prethodno održano viteško nadmetanje koje datira iz razdoblja mletačke uprave te se od tada održava u kontinuitetu. Zaštićena je kao kulturno dobro Republike Hrvatske i kao takva je upisana u Registar kulturnih dobara RH, no za razliku od Sinjske alke nije još uvijek upisana na UNESCO listu nematerijalne kulturne baštine.¹⁰⁰

Što se tiče turizma na području Općine Barban, počeo se razvijati otprilike na početku 2000 – ih godina. Godine 2008. bila je osnovana turistička zajednica, a od sljedeće, 2009. počinju se redovito pratiti turistički pokazatelji kao što su broj turističkih dolazaka i noćenja. Na samome početku, razvoj turizma vezivao se najčešće uz ruralni turizam. Kasnije su prirodni i kulturni resursi, prometni položaj te broj smještajnih kapaciteta počeli sve više utjecati na daljnji razvoj turizma u općini. Broj turističkih noćenja iz godine u godinu kontinuirano raste. Naime, prema podacima TZ Barban 2009. zabilježen je broj od 20.000 noćenja, dok se 10 godina kasnije, 2019. bilježi broj od 105.147 noćenja. Što se strukture noćenja i turističkog prometa tiče, najveće emitivne zemlje su svakako Njemačka, Austrija, Nizozemska i Belgija. U trenutnom stanju turističkog sektora na području Barbana izražena je sezonalnost, s obzirom na to da je najveći broj noćenja ostvaren upravo u srpnju i kolovozu, oko 65%. U svibnju i lipnju dolazi do određenih fluktuacija u turističkim dolascima, s obzirom da oni ovise o vremenskim uvjetima ili o, primjerice, datumu na koji se slavi Uskrs. U rujnu i lipnju ostvaruje se 20 do 25% noćenja, dok se u ostalim mjesecima u pred i post sezoni ostvaruje oko 10% turističkih noćenja. Na području Barbana i u okolnim mjestima nalazi se šest nepokretnih kulturnih dobara koja su upisana u Registar kulturnih dobara. To su arheološko nalazište Stari Gočan (Gradina),

¹⁰⁰ Kranjčević, Jasenka, Tokić, Ksenija: „Konjičke viteške igre – između UNESCO-a i zaborava“, *Zbornik radova, Collected papers, 4. međunarodni festival pljočkanja u Svetvinčentu 13. i 14. lipnja 2019. godine*, Nikolić Đerić, Tamara (ur.), Svetvinčenat, Istarski pljočkarski savez (IPS), 2021., str. 51. – 52.

arhitektonski sklop crkve sv. Nikole zajedno s palačom Loredan, Velim vratima, četverokutnom kulom i Malim vratima, zatim crkva sv. Antuna, crkva sv. Jakova, crkva sv. Margarete te crkva sv. Ivana Krstitelja. Od nematerijalnih kulturnih dobara izdvajaju se konjička igra Trka na prstenac i tradicijska pučka igra pljočkanje.¹⁰¹

Što se tiče turizma na području Grada Sinja, svakako je najprepoznatljiviji kao kulturna i vjerska destinacija, no potencijal za razvoj turizma očituje se i u ruralnom te u sportsko – rekreativnom turizmu. U strukturi smještajnih kapaciteta, na području grada Sinja postoje dva hotela, a to su hotel Alkar (raspolaže s 48 soba i četiri apartmana te sadrži tri zvjezdice) i hotel Matanovi dvori (s 12 soba i dvije zvjezdice). Osim hotela, grad i okolica sadrže nekoliko privatnih soba, privatnih kuća za odmor i vila. Sva okolna mjesta Cetinske krajine objedinjena su unutar Turističke zajednice Grada Sinja.¹⁰² Što se tiče domaćeg i stranog turističkog prometa, prema podacima TZG Sinja, u 2019. ostvareno je sveukupno 14.172 dolaska, odnosno 40.570 noćenja. U istoj godini najveći broj dolazaka (42%) ostvarili su domaći turisti, zatim Korejci (14%) te Nijemci (9%). Ostali gosti dolaze s područja Rumunjske, Grčke, Kine, Italije, Poljske, Francuske, Slovenije, Nizozemske, Austrije i ostalih zemalja. Područje Sinja i Cetinske krajine bogato je kulturnim nasljeđem, prirodnim resursima i topografskom raznolikošću. Smatra se da upravo u tome leži najveći potencijal za razvoj turizma, budući da ne ovisi o suncu i moru. Unutar kulturno – povijesnog turizma najveći naglasak stavlja se na najznačajniju manifestaciju Grada, a to je Sinjska alka koja godišnje privlači tisuće posjetitelja u Sinj. Alkarski dvori tako čine važan dio alkarske baštine. Unutar njih nalazi se dvorana u kojoj se organiziraju alkarske skupštine, znanstveni skupovi, konferencije, koncerti i druge priredbe. Muzej Sinjske alke unutar svojeg stalnog postava ima uvrštene vrijedne povijesne artefakte vezane uz ovu vitešku igru. Osim Sinjske alke, postoje i druge manifestacije poput Opsade Sinja 1715. i Vučkovića dječja alka koji isto tako obogaćuju turističku ponudu Grada Sinja. Osim povijesnog sklopa Kvartiri na kojem se nalaze Alkarski dvori, druge poznate povijesne i arheološke lokacije su arheološki lokalitet Čitluk (Aequum), nadgrobnni spomenik Gaja Liberija, fontane izgrađene na Pijaci i

¹⁰¹ Strategija razvoja turizma na području Općine Barban 2020.-2025., dostupno na: <http://barban.hr/wp-content/uploads/2021/04/Strategija-razvoja-turizma-na-podrucju-Opceine-Barban-2020.-2025..pdf> (12. studenoga 2022.).

¹⁰² Strategija razvoja grada Sinja, razdoblje 2015.-2020., inicijalni nacrt, dostupno na: <https://www.sinj.hr/Portals/12/Inicijalni%20nacrt%20Strategije%20razvoja%20grada%20Sinja-1.pdf> (12. studenoga 2022.).

Petrovcu, Veliki most, zatim Kula Kamičak, Tvrđave Travnik i (Stari) Grad, vile Tripalo, Danek i Vjera, palača Tripalo, Muzej Cetinske krajine, galerija Stipe Sikirica i galerija Galiotović.¹⁰³

7.1. Centar za posjetitelje Barban

Budući da je najznačajniji kulturni resurs i manifestacija na području Općine Barban upravo Trka na prstenac, koja svake godine privlači sve veći broj gledatelja, bilo je potrebno napraviti nešto gdje će se Trka moći doživjeti svaki dan, a ne samo tri dana u kolovozu. Primjer dobre prakse zahvaljujući kojem je Trka na prstenac dodatno valorizirana u turističke svrhe je Multimedijalni centar za posjetitelje. U veljači 2019. održalo se svečano otvorenje Multimedijalnog centra za posjetitelje, vrijednog izložbenog prostora posvećenog Trci na prstenac, koji predstavlja jedan novitet u turističkoj ponudi Općine Barban.

Centar za posjetitelje nalazi se u zgradi stare gradske lože, na glavnom trgu u centru Barbana. Glavni motiv zbog kojeg je otvoren bio je da posjetitelji mogu bilo koji dan doživjeti Trku na prstenac, vitešku igru koja je postala simbolom ovog mjesta, a ne samo tri dana u mjesecu kolovozu. Ovaj Centar za posjetitelje prezentira kulturnu baštinu mjesta na inovativan i edukativan način. Ideja je bila da objekt u kojem je Centar smješten postane multimedijalan prostor koji će pričati o povijesti mjesta, spomenicima, kulturi, običajima, narodnoj nošnji uz naglasak na opis same Trke na prstenac te svih pojedinosti koje sve vežu uz njezino odvijanje i njezinu povijest.¹⁰⁴

¹⁰³ Turistička zajednica Grada Sinja, Izvješće o ostvarenju programa rada i financijskog plana za 2020. godinu, dostupno na: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Izvjescje-TZG-Sinja-2020.pdf> (22. studenoga 2022.).

¹⁰⁴ Općina Barban, Centar za posjetitelje Barban, dostupno na: <http://barban.hr/centar-za-posjetitelje-barban/> (21. srpnja 2022.).

Slika 8. Promotivni plakat Multimedijalnog centra za posjetitelje

Izvor: <https://barban.hr/centar-za-posjetitelje-barban/> (3. prosinca 2022.).

Prostor stare gradske lože oblikovan je na način da se u prizemlju, na ulazu nalazi info pult Turističke zajednice Općine Barban koji predstavlja prvi kontakt posjetitelja s Centrom. U ovom dijelu posjetitelji ujedno mogu pogledati film o Trci na prstenac. Nadalje, stubište vodi na kat, gdje je smještena najznačajnija atrakcija Centra. To je dugi crni hodnik koji sadrži niz obruča, a šetajući njime puštaju se svjetlosni i zvučni efekti, od kojih se najviše ističe galop konja, što zapravo podsjeća na trkaću stazu na Gradišću. U ostatku prostorije postavljen je kip Ptice prstenac opasan kopljima, koji inače na poklon dobiva slavodobitnik. Oko ove skulpture su na zidu ispisana imena svih slavodobitnika Trke na prstenac i Trke za viticu, a nasuprot je prikazana slika jednog mještana Barbana odjevenog u narodnu nošnju te je popraćena opisom svih elemenata narodne nošnje i opreme konjanika. Nadalje, ova prostorija na katu vodi do galerije u kojoj se vrte filmovi u krugu, to jest za 360 stupnjeva. Filmovi sadrže informacije o Trci, pripremama, konjanicima, folkloru i kulturnoj baštini Barbana. Isto tako, ovaj dio sadrži i elemente virtualne stvarnosti pa posjetitelji tako mogu sjesti na konja te uz pomoć *joysticka* i naočala gađati prstenac. U zadnjem dijelu Centra nalazi se multimedijalna dvorana koja je

namijenjena održavanju znanstvenih i stručnih skupova, konferencija, promocija i drugih događanja.¹⁰⁵

7.2. Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke

Povijesna cjelina Kvartiri mjesto je na kojem su izgrađeni Alkarski dvori. Naime, Kvartiri (od riječi *quartier*) predstavljaju spomenik javnog graditeljstva iz doba kada su Mlečani upravljali Dalmacijom. Izvorno je lokalitet služio kao vojarna u kojoj se nalazila hrvatska konjica. Utvrda je bila podignuta 1760. u četverokutnom obliku, a imala je dva sklopa zgrada, od kojih je svaki imao po dvije dvokatne kule, kao i dva unutarnja dvorišta koje su dijelile štale. Upravo su u štalama bili smješteni konji, za četiri satnije konjanika. Kvartiri su posebice važni bili za vrijeme francuske uprave kada su postali centralna vojarna za konjicu. Za vrijeme austrijske uprave bili su nadograđeni s dvokatnom vojarnom za domobranstvo. Da bi se dobio uvid u to kako su Kvartiri bili mijenjani i nadograđivani tijekom godina, pokrenuta su arheološka istraživanja. Zahvaljujući njima bili su otkriveni ostaci zidova i temelja koji su pripadali mletačkim konjušnicama, kao i temelji južne kule, vodosprema, kanali za odvodnju oborinskih voda te popločenja, podnice i kaldrme. Pronađeni su također pokretni ostaci poput glazirane keramike, kuhinjske keramike, ulomci stakla, keramičke lule, mletački novac i brojni drugi metalni predmeti.¹⁰⁶

U spisima koji datiraju iz 1927. pojavila se ideja da se izgrade Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke. Naime, te je godine Uprava Viteškog alkarskog društva pokušala pribaviti sredstva za gradnju Alkarskih dvora, koji bi bili smješteni na utvrđi Kamičak. Posredstvom poznatog hrvatskog kipara Ivana Meštrovića, Uprava je nastojala angažirati ing. Vinka Glanzu, slovenskog arhitekta koji je zaslužan za idejni projekt Dvora. Tijekom godina stalno se radilo na projektu, no zbog nedostatka novčanih sredstava on nije mogao biti realiziran. Takva situacija trajala je sve do 1980., kada Uprava Viteškog alkarskog društva donosi odluku o osnivanju Odbora, u

¹⁰⁵ „Novi iskorak Trke na prstenac te spoj povijesti i nove tehnologije“. *Barbanski glasnik*, br. 53, 2019., str. 2. – 3.

¹⁰⁶ Jukić, Stipe; Kuzmanić, Ante: “Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 611. – 615.

kolaboraciji s prof. Ivom Maroevićem iz Restauratorskog zavoda Hrvatske i ing. Duškom Dropulićem iz tadašnjeg Republičkog SIZ – a za kulturu. Odbor je ponovno dao prijedlog za nekoliko lokacija gdje bi mogli biti smješteni Alkarski dvori te je upravo na taj način, nakon toliko godina, ideja o gradnji dvora ponovno pokrenuta. Osam godina kasnije pokrenuta je procedura kojom bi se dobio gornji dio kompleksa, tzv. Kwartiri. Godine 1992. je projekt koji je izradio Ante Milas predstavljen dr. Franji Tuđmanu koji potom predlaže da Alkarski dvori zauzimaju cijeli kompleks. Godine 1993. Viteško alkarsko društvo postaje vlasnikom gornjeg dijela, a 2004. Vlada RH daje cijeli Kwartir u vlasništvo Društva. Konzervatorski odjel Ministarstva kulture u Splitu započeo je 1999. svoja istraživanja te je poduzeo radnje koje su bile potrebne da se dobiju dozvole. Na natječaju za idejno rješenje Alkarskih dvora, odnosno Muzeja alke bio je odabran rad ing. Ante Kuzmanića s Građevinskog fakulteta u Splitu te se 2006. krenulo u izradu projektne dokumentacije. Isto tako, Vlada RH je donijela odluku da će većinski financirati izgradnju dvora. Izvođač radova bila je splitska tvrtka Alkom d. o. o., a nadzor nad gradnjom vršila je zagrebačka tvrtka Konzalt ing d. o. o. U ožujku 2007. položen je kamen temeljac. Arheolozi iz Muzeja Cetinske krajine bili su zaduženi za arheološka istraživanja Kwartira, a Konzervatorski odjel Ministarstva kulture u Splitu vršio je konzervatorski nadzor. Upravo je izgradnja Alkarskih dvora bio jedan od najvažnijih, ali i najtežih zadataka u programu obnove kulturnih objekata u RH, budući da se radilo o vrlo zahtjevnoj dogradnji i rekonstrukciji koju su pomno pratili stručnjaci.¹⁰⁷

Muzej Sinjske alke osnovan je od strane Viteškog alkarskog društva Sinj 2012. Cilj osnivanja bio je da muzej prikuplja, čuva, proučava i izlaže alkarsku nošnju i opremu te svu dokumentaciju i pisane izvore koji postoje o Sinjskoj alci, ali i sve predmete, umjetnička djela i dokumente koji su pratili Alku kroz godine. Ideja je bila da se Muzej uredi po konceptu koji su osmislili dr. sc. Joško Belamarić i dr. sc. Ante Milošević, a za idejno rješenje bila je zadužena diplomirana dizajnerica Nikolina Jelavić Mitrović.¹⁰⁸ Prije nego što je Muzej bio osnovan, u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, alkarska odora, oprema i oružje čuvali su se u Muzeju Cetinske krajine, a do 1990-ih bili su izloženi u sklopu zbirke koja se čuvala u kući alkarskog vojvode Kruna

¹⁰⁷ Jukić, Stipe, Kuzmanić, Ante: “Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 611. – 615.

¹⁰⁸ Ibidem.

Tripala, koju je Viteško alkarsko društvo otkupilo od nasljednika. Danas se Muzej Sinjske alke smatra jednim od najsuvremenijih muzeja u Hrvatskoj koji je dostigao sve prezentacijske i tehnološke muzejske standarde. Sadrži brojne interaktivne sadržaje, odnosno alkarsku odoru, opremu i oružje prezentira s pomoću multimedijalnih instalacija, filmova itd. Muzej sadrži sveukupno četiri zbirke, a to su Zbirka dragocjenosti, darova i ostalog, zatim Zbirka konjaničke opreme, Zbirka oružja te Zbirka odora. Svaka od tih zbirki prikazana je kroz nekoliko prostorija unutar Muzeja. Potrebno je naglasiti kako je na službenim internetskim stranicama Sinjske alke moguće proći kroz virtualnu šetnju Muzejom. U stalnom postavu muzeja nalazi se alkarska povorka od koje kreće razgledavanje. Povorka se sastoji od figurica koje predstavljaju alkare i njihove konje, a zahvaljujući tehnologiji te statične figurice postaju dinamične. Nakon povorke, u sljedećoj se prostoriji nalazi vitrina koja sadrži dijelove opreme i odore alkara, alkarskih momaka, alkarskih konja i konja edeka. U prostoriji se također nalazi geografska karta Cetinske krajine te su istaknuta pravila Alke i opis same igre te njezinih sudionika.¹⁰⁹

Slika 9. Unutrašnjost Muzeja Sinjske alke

Izvor: <https://direktno.hr/zivot/kultura/muzej-sinjske-alke-jedan-od-dobitnika-europske-nagrade-kulturnu-bastinu-122607/> (3. prosinca 2022.).

¹⁰⁹ Alka.hr, Muzej Sinjske alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/muzej> (2. prosinca 2022.).

Sljedeći element u Muzeju je figura alkara na konju, koji je stavljen u položaj gađanja alke, a za potpuni doživljaj posjetitelja na zidu se projicira film o Alki koji prate razni autentični zvukovi poput galopa, zvuk sudaranja koplja i alke, pljesak publike te zvuk mačkule. Stalni muzejski postav sadrži i svoj galerijski dio. U tom se dijelu na interaktivan način prikazuju bitka kod Sinja iz 1715., sinjski Grad, arhivska građa, slična viteška natjecanja kroz povijest te postoji cjelina koja prikazuje slavodobitnika. Ova cjelina je ujedno posljednji segment Muzeja. Cijeli je zid posvećen slavnim i zaslužnim ljudima kroz cijelu povijest Alke. Na sredini se nalazi vitrina koja prikazuje slavodobitnika na konju. Pored toga stoji upravljač koji je povezan s video zidom koji se nalazi preko puta vitrine slavodobitnika. Na tom su zidu ispisani svi slavodobitnici Alke po godinama te posjetitelj može odabrati godinu koju želi i pročitati tko je tada bio slavodobitnik Alke. U toj prostoriji stalni postav Muzeja završava arhivom, prikazanom na trima ekranima koji su osjetljivi na dodir. Ekрани predstavljaju bazu podataka koja sadrži sve važne informacije i zanimljivosti o ovom viteškom natjecanju kroz povijest.¹¹⁰

¹¹⁰ Alka.hr, Muzej Sinjske alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/muzej> (2. prosinca 2022.).

8. ZAKLJUČAK

Konjičke viteške igre dio su hrvatske nematerijalne kulturne baštine te kao takve predstavljaju zajedničko bogatstvo društva te su dio hrvatskog kulturnog identiteta. Koncept viteštva pojavio se za vrijeme križarskih ratova koji su trajali od 11. do 13. stoljeća. Tada su se, naime, europski vitezovi mogli upoznati s načinom na koji su ratovali neprijatelji, posebice Saraceni, koji su izvodili natjecanje u kojem su galopirajući na konju, vrhom sablje nastojali pogoditi prsten koji je visio na konopcu. Smatra se da su se time viteške igre počele širiti na prostor Europe i europskog Sredozemlja. S druge strane, u razdoblju srednjeg vijeka, točnije u 11. stoljeću, viteška i konjička nadmetanja bila su pokrenuta ponajprije zbog vježbanja i prezentiranja ratnih vještina te se na taj način namjeravalo provjeriti jesu li vitezovi doista spremni za odlazak u ratove. Nešto kasnije, u 13. st., viteštvo se počelo sve više mijenjati. Naime, vitezovi su prestali biti povezivani s bojnim poljima i ratovanjem pa se viteški turniri počinju organizirati s ciljem zabave i druženja. Viteške igre su se od srednjeg vijeka znatno promijenile. Danas, osim što se s pomoću njih njeguju tradicija i običaji, predstavljaju također turističke atrakcije koje pridonose razvitku i popularnosti pojedinih mjesta, kao što su Barban i Sinj.

Trka na prstenac koja se održava u Barbanu potječe iz 1696., kada je po prvi put organizirana od strane mletačke obitelji Loredan, u sklopu slobodnog sajma na blagdan Duhova. Njezin prvi slavodobitnik bio je Ottavio Quellis, nakon kojeg su ostale sačuvane zabilješke o još tri slavodobitnika, odnosno trke, nakon čega se 1703. gubi svaki pisani trag o ovom viteškom natjecanju u Barbanu. Zahvaljujući povijesnim podacima do kojih je došao dr. Danilo Klen i proaktivnom zalaganju barbanskih aktivista, nakon gotovo 280 godina Trka na prstenac se obnavlja i biva ponovno organizirana 1976. Od tada se Trka na prstenac u Barbanu kontinuirano održava svake godine, trećeg vikenda u kolovoza. S druge strane, Sinjska alka se po prvi put održala 1715. i od tada se održava u kontinuitetu. Održala se u spomen na slavnu bitku u kojoj su Sinjani obranili svoj grad od osmanske vojske, odnosno u spomen Gospe Sinjske, zaštitnice grada koja je upravo na blagdan Njezinoga uzašašća, 15. kolovoza, očuvala grad od neprijatelja. Postoji zaista veliki broj pisanih zapisa o Sinjskoj alki, a najpoznatija je svakako knjiga prof. Šime Jurića koja se smatra najvrjednijim doprinosom dosadašnjem istraživanju Alke.

Uspoređujući ove dvije konjičke viteške igre mogu se zaključiti sljedeće tvrdnje. Obje manifestacije traju tri dana, od petka do nedjelje, pri čemu Trka na prstenac ima jedno prednatjecanje koje se naziva Trka za viticu, a Sinjska alka dva prednatjecanja, Baru i Čoju. Isto tako, manifestacije se razlikuju po datumu održavanja, budući da se Sinjska alka organizira prve nedjelje u kolovozu, a Trka na prstenac treće nedjelje. Sinjska alka ima veći broj sudionika, kao što su alkarski momci, arambaša (njihov vođa), arambašin zamjenik, barjaktar s dva do šest pratitelja, dvoje buzdovandžija, štitonoša, namještač alke i njegov pomoćnik, dvojica vodiča konja edeka, alkari, vojvoda, vojvodin ađutant i alajčauš (vođa alkara) te Časni sud. Sudionici Trke na prstenac su kopljonoše, vođa kopljonoša u pratnji trojice momaka, konjanici, Časni sud, nosači prstenca i namještač prstenca. Konjanici, natjecatelji u Trci na prstenac i drugi sudionici poput kopljonoša, odjeveni su u tradicionalnu narodnu odjeću kakva je karakteristična za istarski kraj, dok s druge strane alkari nose staru tradicionalnu odoru koja je puno raskošnija s obzirom na to da na sebi sadrži mnogo ukrasa, poput zlata ili srebra. Alkarski momci su odjeveni u tradicionalnu mušku narodnu nošnju Cetinske krajine, a od opreme nose starinsko oružje. U Trci na prstenac natječe se minimalno 8 do 16 natjecatelja, a u Sinjskoj alci 11 do 17 natjecatelja. Razlika kod ova dva viteška natjecanja također se može uočiti u meti. Naime, obje mete imaju centralni, manji krug, ali se prstenac dijeli na četiri polja, dok je alka podijeljena na tri polja. Bodovanje je gotovo isto kod oba natjecanja. Pogodak u sredinu donosi tri boda, pogodak u polje iznad sride donosi dva boda, a pogodak u polja ispod sride jedan bod, s time da prstenac ima još dva bočna polja od kojih svaki donosi po pola boda. Meta je kod Sinjske alke od starta udaljena 160 m te se postavlja na visinu od 332 cm, a kod Trke na prstenac udaljena je 150 m te je postavljena na visini od 280 cm. Koplje je u obje viteške igre dugačko oko tri metra, no njegov promjer kod Trke na prstenac iznosi 30 mm, a kod Sinjske alke 32, 9 mm. Kod obje manifestacije onaj alkar, odnosno konjanik koji u tri trke uspije postignuti najveći broj bodova postaje pobjednikom natjecanja.

Obje konjičke viteške igre predstavljaju izrazito značajan segment u lokalnoj kulturi, ali i hrvatskoj nematerijalnoj kulturnoj baštini. Njihovim održavanjem čuvaju se stari običaji i tradicija, što je bilo prepoznato od strane UNESCO – a budući da je Sinjska alka upisana na Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Osim što predstavljaju vrijedna kulturna dobra, isto tako su vrlo značajne manifestacije koje su prije svega vrlo raznovrsne te sadrže razne aktivnosti namijenjene svim generacijama, a s druge strane na

autentičan način prikazuju kulturu i tradiciju te štite stare narodne običaje i prakse od zaborava. Može se zaključiti kako su Trka na prstenac i Sinjska alka iznimno važan resurs u turističkom sektoru te zadnjih godina čine sastavni dio hrvatske turističke ponude. Kao što su u prošlosti privlačile stanovništvo da se u što većem broju okupi na sajmovima, tako i danas privlače sve veći broj domaćih i stranih gostiju, što pozitivno utječe na gospodarski razvoj Općine Barban i Grada Sinja.

LITERATURA

KNJIGE I PRILOZI U KNJIGAMA

1. Bader, Andrej: „Tajnoviti putovi viteštva“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 35. – 40.
2. Vukušić, Ana-Marija: *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*, Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2013.
3. Klen, Danilo: „Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 183. – 196.
4. Rojnić, Mario: „Mogućnosti razvoja Barbanštine“, *Barban i Barbanština*, Kalčić, Mario (ur.), Pula, Izdavačka zajednica Čakavskog sabora, 1976., str. 19. – 28.
5. Buršić-Matijašić, Klara, Matijašić, Robert: „Barban i Barbanština kroz povijest“, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 17. – 31.
6. Bertoša, Slaven: *Barban i mletački Loredani. Život u pokretu, ljudi i događaji*, Pazin-Barban-Pula, Katedra Čakavskog sabora Pazin, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Državni arhiv u Pazinu, Općina Barban, 2015.,
7. Blažina, Branko: “Trka na prstenac za sva vremena”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 47. – 51.
8. Blažina, Branko: „Plemeniti ljepotan“. *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 141. – 147.
9. Koroman, Boris: “Tradicijska muška odjeća Barbanštine”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 127. – 128.
10. Jurić, Šime: *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*, Sinj, Viteško alkarsko društvo, Split, Logos, 1988.
11. Bajamonti, Julije: *U čast Alke 1784.*, Maroević, Tonko (ur.), Sinj, Matica hrvatska, 2011.
12. Vrgoč, Martin: *Pregled povijesti grada Sinja.*, Sinj, Ogranak Matice hrvatske, 2009.
13. Kancelar, Stanko: “Svečana povorka-sjajna oprema-junačka srca”, *Prstenac*, Blažina, Branko (ur.), Barban, Društvo Trka na prstenac, 2006., str. 55. – 59.

ČLANCI U ČASOPISIMA

1. Slunjski, Robert: „Turistička valorizacija nepokretne materijalne kulturne baštine u Međimurju.“ *Hrvatski geografski glasnik*, vol. 80, br. 2, 2018., str. 111. – 137.
2. „Novi iskorak Trke na prstenac te spoj povijesti i nove tehnologije“. *Barbanski glasnik*, br. 53, 2019., str. 2. – 3.

NOVINSKI ČLANCI

1. Bursić, Robert: “Povijesne viteške ili alkarske igre diljem mletačke Istre unazad 300 godina: barbanska Trka na prstenac, correr l’annelo, STARIJA JE OD SINJSKE ALKE”, *Glas Istre*, Pula, 17. kolovoza 2019., dostupno na: <https://www.glasistre.hr/istra/drevne-povijesne-viteske-ili-alkarske-igre-odrzavale-se-u-niz-gradova-diljem-mletacke-istre-unazad-300-godina-barbanska-trka-na-prstenac-correr-lannelo-starija-je-od-sinjske-alke-595248> (17. lipnja 2022.).

RADOVI U ZBORNICIMA SKUPOVA

1. Kranjčević, Jasenka, Tokić, Ksenija: „Konjičke viteške igre – između UNESCO-a i zaborava“, *Zbornik radova, Collected papers, 4. međunarodni festival pljočkanja u Svetvinčentu 13. i 14. lipnja 2019. godine*, Nikolić Đerić, Tamara (ur.), Svetvinčenat, Istarski pljočkarski savez (IPS), 2021., str. 47. – 55.
2. Obino, Francesco: „Sartiglia iz Oristana: Viteška igra koja živi sa zajednicom koja ju slavi“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa*, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 525. – 531.
3. Jukić, Stipe, Kuzmanić, Ante: “Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa*, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 611. – 615.
4. Pivčević, Smiljana: „Alka kao turistički resurs: Stanje, mogućnosti i dileme“. *300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715.-2015.)*. *Zbornik radova s Međunarodnog*

znanstvenog skupa, Dukić, Josip, Grbavac, Josip (ur.), Sinj, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018., str. 725. – 738.

INTERNETSKI IZVORI

1. Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html (6. lipnja 2022.).
2. Ministarstvo kulture i medija, Kulturna baština, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/349> (6. lipnja 2022.).
3. Ministarstvo kulture i medija, Nematerijalna kulturna baština i procedura upisa na popise, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-i-procedure-upisa-na-popise/16442> (6. lipnja 2022.).
4. Ministarstvo kulture i medija, Kultura, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/unesco-16291/programska-podrucja-16482/kultura-4786/4786> (6. lipnja 2022.).
5. Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže, križarski ratovi, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34092> (17. lipnja 2022.).
6. Istarske freske – Gli affreschi istriani, Barban, Kalčić, Miodrag (ur.), dostupno na: http://www.heartofistria.com/fileadmin/documents/brosure/freskeHR_ITL.pdf (18. svibnja 2022.).
7. Općina Barban, Centar za posjetitelje Barban, dostupno na: <http://barban.hr/centar-za-posjetitelje-barban/> (21. srpnja 2022.).
8. Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže, moreška, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41918> (29. rujna 2022.).
9. Mačevni plesovi – projekt Instituta za etnologiju i folkloristiku, moreška, dostupno na: <https://macevni-plesovi.org/ples/moreska/> (29. rujna 2022.).
10. Grad Sinj, Osnovne informacije, dostupno na: <https://www.sinj.hr/grad-sinj/> (29. rujna 2022.).

11. Alka.hr, Povijest Alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alke-s50> (30. rujna 2022.).
12. Grad Sinj, Povijest grada Sinja, dostupno na: <https://www.sinj.hr/povijest-grada/> (13. listopada 2022.).
13. Alka.hr, Muzej Sinjske alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/muzej/zbirka-odora-c35> (21. listopada 2022.).
14. Alka.hr, Alkarska odora i oružje, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarska-odora-i-oruzje-s48> (21. listopada 2022.).
15. Alka.hr, Pravila o alki, dostupno na: <https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici2019/PRAVILA%20%20ALKI.pdf> (21. listopada 2022.).
16. Alka.hr, Alkari kopljanici, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkari-kopljanici-s46> (27. listopada 2022.).
17. Alka.hr, Alkarski momak, <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarski-momak-s47> (27. listopada 2022.).
18. Alka.hr, Alkarsko natjecanje, dostupno na: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarsko-natjecanje-s45> (5. listopada 2022.).
19. Barban.hr, Opće informacije, dostupno na: <http://barban.hr/opce-informacije/> (11. studeni 2022.).
20. Registar kulturnih dobara-Ministarstvo kulture, Konjička igra Trka na prstenac, dostupno na: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6711> (11. studeni 2022.).
21. Strategija razvoja turizma na području Općine Barban 2020.-2025., dostupno na: <http://barban.hr/wp-content/uploads/2021/04/Strategija-razvoja-turizma-na-podrucju-Opcine-Barban-2020.-2025..pdf> (12. studeni 2022.).
22. Turistička zajednica Grada Sinja, Izvješće o ostvarenju programa rada i financijskog plana za 2020. godinu, dostupno na: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/Izvjescje-TZG-Sinja-2020.pdf> (22. studeni 2022.).

23. Alka.hr, Muzej Sinjske alke, dostupno na: <https://www.alka.hr/muzej> (2. prosinca 2022.).

POPIS PRILOGA

Slika 1. Skica tradicijske muške odjeće u Barbanu.	str. 33
Slika 2. Skica tradicijske muške odjeće u Barbanu.....	str. 34
Slika 3. Skica tradicijske muške obuće i dodatka u Barbanu.....	str. 35
Slika 4. Odora i oprema alkara.....	str. 57
Slika 5. Odora alajčauša.....	str. 58
Slika 6. Alkarski vojvoda.....	str. 59
Slika 7. Alkarski momak.....	str. 60
Slika 8. Promotivni plakat Multimedijalnog centra za posjetitelje.....	str. 69
Slika 9. Unutrašnjost Muzeja Sinjske alke.....	str. 73

SAŽETAK

Konjičke viteške igre Trka na prstenac i Sinjska alka sastavni su dio nematerijalne kulturne baštine Hrvatske. Predstavljaju iznimno važan resurs u kulturnom i sportskom turizmu. Zbog svoje autohtonosti, jedinstvenosti i duge tradicije zadnjih godina postale su sastavnim dijelom hrvatske turističke ponude. Smatra se kako su obje viteške igre proizašle iz viteških natjecanja koja su se održavala u srednjem vijeku diljem mletačkih gradova u Istri i Dalmaciji. Na početku viteški turniri služili su za uvježbavanje ratnih vještina, dok se kasnije organiziraju u svrhu zabave i razonode. Kako je feudalizam polako počeo nestajati, viteški turniri sve su se manje održavali, dok nisu u potpunosti nestali. Danas se viteške igre obnavljaju i ponovno organiziraju u obliku manifestacija koje pridonose promicanju tradicije i autentičnosti neke destinacije te razvoju kulturnog turizma.

Trka na prstenac koja se održava u Barbanu u povijesnim se izvorima po prvi put spominje 1696. Tada se na blagdan Duhova u Barbanu održavao slobodni sajam zbog kojega je bila organizirana ova viteška igra, kako bi se privukao što veći broj posjetitelja. Nakon ove, bile su upriličene još tri trke. Posljednja trka koja je ostala zabilježena u povijesnim izvorima održala se u lipnju 1703., nakon čega se gubi svaki pisani trag o ovom natjecanju u Barbanu. Zahvaljući zalaganju povjesničara Danila Klana i drugih aktivista s područja Barbana, ovo se viteško natjecanje ponovno održalo 1976., nakon više od 200 godina. Od tada se Trka na prstenac kontinuirano održava svake godine trećeg vikenda u kolovozu.

Osim u Barbanu, slično viteško natjecanje održava se u Sinju. Kao i u Trci na prstenac, u Sinjskoj alki također sudjeluju konjanici, odnosno alkari koji, jašući na konju u punom galopu, kopljem gađaju metu (alku ili prstenac). Sinjska alka po prvi put se održala 1715., u spomen na slavnu pobjedu Sinjana nad Turcima. Od tada, gotovo bez prestanka se organizira prve nedjelje u kolovozu svake godine. Ono što je posebno zanimljivo istaknuti jest to da je vrijednost ove viteške igre prepoznao UNESCO, budući da ju je 2010. uvrstio na Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Iako ove dvije viteške igre imaju nekoliko različitosti, ono što ih čini sličnima jest to da su obje postale dio kulturnih identiteta u mjestima u kojima se održavaju te su vrlo važne za lokalnu kulturu i razvoj turizma i gospodarstva.

SUMMARY

Knighly games *Tilting at the Ring* and *Sinjska Alka* are an integral part of the intangible cultural heritage of Croatia. They represent an extremely important resource in cultural and sports tourism. Due to their authenticity, uniqueness, and long tradition, they have become an integral part of the Croatian tourist offer in recent years. It is believed that both knighly games originated from knighly competitions that were held in the Middle Ages throughout the Venetian cities in Istria and Dalmatia. In the beginning, knighly tournaments were used to practice war skills, while later they were organized for entertainment and leisure purposes. As Feudalism slowly began to disappear, knighly tournaments were held less and less until they disappeared completely. Today, knighly games have been renewed and reorganized in the form of events that contribute to the promotion of the destination's tradition, originality and the development of cultural tourism.

Tilting at the Ring, which is held in Barban, was mentioned in historical sources for the first time in 1696. It was organized on the Christian holiday Pentecost to attract larger number of visitors. Three more races were held after this one. The last race that was recorded in historical sources took place in June 1703, after which every written trace of this competition in Barban was lost. Thanks to the efforts of historian Klen and other activists from Barban, this knighly competition was held again in 1976 after more than 200 years. Since then, *Tilting at the Ring* has been held continuously every year on the third weekend in August.

Apart from Barban, a similar knighly competition is held in Sinj. As in *Tilting at the Ring*, *Sinjska Alka* also includes equestrians called *alkari*, who ride horses in full gallop and head for the target (*alka* or *prstenac* in Croatian) with their spear. *Sinjska alka* was held for the first time in 1715 in commemoration of the famous victory of the people of Sinj over the Turks. Since then, it has been organized almost continuously every year, on the first Sunday in August. UNESCO recognized the value of this game and included it into the List of Intangible Cultural Heritage in 2010. Although these two knighly games have several differences, what makes them similar is that both have become part of the cultural identities of the places where they are held. They are also very important for the local culture and the development of tourism and the economy.

Sažetak uredila: Antonela Zaharija, mag. philol. angl.